

Pád komunistického režimu v roce 1989 v okrese Semily

Diplomová práce

Studijní program:

N7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obory:

Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy

Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Autor práce:

Bc. Veronika Farská

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

Katedra historie

Zadání diplomové práce

Pád komunistického režimu v roce 1989 v okrese Semily

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Farská**
Osobní číslo: P18000589
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obory: Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Zadávací katedra: Katedra historie
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce si klade za cíl zmapovat a zanalyzovat průběh listopadové revoluce roku 1989 v okrese Semily. Pozornost bude věnována též vývoji tohoto okresu na konci osmdesátých let a v první fázi demokratické transformace do svobodných celostátních a komunálních voleb v červnu, resp. listopadu 1990. Práce bude založena na pramenném výzkumu, prostudovány budou především fondy a sbírky Státního okresního archivu v Semilech. Využita bude i metoda oral history, předpokládá se též využití dokumentů získaných z osobních archivů pamětníků. Stranou pozornosti nezůstane ani dobový tisk.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.). Dominový efekt: opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i., 2013. 423 s. ISBN 978-80-7285-166-9.

GARTON ASH, Timothy. Rok zázraků: svědectví o revoluci roku 1989 ve Varšavě, Budapešti, Berlíně a Praze. Praha: Paseka, 2009, 134 s. ISBN 978-80-7432-009-5.

KALINOVÁ, Lenka. Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969-1993. Praha: Academia, 2012. Historie. ISBN 978-80-200-2043-7.

MĚCHÝŘ, Jan. Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992. Praha: Progetto, 1999. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6.

SUK, Jiří, František KOUDELKA a Jaroslav CUHRA. Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985-1990. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 33. ISBN 80-85270-88-9.

SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990). Vyd. 2. Praha: Prostor, 2009, 507 s., [12] s. obr. příl. Obzor, sv. 76. ISBN 978-80-7260-219-3.

SUK, Jiří. Občanské fórum: listopad – prosinec 1989. 1. díl, Události. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1997. Knihy dokumenty. ISBN 80-7239-000-7.

VŠETEČKA, Jiří a kol. Rok na náměstích: Československo 1989. Vyd. 1. Praha: Academia, 1990. 221 s. ISBN 80-200-0291-X.

VYKOUKAL, Jiří, TEJCHMAN, Miroslav a LITERA, Bohuslav. Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce: 30. dubna 2019
Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2020

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

28. července 2020

Bc. Veronika Farská

Poděkování

Chtěla bych poděkovat všem, kteří mi byli při zpracování této práce nápomocni a bez nichž by nevznikla. V první řadě děkuji vedoucímu práce doc. PhDr. Jaroslavu Pažoutovi, Ph.D. za čas, který mi věnoval, jeho připomínky, nápady a cenné rady. Dále děkuji zaměstnancům Státního okresního archivu v Semilech, konkrétně především Martině Housové a Ivo Navrátilovi. Panu Tomášovi Chvátalovi za možnost spolupracovat s ním na přípravě výstavy k listopadovým událostem v Semilech, panu Markovi z Muzea Českého ráje v Turnově za poskytnutí fotografií. Největší dík patří všem pamětníkům, kteří byli ochotní se se mnou setkat a poskytnout mi své vzpomínky. Děkuji i své matce, která mi celou práci redigovala.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá pádem komunistického režimu v okrese Semily, konkrétně ve třech vybraných městech, kterými jsou Semily, Jilemnice a Turnov. Téma je uchopeno v širším kontextu, nejdříve jsou mapovány důvody rozpadu komunistických režimů v zemích východního bloku a poté i přímo v Československu. Samotné analýze revolučních událostí v jednotlivých městech předchází krátké nastínění jejich vývoje od konce druhé světové války do normalizace. Poté již přichází samotná analýza listopadových a následujících událostí až do prvních svobodných voleb po 40 letech totality v roce 1990.

Klíčová slova: sametová revoluce, Občanské fórum, Semily, Turnov, Jilemnice, svobodné volby

Annotation

This diploma thesis deals with Fall of Communism in the district of Semily, specifically in three towns chosen which are Semily, Jilemnice and Turnov. The topic is presented in a broader context, first the reasons of Collapse of Communism in eastern Europe countries are charted and then directly in Czechoslovakia. A short outline of the development of the chosen towns since the end of the Second World War until the normalization period comes before the own analysis of the revolutionary events in individual towns Then finally there is the analysis of the November and following events in the towns till the first free elections which were held in 1990 after the forty years of totalism.

Keywords: the Velvet Revolution, Civil Forum, Semily, Turnov, Jilemnice, free elections

OBSAH

SEZNAM TABULEK	12
SEZNAM ZKRATEK	13
ÚVOD	15
1. KAPITOLA: SITUACE V ZEMÍCH VÝCHODNÍHO BLOKU V 80. LETECH 20. STOLETÍ.....	20
1. 1 SOVĚTSKÝ SVAZ	20
1. 2 POLSKO	26
1. 3 MAĎARSKO.....	31
1. 4 NDR.....	33
1. 5 RUMUNSKO.....	38
1. 6 BULHARSKO	42
2. KAPITOLA: 80. LÉTA V ČESKOSLOVENSKU	46
2. 1 POLITICKÁ SITUACE V ČESKOSLOVENSKU.....	46
2. 2 EKONOMICKÉ PROBLÉMY	48
2. 3 EKOLOGICKÉ PROBLÉMY	52
2. 4 ODPOR OPOZICE A SPOLEČNOSTI PROTI KOMUNISTICKÉMU REŽIMU	59
2. 4. 1 Několik vět.....	65
3. KAPITOLA: PÁD KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V ČESKOSLOVENSKU	67
3. 1 LISTOPADOVÉ DEMONSTRACE	67
3. 2 VYJEDNÁVÁNÍ OPOZICE S VLÁDOU A NOVÉ VEDENÍ STÁTU	69
3. 3 HAVEL PREZIDENTEM	73
4. KAPITOLA: POREVOLUČNÍ ZMĚNY.....	75
4. 1 KOOPTACE	75
4. 2 EKONOMICKÁ TRANSFORMACE.....	77
4. 3 VYROVNÁVÁNÍ SE S KOMUNISTICKOU MINULOSTÍ.....	78
4. 3. 1 Zrušení StB.....	80
4. 3. 2 Komunistická strana.....	83
5. KAPITOLA: ČERVNOVÉ VOLBY	84
6. KAPITOLA: OKRES SEMILY.....	88
6. 1 ZMĚNA ÚZEMNĚ SPRÁVNÍHO ČLENĚNÍ V ROCE 1949	88
6. 2 ÚZEMNĚ SPRÁVNÍ ČLENĚNÍ V LETECH 1960–1990	88
6. 3 SOCIOEKONOMICKÝ PROFIL OKRESU SEMILY	88

7. KAPITOLA: SEMILY DO ROKU 1989	91
7. 1 SEMILY NA KONCI DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	91
7. 2 SEMILY PO ÚNORU 1948	92
7. 3 PRAŽSKÉ JARO A NORMALIZACE.....	93
8. KAPITOLA: LISTOPADOVÁ REVOLUCE A POČÁTKY DEMOKRATICKÉ TRANSFORMACE DO ČERVNOVÝCH VOLEB 1990 V SEMILECH	96
8. 1 PŘEDREVOLUČNÍ UDÁLOSTI V SEMILECH	96
8. 1. 1 Soud s opozicí v Semilech	97
8. 1. 2 Den založení republiky - 28. říjen.....	99
8. 2 LISTOPADOVÉ UDÁLOSTI.....	100
8. 3 VZNIK A ČINNOST OBČANSKÉHO FÓRA V SEMILECH.....	102
8. 4 POLISTOPADOVÉ ZMĚNY.....	104
8. 5 KOMUNISTICKÁ STRANA.....	109
8. 6 VOLBY 1990.....	110
9. KAPITOLA: JILEMNICE DO ROKU 1989	112
9. 1 JILEMNICE NA KONCI VÁLKY	112
9. 2 VÝVOJ PO ÚNORU 1948	113
10. KAPITOLA: LISTOPADOVÁ REVOLUCE A POČÁTKY DEMOKRATICKÉ TRANSFORMACE DO ČERVNOVÝCH VOLEB 1990 V JILEMNICI	115
10. 1 VOLBY 1990.....	118
11. KAPITOLA: TURNOV DO ROKU 1989	120
11. 1 TURNOV NA KONCI VÁLKY	120
11. 2 VÝVOJ PO ÚNORU 1948	121
12. KAPITOLA: LISTOPADOVÁ REVOLUCE A POČÁTKY DEMOKRATICKÉ TRANSFORMACE DO ČERVNOVÝCH VOLEB 1990 V TURNOVĚ	124
12. 1 VOLBY 1990.....	128
13. KAPITOLA: VÝSLEDKY VOLEB PRO CELÝ OKRES SEMILY	130
ZÁVĚR	131
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	133
PRAMENY	133
Archivní prameny:.....	133
Tiskem vydané prameny:	133
Periodický tisk.....	133

Pamětníci.....	133
Osobní archivy	134
LITERATURA	134
Internetové zdroje.....	137
PŘÍLOHA	139

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Celkové výsledky voleb do obou komor Národního shromáždění za Českou republiku.....	86
Tabulka 2: Celkové výsledky voleb do obou komor Národního shromáždění za Slovenskou republiku.	87
Tabulka 3: Výsledky voleb do České národní rady. Pouze subjekty, které do ní vstoupily.	87
Tabulka 4: Výsledky voleb do České národní rady a Federálního shromáždění v r. 1990, první tři místa v Semilech.	111
Tabulka 5: Výsledky voleb do České národní rady a Federálního shromáždění v r. 1990, první tři místa v Jilemnici.	119
Tabulka 6: Výsledky voleb do České národní rady a Federálního shromáždění v r. 1990, první tři místa v Turnově.....	128
Tabulka 7: Výsledky voleb do České národní rady a Sněmovny národů v okrese Semily, první tři místa.	130
Tabulka 8: Výsledky voleb do Sněmovny lidu v okrese Semily, první tři místa.....	130

SEZNAM ZKRATEK

Aj.	A jiné
Atd.	A tak dále
BKS	Bulharská komunistická strana
ČKD	Českomoravské Kolben-Daněk
ČNR	Česká národní rada
ČSAV	Československá akademie věd
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní republika
ČSM	Československý svaz mládeže
ČSSR	Československá socialistická republika
DAMU	Divadelní fakulta Akademie múzických umění
ESWMK	Spolužitie-Maďarské kresťanskodemokratické hnutie
EU	Evropská unie
FMV	Federální ministerstvo vnitra
FS	Federální shromáždění
HOS	Hnutí za občanskou svobodu
HSD-SMS	Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko
KC OF	Koordinační centrum Občanského fóra
KDU	Křesťanská demokratická unie
KDH	Křesťanskodemokratické hnutie
KGB	Výbor státní bezpečnosti, Sovětská tajná služba
KNV	Krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
LŠU	Lidová škola umění
MěstNV	Městský národní výbor
MSDS	Maďarská socialistická dělnická strana
Např.	Na příklad
NATO	Severoatlantická aliance
NDR	Německá demokratická republika
OF	Občanské fórum
ONV	Okresní národní výbor
OSP	Okresní stavební podnik

PSDS	Polská sjednocená dělnická strana
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SL	Sněmovna lidu
SN	Sněmovna národů
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNS	Slovenská národná strana
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SRN	Spolková republika Německo
StB	Státní bezpečnost
ÚV	Ústřední výbor
VB	Veřejná bezpečnost
VONS	Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
VPN	Verejnost' proti násiliu
ZO KSČ	Základní organizace Komunistické strany Československa

ÚVOD

Diplomová práce si klade za cíl přiblížit okolnosti spjaté s pádem komunistického režimu v okrese Semily v roce 1989, konkrétně ve třech vybraných městech, kterými jsou Semily, Turnov a Jilemnice. Toto téma jsem si vybrala zcela záměrně, protože se jedná o region, ve kterém žiji, a usiluji o jeho poznání. Také jde o událost, jež je pro dnešní dobu i po třiceti letech stále aktuální, avšak myslím si, že se nejen na ni, ale i na dobu komunistického režimu zapomíná a je důležité si ji připomínat. Navíc průběh těchto událostí ve výše uvedených městech je doposud nezmapován. Práce bude sledovat vývoj do prvních porevolučních svobodných parlamentních a komunálních voleb v roce 1990.

První kapitola je zaměřena na vývoj v zemích východního bloku a samotném Sovětském svazu v 80. letech. Snažila jsem se vykreslit důvody, které vedly k zániku komunistického režimu a k pádu železné opony. Dle mého názoru je pro celkový kontext pádu komunistického režimu v Československu nutné krátce zmapovat okolnosti jeho zániku i v jiných zemích, které byly satelity Sovětského svazu.

Druhá kapitola pojednává také o 80. letech přímo v Československu. Snažila jsem se zaměřit na nejpálčivější problémy, které sužovaly nejen vedení státu, ale i celou společnost a byly příčinami pádu režimu i v Československu. Svou pozornost jsem zaměřila především na ekonomické, ekologické, politické problémy obdobným těm, které se objevovaly i v jiných socialistických zemích. Výrazně jsem se věnovala rozvoji opozičního hnutí včetně vzniku nových nezávislých občanských iniciativ.

Třetí kapitola nazvaná Pád komunistického režimu v Československu mapuje události po brutálním zásahu proti studentům na Národní třídě a následným událostem, které vrcholily zvolením nového prezidenta Václava Havla na sklonku roku 1989.

Čtvrtá kapitola nastiňuje porevoluční změny, jež dále určovaly a dodnes určují celé směřování země. Pátá kapitola shrnuje atmosféru a výsledky prvních svobodných voleb v červnu 1990. Tyto volby byly potvrzením aktivity Občanského fóra, které naprosto jasně porazilo všechny ostatní strany.

Poté následuje stěžejní část práce, ve které jsem se snažila zmapovat průběh listopadové revoluce a první fázi demokratické transformace v semilském okrese, především ve městech Semily, Jilemnice a Turnov. Tato města jsem vybrala hlavně proto, že se jedná o největší a jedny z nejdůležitějších měst okresu Semily. Tuto část jsem začala stručným historickým nástinem okresu, především jeho vývojem a socioekonomickým profilem. Vývoj vybraných měst jsem strukturovala do jednotlivých

kapitol, kdy jednu kapitolu jsem vždy věnovala vývoji města od konce války do normalizace a v další jsem analyzovala revolučních událostí ve městech a další vývoj do voleb v roce 1990. Tento způsob členění jsem zvolila z důvodu větší přehlednosti celé práce.

V zpracování tématu (především obecnějších kapitol) jsem mohlo vycházet z velkého množství odborných publikací. V první kapitole se pro mě staly naprosto nepostradatelné dvě knihy, ze kterých jsem čerpala nejvíce. Jednalo se o monografie *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944–1989*¹ od Vladislava Moulise, Jaroslava Valenty a Jiřího Vykoukala, druhou je novější a obsáhlejší publikace s názvem *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*² od Jiřího Vykoukala, Bohuslava Litery a Miroslava Tejchmana. Tato kniha v mnohém navazuje na první zmíněné dílo, avšak více do detailů popisuje situaci v jednotlivých zemích východního bloku a Sovětského svazu.

Využila jsem nicméně řadu dalších zajímavých publikací, článků či studií věnujících se konkrétním oblastem, z nichž bych vyzdvihla knihu *Nedalo se tady dýchat* od Miroslava Vaňka³. Zabývá se devastací životního prostředí v letech 1968 až 1989 a jedná se o velmi zajímavé dílo, ze kterého jsem získala mnoho šokujících informací o přístupu k ekologii v komunistickém režimu. Dále nemohu opomenout ještě několik publikací, které mi během sepisování práce byly velice užitečné. Jedná se o knihy od Jana Měchýře *Velký převrat, či snad revoluce sametová*⁴, dále od Lubomíra Kopečka *Éra nevinnosti*⁵ a *Labyrintem revoluce* od Jiří Suka⁶. Tyto knihy se zabývají především analýzou historie Československa, která bezprostředně souvisí s rozpadem komunistického režimu a následnou demokratickou transformací. Při zpracování historie jednotlivých měst jsem se opírala o knihy, které o nich byly vydané, jmenovat

---

¹ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991

² VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6.

³ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6.

⁴ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6.

⁵ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinnosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5

⁶ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Vyd. 2. Praha: Prostor, 2009, 507 s., [12] s. obr. příl. Obzor, sv. 76. ISBN 978-80-7260-219-3.

mohu Semily od kolektivu autorů⁷, Turnov: Český ráj od Miroslava Cogana a Bohumila Jakouběte⁸ a nesmím zapomenout ani na knihu s názvem Jilemnice od Jana Luštince⁹.

Hlavní část práce o pádu komunistického režimu v okrese Semily roku 1989 měla být původně založena hlavně na analýze archivních materiálů uložených ve Státním okresním archivu v Semilech. Tato činnost pro mě byla velice zajímavá, avšak již ne tolik přínosná. V archivu mi byl k dispozici nezpracovaný fond Občanského fóra Semily, který přináší především zápisy ze schůzí, na nichž se většinou mluvilo o odvolání zkompromitovaných politiků a jejich nahrazení. Dále jsem získala zápisy z jednání Okresního národního výboru (ONV) v Semilech, ve kterých se pouze souhlasilo s nahrazením osob podle návrhu OF. Bezprostředně po 17. listopadu 1989 se začaly likvidovat a pálit veškeré materiály okresního výboru (OV) KSČ a bezpečnostního aparátu, proto bohužel nejsou k dispozici. V archivu je uložen místní týdeník Rozvoj, který nejdříve vydávalo ONV společně s OV KSČ, avšak brzy po listopadu se okresní výbor svého spoluvydavatelství vzdal. Rozvoj se pro mě stal velkým zdrojem informací, který jsem využila především při analýze událostí v Semilech. Další důležitou studnicí informací o událostech v Semilech byla kronika, kterou velmi precizně zpracoval Václav Votoček. Velkou výhodou je, že jsem se s kronikou mohla seznámit na internetových stránkách Semil¹⁰, kde jsou zpřístupněny všechny ročníky od roku 1945.

Bohužel jsem v semilském archivu nezískala nic, co by se týkalo Jilemnice či Turnova. Ohledně Jilemnice jsem čerpala z krátkého zápisu v kronice a z místního měsíčníku Jilemnický zpravodaj. V kapitole o městě Turnov jsem těžila především ze soukromého archivu Ivana Kunetky obsahujícího články z novin Turnovsko v akci, jež popisují krátce události den po dni, a měsíčník Ohlasy Turnovska, který se po 20 letech vrátil k turnovským událostem společně s pamětníky.

Nejtěžnější pro celou práci byly vzpomínky pamětníků, kteří se většinou těchto zlomových událostí účastnili a byli jejich aktéry. Doufala jsem, že důležité informace naleznou v jejich osobních archivech, což se však bohužel příliš nepotvrdilo.

---

⁷ JAKOUBĚOVÁ, Vladimíra, Jan MOCEK, Vratislav OUHRABKA, et al. *Semily: příroda, okolí, město, historie, současnost*. 3. vydání. Semily: Město Semily, [2017], 137 s. ISBN 978-80-904672-3-1.

⁸ COGAN, Miroslav a Bohumil JAKOUBĚ. *Turnov: Český ráj*. 2. aktualizované vydání. Železný Brod: pro Město Turnov vydalo Nakladatelství Jakoubě, [2018], 184 s. ISBN 978-80-87254-00-4.

⁹ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007, 71 s., [92] s. obr. příl. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7185-824-9.

¹⁰ Kronika města v letech: *Město Semily* [online]. Dostupné z: <https://m.semily.cz/kronika-mesta-v-letech/ds-1016>.

Pouze od turnovského pamětníka Ivana Kunetky jsem z jeho osobního archivu získala novinové články vydané jako vzpomínku na sametovou revoluci. Podle výpovědí pamětníků z Turnova bylo mnoho materiálů odevzdáno do semilského archivu, avšak podle jeho pracovníků se zde žádné nenacházejí. Existovala ještě možnost, že je něco uloženo v turnovském muzeu, ale zde jsem však dostala stejnou odpověď jako v semilském archivu. Podle sdělení jednoho z jilemnických pamětníků v té době raději žádné písemné dokumenty nevypracovávali, protože nevěděli, jak vše dopadne. Z takových materiálů by mohli být ještě lépe dohledatelní a potrestatelní. Písemných materiálů bylo tedy poskrovnu, proto je práce založená především na vzpomínkách pamětníků, které jsem získala buď přímým rozhovorem s nimi nebo emailovou korespondencí, či z fondu Paměti národa. Práce nakonec mohla vzniknout především díky jejich ochotě a pomoci a díky tomu, že si ještě mnoho pamatují a byli ochotní se se mnou o vzpomínky podělit. Vzpomínky pamětníků se prolínají s informacemi, které jsem získala z jiných materiálů.

Jak už bylo řečeno, zpracování provázely velké problémy, hlavně co se týče velkého nedostatku písemných materiálů, o které bych se mohla opřít a čerpat z nich. Stejně jako s písemnými dokumenty to bylo i s fotografiemi, nejvíce jich je dochováno ze Semil. Za to dnes můžeme děkovat především fotografovi Karlu Bártovi, který dokumentoval mnoho akcí. Poměrně velké množství fotografií existuje i z Turnova a tyto mi poskytlo Muzeum Českého ráje v Turnově. Z Jilemnice jsem získala 3 fotografie a více jich asi ani není.

Komunikovala jsem také s Archivem bezpečnostních složek, neboť jsem chtěla vytěžit materiály bezpečnostních orgánů. Na jejich radu jsem prostudovala rešerše, které pracovníci archivu vypracovali k tématu pádu komunistického režimu a zveřejnili ve sborníku, ale nenašla jsem v něm nic, co by pro moji práci bylo vhodné.

Na webových stránkách Ústavu pro studium totalitních režimů jsem prošla digitalizované denní situační zprávy Federálního ministerstva vnitra od března do prosince 1989 a hledala zmínku o okresu Semily, ale bohužel ani zde nebylo moje bádání úspěšné.

Vedle pamětníků vděčím za pomoc také PhDr. Tomáši Chvátalovi PhD., který mi poskytl některé kontakty na pamětníky a zároveň materiály ze soudního líčení s Josefem Šlapákem, který byl souzen za rozšiřování výzvy Několik vět. Cenná pro mě byla i zkušenost stát se spoluautorkou výstavy s názvem sametová revoluce v Semilech

v Muzeu a Pojizerské galerii v Semilech, kdy jsme pro naši spolupráci využili to, že zpracovávám diplomovou práci, kde je toto téma obsažené, a máme tak společný cíl.

1. KAPITOLA: SITUACE V ZEMÍCH VÝCHODNÍHO BLOKU V 80. LETECH 20. STOLETÍ

1.1 SOVĚTSKÝ SVAZ

Na začátku 80. let ovládla východní blok ekonomická krize a nejinak tomu bylo i v Sovětském svazu. Již od poloviny 70. let nebyly naplňovány vytyčené cíle, systém se nedokázal přizpůsobit měnícím se ekonomickým podmínkám, stagnoval, uzavíral se do sebe a ztrácel možnosti modernizace. Hospodářský růst si chtěl komunistický režim zajistit nástupem mladých kvalifikovaných vrstev, ale pracovní místa byla obsazena zasloužilými pracovníky a noví se na jejich místa nemohli prosadit. Především ve středoasijských státech docházelo k velkému nárůstu populace, stát ale nijak na tuto situaci nereagoval a nevytvářel nové pracovní příležitosti. Panovala zde velká nezaměstnanost - hlavně mezi mladými a ženami, to byl potenciální zdroj nacionálního napětí, které se již objevovalo v jiných oblastech. Režim prosazoval ideu jednotného sovětského národa a sovětzací národnostních vztahů, to vyvolalo protesty např. na západní Ukrajině či v Pobaltí. Konec sedmdesátých let by se dal charakterizovat snahami o co největší konsolidaci a zakonzervování celého stagnujícího systému, v němž si chtěl každý udržet svou mocenskopolitickou pozici. Tento stav s sebou přinášel velké těžkosti, pokud se objevil nějaký problém, byl nejdříve podroben ideologickému přezkoumání, a pokud by návrh řešení ohrožoval vládnoucí vrstvu, byl moc kritický nebo by vykazoval přílišnou míru iniciativy, byl zamítnut a problém ignorován či potlačen nebo mocensky zlikvidován.

V důsledku situace ze 70. let rychle rostly rozpory a problémy ve společnosti, režim ale neměl vůli ani prostředky tuto situaci řešit. V krizové době v roce 1982 zemřel Leonid Iljič Brežněv, nejvyšší představitel Sovětského svazu a generální tajemník KSSS, a mezi léty 1982–1985 došlo k trojímu vystřídání čelních představitelů státu a komunistické strany. Prvním nástupcem se stal dlouholetý předseda KGB Jurij Andropov (69 let), který si byl vědom nutnosti změn v celém systému. Chtěl změnit kádrovou politiku a dosavadní kádry nahradil kvalifikovanými a schopnými lidmi, za 14 měsíců svého úřadování obměnil zhruba 20 % oblastních ministrů a tajemníků sovětské vlády. Velkou pozornost věnoval upevňování kázně, boji s korupcí a ekonomice. Během své vlády dosáhl růstu produktivity práce, a tím i národního důchodu. Andropov však zemřel již v roce 1984 a ve funkci generálního tajemníka KSSS ho vystřídal ještě starší Konstantin Černěnko, který se snažil vrátit svým stylem vlády k éře Brežněva.

Vyvíjel velký tlak na opozici, v roce 1984 se konal exemplární proces s disidenty, kteří si od soudu odnesli velmi tvrdé tresty. Od prosince 1984 ho zastupoval tajemník ÚV KSSS Michail Sergejevič Gorbačov, protože Černěnkův zdravotní stav byl velmi vážný. Výsledkem Černěnkovy vlády byl pokles národního důchodu na úroveň z roku 1982.¹¹

Za zásadní příčinu rozpadu Sovětského svazu a východního bloku je považována i válka v Afghánistánu, která probíhala od roku 1979. Sovětský svaz v Afghánistánu udržoval svůj vliv, ale ten zůstával nezávislý. K navázání užšího vztahu mezi oběma zeměmi došlo po svržení republikánského režimu a nastolení komunistické diktatury v čele s Núr Muhammadem Tarakim, jehož vládu Sovětský svaz okamžitě uznal. Taraki okamžitě začal odstraňovat politické oponenty, místním kmenům se snažil vnutit socialismus a ateismus, vše podřizoval Moskvě. Tím si zneprátelil většinu obyvatel v čele s muslimskými duchovními a předáky jednotlivých kmenů. Vzbouřenci během několika měsíců ovládli téměř celý východní, střední a západní Afghánistán a ohrožovali i hlavní město Kábul. Vláda od Sovětského svazu dodávala pomoc v podobě zbraní a sovětských poradců, prozatím bez přímé intervence. 14. září 1979 došlo k dalšímu převratu, vlády se ujal dosavadní předseda vlády Háfizulláh Amín, který Tarakiho nechal zavraždit. Situace se ještě více vyostřila, protože si Amín počínal ještě brutálněji než jeho předchůdce. V Sovětském svazu se obávali vítězství opozičních sil a ztráty vlivu, proto 12. prosince 1979 v Moskvě padlo rozhodnutí o odstranění Amína z vedení země a vojenské intervenci do Afghánistánu, která začala 24. prosince 1979. Amín a jeho rodina byli zavražděni a místo nich Sověti dosadili Babraka Karmala.¹²

Záhy přišla ostrá reakce USA a světové veřejnosti, americký prezident přijal řadu opatření, která poškozovala Sovětský svaz jako např. omezení dovozu obilí z USA do Sovětského svazu, embargo na dovoz vyspělých technologií či bojkot olympijských her v Moskvě v roce 1980. Afghánští mudžahedínové proti sovětské intervenci a Karmalově vládě vyhlásili svatou válku, kterou podporovaly Spojené státy americké a jiné státy především dodáváním materiálu. Nový americký prezident Ronald Reagan, zvolený v roce 1980, nastolil proti Sovětskému svazu mnohem ostřejší kurz než jeho předchůdce Jimmy Carter. Ostře proti němu vystupoval a také rozšířil zbrojení své země. Válka v Afghánistánu znamenala velké zhoršení vztahů mezi Východem a

---

¹¹ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 200–204.

¹² VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 517, 518.

Západem, zneřátelení muslimského světa a ukončila politiku uvolňování, čímž vedla k tzv. druhé studené válce.¹³

Sovětské vojsko nakonec bojovalo v Afghánistánu téměř 10 let a tato situace přinesla ekonomické vyčerpání Sovětského svazu a tisíce mrtvých. Invaze byla odsouzena na Valném shromáždění OSN většinou všech států, což pro Sovětský svaz znamenalo zhoršení mezinárodního postavení. Poslední sovětsí vojáci odešli v únoru 1989, avšak v zemi nadále zůstala nestabilní situace.¹⁴

Pro všechny země východního bloku se stal zásadním mezníkem nástup 54letého Michaila Sergejeviče Gorbačova¹⁵ k moci právě po smrti Černěnka v březnu 1985. Do čela se dostal reformátor, který se snažil oživit a liberalizovat rigidní sovětský systém. Jenže jeho reformy nebyly dopředu důkladně promyšlené, neměl představu ani o poslušnosti, ani o jejich hloubce, což vyvolalo uvolnění obrodných sil do takové míry, že celý systém nakonec zničily.¹⁶

Ze začátku prosazoval Gorbačov spíše opatrná opatření, v nichž se zaměřil především na ekonomiku, a chtěl dosáhnout zrychlení ekonomického vývoje. Jenže brzy zjistil, že systém je tak hluboko zkostratělý, že stranickému i státnímu aparátu jsou všechny problémy lhostejné, systém je příliš centralizovaný, falšují se informace a údaje, byrokracie všechny ekonomické problémy ignoruje.

Na zasedání ÚV KSSS v dubnu 1985 vznikla nová strategická koncepce pro urychlení sociálního a ekonomického vývoje, ve které bylo zformulováno několik východisek. Jedním z nich byl i poznatek, že pokud nebudou provedeny radikální změny, zanikne velmocenský statut SSSR. Gorbačov viděl východisko z krize i v prosazení politiky otevřenosti a veřejném projednávání všech problémů.

Slova, která se stala symbolem přeměn nejen v sovětské společnosti, je perestrojka a glasnost¹⁷. První reformy se týkaly kádrových záležitostí, Gorbačov

---

¹³ Tamtéž, s. 521, 522.

¹⁴ PEČENKA, Marek a Petr LUŇÁK. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1995. ISBN 80-85983-01-X, s. 13.

¹⁵ Narodil se roku 1931 v kavkazském podhůří ve městě Stavropol. Vystudoval práva v Moskvě, kde rychle pracoval na své kariéře v Komunistické straně Sovětského svazu. V roce 1966 získal funkci předsedy stavropolské městské organizace komunistické strany a o čtyři roky později již své působení rozšířil na celou oblast. V roce 1978 byl povolán do Moskvy, kde se o dva roky později stal členem politbyra. Viz VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 647.

¹⁶ VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 647.

¹⁷ Jedná se o označení pro politické a ekonomické reformy probíhající v SSSR v letech 1985–1991. Michail Gorbačov se po svém nástupu do funkce generálního tajemníka KSSS v roce 1985 snažil provádět reformy, které by Sovětský svaz vyvedly z krize celého systému. Do popředí reforem se dostaly

vyměnil tisíce stranických funkcionářů, kteří zaujali at' už pasivní, či aktivní odpor vůči reformám. Gorbačov prosazoval hlavně směr demokratizace a vytvoření právního státu, do politického vedení státu, ale např. i do novin proto přicházeli reformátoři a liberálně smýšlející lidé. Přestavba se týkala všech možných oblastí od personálních změn po armádu, mezinárodní vztahy, omezení alkoholismu, vydávání tiskovin, ekonomiku a hospodářství.

S koncepcí otevřenosti se také začali více angažovat a aktivizovat disidenti a různá reformní hnutí. Kritické hlasy se začaly objevovat i v sovětských novinách a jiných sdělovacích prostředcích, které také prošly liberalizací a uvolněním cenzury. Důsledkem těchto procesů vzniklo veřejné mínění, které do té doby bylo v Sovětském svazu neznámým jevem.

Přístup Gorbačova měl své příznivce, ale i odpůrce. Situace pomalu eskalovala, až se v roce 1987 komunistická strana rozdělila na dva tábory - konzervativce a radikální reformátory. Konzervativci v čele se členem politbyra Jegorem Kuzmičem Ligačovem nesouhlasili nejen s reformami, ale především s politikou otevřenosti. Reformy se snažili brzdít, báli se aktivizace společnosti a ztráty stranické kontroly. Na druhé straně stáli příznivci reformy v čele s předsedou moskevské stranické organizace Borisem Nikolajevičem Jelcinem. Kritizovali velké výsady stranických funkcionářů, volali po rychlejší a hlubší demokratizaci. Jelcin byl navíc politik, který si velmi rychle získal sympatie lidí, protože s nimi hovořil a poslouchal jejich názory, do úřadu navíc jezdil městskou dopravou a nevyužíval limuzínu jako jeho kolegové, což zvyšovalo jeho popularitu.¹⁸ Gorbačov by se dal označit jako zastávce středního proudu.

Jelcin zastával funkce prvního tajemníka moskevského městského výboru KSSS a kandidáta politbyra ÚV KSSS a byl velmi nespokojený s tím, jak pomalu reformy běží, a vinil z toho Ligačeva, nakonec kritizoval celé stranické vedení, jehož důvěru tím ale ztratil, a byl odvolán ze svých funkcí a přeřazen na ministerstvo výstavby.¹⁹

---

termíny jako perestrojka (přestavba), glasnost' (otevřenost), děmokratizacija (demokratizace), uskorenije (urychlení). Ze začátku se reformy soustředily na výkon sovětského národního hospodářství, kdy měl být omezen podíl státu v podnicích ve prospěch mechanismu tržního hospodářství. Další reformy se týkaly např. zahraničně politické a bezpečnostní oblasti, zrušení cenzury, zavedení většího počtu kandidátů ve volbách do sovětů, vznik hnutí s různým zaměřením... Viz PEČENKA, Marek a Petr LUŇÁK. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1995, 589 s. ISBN 80-85983-01-X, s. 340, 341.

¹⁸ VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 650–652.

¹⁹ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 207.

V Sovětském svazu začal sílit nacionalismus, což se nejviditelněji odráželo v etnických nepokojích v kazašských městech či Náhorním Karabachu. Tyto konflikty využívali konzervativci ke kritice politiky Gorbačova a požadovali zastavení demokratizace a otevřenosti. Gorbačovova politika způsobila nejen v Sovětském svazu větší vůli společnosti po liberalizaci a demokratizaci, ale také konflikty nejrůznějších skupin. Oslabil moc státu a strany, čímž umožnil posilování vlivu různých skupin. Gorbačov se pohyboval mezi dvěma odlišnými směry, které měly úplně jiné požadavky a tlačily ho k jejich splnění. Jeho politika se tak vyvíjela podle toho, která strana zrovna tlačila silněji, a tak pod jejich vlivem měnil svou taktiku. Tento postoj vyvolával obavy mezi inteligencí a radikálními směry, zda chce dál v reformách pokračovat. Ovšem reformy už došly tak daleko, že se komunistické straně začala bortit půda pod nohama a ztrácela politické, společenské a ideologické odůvodnění oprávněnosti vládnout.²⁰

Velkou zásluhou Gorbačova je uklidnění mezinárodní situace a ukončení studené války. Již v listopadu 1985 se sešel v Ženevě s americkým prezidentem Ronaldem Reaganem. Vydali zde společné prohlášení, že jadernou válku není možné vyhrát. Vztahy však nadále byly chladné, dál se pokračovalo ve zbrojení a Ronald Reagan v čele Spojených států amerických chtěl co nejvíce oslabit Sovětský svaz. Další setkání proběhlo v říjnu 1986, kdy Gorbačov Reaganovi předložil plán na snížení počtu jaderných zbraní na 50 % v průběhu následujících pěti let. Tato jednání selhala, protože Sověti chtěli zablokovat tzv. Strategickou obrannou iniciativu USA²¹. V dalších rozhovorech se vyhnuli sporným tématům. Výhodiskem z této situace se stalo zformulování nové zahraniční politické koncepce Sovětského svazu známé jako tzv. nové myšlení, které nahrazovalo tradiční třídní pohled na svět, který je rozdělen na dvě strany (kapitalistickou a socialistickou). Nové myšlení zdůrazňovalo všelidské a globální zájmy a také společné globální problémy lidstva.²²

K průlomů došlo 17. prosince 1987, kdy byla podepsána dohoda o stažení a likvidaci všech amerických a sovětských raket středního doletu z Evropy. Tato dohoda

---

²⁰ VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 651, 653.

²¹ Známa pod zkratkou SDI, či pod názvem Hvězdné války. Jednalo se o rozsáhlý finančně velmi nákladný projekt, jehož výsledkem měla být zařízení rozmístěná v kosmu a byla by schopná zničit mezikontinentální balistické střely, čímž by se Spojené státy americké staly nedotknutelnými. Projekt neměl žádné výsledky navzdory obrovským finančním prostředkům. George H. W. Bush program po svém nástupu v roce 1989 značně omezil a jeho nástupce Bill Clinton ho v roce 1993 zastavil úplně. Viz PEČENKA, Marek a Petr LUŇÁK. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1995, 589 s. ISBN 80-85983-01-X, s. 174.

²² VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 653–655.

byla považována za začátek ukončení studené války. Poté probíhala další jednání, kdy byly upevňovány vzájemné vztahy. V letech 1990 a 1991 došlo k uzavření důležitých dohod již mezi Georgem Herbertem Walterem Bushem a Gorbačovem, kdy byly stanoveny limity početních stavů ozbrojených sil, jejich výzbroj, omezení jaderných zbraní.²³

Ač od nástupu Gorbačova proběhlo více pokusů o proměnu ekonomiky, efekt byl takový, že se ekonomika od roku 1989 dostávala do červených čísel - průmyslová i zemědělská výroba začala klesat, národní důchod se snižoval, v roce 1990 už došlo i k poklesu výroby spotřebního zboží, která do té doby stoupala. Zemědělská družstva odmítala prodávat produkty státu a stejně tak jednotlivé republiky svazu. V obchodech chybělo nejen spotřební zboží, ale i potraviny, na všechno se stály dlouhé fronty, na které byli obyvatelé zvyklí. Situace dosahovala svého vrcholu v době, kdy byl mimo města dokonce zaveden přidělový systém. Tento nepříznivý vývoj vyvolal vlnu stávek horníků, kteří se dožadovali zvýšení mezd a životní úrovně, a svých vytyčených cílů dosáhli.²⁴

Jak jsem již naznačila, v Sovětském svazu byl velký problém s nacionalismem. Žilo zde asi 145 milionů etnických Rusů a téměř 142 milionů ostatních obyvatel, kteří se členili do více než sta národů a národností s různým jazykem, kulturou, náboženstvím, historií, zároveň tyto skupiny stály na různém stupni ekonomického a sociálního vývoje. Především zakavkazské národy (Arméni, Gruzínci a Ázerbájdžánci) prosazovaly svá jazyková a kulturní práva, s uvolňujícími se poměry se přidaly i další požadavky. S přicházející liberalizací sílil i nacionalismus a oživily se národnostní otázky. S větší vzdáleností od centra rostl i nacionalismus, místní politici a intelektuálové nabírali na moci.²⁵

Sovětská národnostní politika na jedné straně podporovala národy a jejich rozvoj, na druhé straně ve všech zemích prosazovala výuku ruštiny a utlačovala národní zvyky, náboženství a jakékoliv náznaky národního cítění. Když Gorbačov přišel s glasností a demokratizací, zdůraznil se rozpor mezi snahou vyspělých pobaltských států dosáhnout nezávislosti a překážkami sovětského autoritářského režimu, což vyvrcholilo bojem národů proti sovětské nadvládě, rusifikaci, bojem za své sebeurčení.

---

²³ Tamtéž, s. 658, 659.

²⁴ Tamtéž, s. 663–666.

²⁵ Tamtéž, s. 666–674.

Nacionalisté zakládali lidové fronty, vyhlašovali suverenitu vlastních zákonů před sovětskými, podporovali protesty proti sovětským vojenským základnám, místní úřady popřely ruštinu jako úřední jazyk, pořádaly se demonstrace, dokonce i místní komunistické strany se přidaly k nacionalistům a vyhlašovaly nezávislost na KSSS. Docházelo k oslabení centrální moci, pro kterou bylo těžké kontrolovat okrajová území. Nacionalisté, inteligence a místní politici nabírali na vlivu a moci a prosazovali požadavky autonomie a později nezávislost. Navíc zastávali názor, že pokud by nebyli členy svazu, tak by se mnohem lépe vypořádali s ekonomickými problémy.

Nové politické období zahájily 26. března 1989 volby do Sjezdu lidových poslanců. Voliči měli možnost vybrat kromě komunistů i kandidáty z řad bývalých disidentů i radikálních reformátorů, takže se do této instituce dostali lidé, kteří by dříve vůbec nemohli kandidovat.²⁶ První zasedání lidových poslanců probíhalo od 25. května do 9. června 1989. Měsíc po tomto zasedání se sešli radikálně a demokraticky smýšlející poslanci, pro něž byl postup Sjezdu lidových poslanců pomalý a neefektivní, a založili Mezuregionální poslaneckou skupinu, která začala plnit funkci jakési politické opozice.²⁷

KSSS postupně ztrácela moc, Gorbačov stále udržoval centralistické postavení a snažil se o smíření všech důležitých proudů, avšak bez výsledku. Nebylo zřejmé, jestli se přiklonil ke konzervativcům, nebo radikálům, spíš mezi nimi neustále manévroval. V únoru 1990 se jevil, že se přiklonil k radikálnímu proudu, když se na plénu ÚV KSSS zasadil o zrušení 6. článku ústavy SSSR, který komunistické straně zaručoval monopol na politickou moc. V březnu byl tento článek v ústavě zrušen, dále byl zaveden úřad prezidenta a povolení existence jiných politických stran. Tím skončil mocenský monopol KSSS a byla otevřená cesta k politické pluralitě.²⁸

1. 2 POLSKO

Pro rozklad režimu v Polsku je velmi důležitý rok 1980, především pak jeho druhá polovina. V Polsku stejně jako v jiných zemích východního bloku upadala ekonomika a vláda nebyla schopná tuto situaci řešit. Klíčem k ekonomické krizi měly být cenové úpravy, které byly vyhlášeny v červenci 1980. Nařízení vyvolalo vlnu

---

²⁶ VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 651, 652.

²⁷ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 214.

²⁸ VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 676, 677.

nespokojenosti, která nakonec vyvrcholila ve stávkách²⁹, stávkující požadovali zvýšení mezd, sociální zabezpečení, brzy se přidaly i nároky politické povahy.³⁰ Dne 14. srpna se ke stávce připojily i gdaňské loděnice, které se staly centrem veškerého dění.³¹ 17. srpna 1980 zde došlo k založení Mezipodnikového stávkového výboru, jehož předsedou se stal Lech Walesa.³² Do stávek vstupovaly další podniky, v dalších průmyslových městech po vzoru Gdaňsku vznikaly obdobné stávkové výbory. Stávkující podmiňovali ukončení stávky 21 požadavky, které sepsali a mezi něž patřily např. svoboda slova, vybudování pomníku obětem protestů z prosince 1970 v Gdaňsku, právo na stávkou aj.

Představitelům komunistického režimu bylo jasné, že proti takto organizovanému odporu nelze použít bezpečnostní složky, a tak se snažili využít propagační prostředky, které by protestující rozdělily nebo by alespoň část z nich získaly na svou stranu, ale bez výsledku. Na přelomu srpna a září byly uzavřené první dohody s vládou, přičemž nejdůležitější byla smlouva uzavřená v Gdaňsku 31. srpna mezi Lechem Walesou a místopředsedou vlády Mieczyslawem Jagielským. Tyto dohody povolily vznik nezávislých odborů a uznávaly právo na stávkou, vláda také dala příslib k revizi soudních výroků ohledně osob, které byly odsouzené za politické delikty, také propustila členy opozice.³³

Velkým přelomem byl sjezd asi 35 delegátů regionálních odborových organizací 17. září 1980. Na tomto sjezdu vznikl Nezávislý samosprávný odborový svaz Solidarita³⁴, do kterého většina Poláků vkládala velké naděje na demokratizaci země, zároveň to byla organizace, jež narušovala mocenský monopol komunistické strany.

Solidarita měla potíže s vládnoucí Polskou sjednocenou dělnickou stranou (dále jen PSDS), která jejich práci znesnadňovala hned od začátku³⁵. Závažnou událostí byl

---

²⁹ FRIEDL, Jiří, Tomasz JUREK, Miloš ŘEZNÍK a Martin WIHODA. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 690 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8, s. 543.

³⁰ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 224.

³¹ FRIEDL, Jiří, Tomasz JUREK, Miloš ŘEZNÍK a Martin WIHODA. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 690 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8, s. 543.

³² MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 224.

³³ FRIEDL, Jiří, Tomasz JUREK, Miloš ŘEZNÍK a Martin WIHODA. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 690 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8, s. 544.

³⁴ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 224.

³⁵ Hned při registraci Solidarity došlo k prvním potížím. Soud registraci provedl, ale do statutu doplnil, že Solidarita je loajální ke komunistické straně, a bod o právu na stávkou vynechal. Představitelé Solidarity protestovali, vyhrožovali generální stávkou a odvolali se k Nejvyššímu soudu, který ji nakonec 10.

zásah občanské milice v redakci tiskového orgánu Solidarity, kde proběhla prohlídka, a byl zatčen člen redakce. Poté byla vyhlášena stávková pohotovost, během které bylo dosaženo propuštění redaktora.

Solidarita si vybudovala organizační strukturu rozdělenou podle regionů, v čele stál Lech Walesa. Rychle nabírala nové členy a brzy jich bylo 9 milionů, nepodařilo se jí proniknout jen do bezpečnostních složek a armády, které nadále byly pod naprostou kontrolou režimu. O infiltraci do Solidarity se naopak snažila Bezpečnost, cílem bylo podněcovat rozkol a destabilizovat ji.

Situaci v Polsku bedlivě sledoval Sovětský svaz, ale i ostatní socialistické země. Sovětské a východoněmecké vojsko se začalo stahovat k hranicím Polska. Ve sdělovacích prostředcích se proti Polákům a Polsku rozjela kampaň, v které byli vyliční velmi negativně. Sověti se ozbrojené intervence po zkušenostech z Maďarska v roce 1956 a z Československa 1968 obávali a před zákrokem Moskvu varovaly i Spojené státy americké (poradcem amerického prezidenta byl Polák Zbigniew Brzeziński). Proto byl sověty vyvíjen tlak na vedení polského státu, aby proti Solidaritě zakročilo samo.

V Polsku neustále pokračovala ekonomická krize, odboráři organizovali stávky, režim neustále zasahoval proti Solidaritě, docházelo k výpadkům v zásobování, a tak se stávalo velkým problémem nakoupit běžné potraviny. Došlo ke změně v úřadu předsedy vlády, kterým se stal ministr národní obrany generál Jaruzelski, ze začátku se zdálo, že by se situace mohla uklidnit. Jenže v březnu 1981 se naopak vyhroutil, došlo k tomu, že občanská milice zakročila proti představitelům Solidarity v Bydhošti a jednoho z nich surově zbil. Nezávislé odborové svazy na 1. dubna svolaly generální stávku a ještě před ní zorganizovaly 27. března čtyřhodinovou všeobecnou stávku jako výstrahu a demonstraci své síly. 30. března podepsala vláda kompromisní dohodu, v které uznala svou chybu při použití síly, a uznala, že i samostatně hospodařící rolníci na venkově mohou zakládat vlastní svaz Solidarity. Generální stávka byla odvolána, avšak dále probíhaly konflikty mezi vládou a Solidaritou.

Předseda vlády a ministr obrany generál Jaruzelski byl 18. října 1981 zvolen prvním tajemníkem ÚV PSDS a nyní ve svých rukou soustředil tři velmi podstatné funkce a moc. Političtí představitelé, Solidarita a i církve vedli rozhovory, které ovšem

---

listopadu zaregistroval, ale připojil ke stanovám část dohody z Gdaňska, kde bylo pojednáno o tom, že nezávislé odbory budou dodržovat polskou ústavu, čímž uznávají vládu PSDS. Viz FRIEDL, Jirí, Tomasz JUREK, Miloš REZNÍK a Martin WIHODA. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 690 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8, s. 545.

k ničemu nesměřovaly. Na mnohých místech země propukaly stávky proti zhoršující se hospodářské a ekonomické situaci. Jaruzelski dospěl k závěru, že jediné řešení situace je silové.

Jakousi předeherou se stal zákrok občanské milice proti stávkujícím studentům, kteří reagovali na pokus vlády dosáhnout zvláštních pravomocí. Na to Solidarity ohlásila, že pokud parlament návrh přijme, uskuteční celodenní stávku a zároveň vystoupila s dalšími požadavky, např. účast jejích zástupců ve volbách do národních rad nebo ukončení propagandistických útoků proti ní.³⁶

Dne 12. prosince 1981 se začaly rozšiřovat zprávy o pohybu bezpečnostních a vojenských sil. V noci z 12. na 13. prosince byli pozatýkáni vedoucí představitelé Solidarity a členové jiných opozičních uskupení, intelektuálové. 13. prosince oznámil Jaruzelski vyhlášení válečného (výjimečného) stavu, jehož příčinou je rozvratná aktivita protisocialistických sil, které se nechtěly s vládou dohodnout a přivedly Polsko na pokraj občanské války.³⁷

Na různých místech v Polsku vypukly protesty, které ozbrojené složky nemilosrdně potlačily. Pozatýkáni lidé putovali do internačních táborů, kterých vzniklo 52, umístili zde asi 10 000 představitelů opozice a Solidarity včetně Lecha Walesy. Probíhaly procesy s protestujícími, šířiteli letáků, kritiky, kterým soud vyměřil vysoké tresty k zastrašení ostatních. Mezi 22. a 6. hodinou platil zákaz vycházení, odehrávaly se čistky ve straně, redakcích, úřadech... Byla nastavena různá nedemokratická opatření omezující, či dokonce likvidující občanské svobody. Do ulic byly povolány vojenské hlídky, televizní hlasatelé vystupovali ve vojenských uniformách, v závodech a na úřadech tisíce vojenských komisařů dohlížely na dodržování vojenského stavu. Armáda získala rozhodující vliv v zemi, což podtrhl vznik Vojenské rady národní záchrany, která se stala nejvyšším výkonným orgánem v Polsku. Předsedou rady byl Jaruzelski, který se zároveň stal absolutním vládcem státu.

Solidarity přestala existovat, její vůdci byli v internačních táborech, čímž se podařilo úplně rozbít její strukturu. Zbytek opozice přešel do ilegality a pokusy o vytvoření podzemní opoziční sítě selhaly. Dále pokračovaly demonstrace, ale postupně na protestující padala únava, když viděli, že stejně nemají žádný účinek. Klesal počet

---

³⁶ FRIEDL, Jiří, Tomasz JUREK, Miloš ŘEZNÍK a Martin WIHODA. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 690 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8, s. 545–548.

³⁷ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 226.

stávek, přibývalo migrantů, vládnoucí představitelé si byli dobře vědomi vyčerpání opozice, a tak už v zadržování jejich vůdců neviděli smysl, proto 23. listopadu 1982 zrušili internační tábory.³⁸

Státní rada přijala 19. prosince 1982 zákon o ukončení válečného stavu, fakticky byl ale odvolán až 22. července 1983. Ukončení této situace mělo vést k jakési normalizaci, která byla zahájena pokusy o řešení hospodářské situace tříletým plánem 1983–1985, který ale nepřinesl uspokojivé výsledky.³⁹

Pod vlivem sovětské perestrojky a glasnosti se i v PSDS objevovaly názory volající po přestavbě. Začaly se v ní profilovat směry - od tvrdého konzervatismu, ke středu, až k liberálům, kteří tlačili na reformy. Opozice byla aktivní, měla své sympatizanty na Západě, polská společnost ji také podporovala a i papež Jan Pavel II. jí dával své sympatie otevřeně najevo. Lech Walesa a jeho poradci byli často zváni na ambasády západních států, získal si je především svou umírněností, kdy se snažil vyhnout se otevřenému konfliktu s mocí a krveprolití. Naopak prestiž vlády u obyvatel velmi rychle upadala, ekonomická situace se nijak nelepšila a životní úroveň spíše klesala. Stávky začaly svým počtem narůstat, lidé se bouřili hlavně proti zvedání cen a bojovali za legalizaci Solidarity. Stávkující rozehnal bezpečnostní oddíly, ale bylo jasné, že tento způsob řešení odporu není z dlouhodobého hlediska možný.

Vyšlo najevo, že struktury Solidarity fungují a organizují stávky. Velká vlna zasáhla hlavně hornoslezské doly a podniky v srpnu 1988. Představitelé Solidarity poslali politickým vůdcům dopisy, v nichž se domáhali legalizace a souhlasu s vytvořením politických klubů a sdružení, čímž by se rozbil monopol PSDS. Walesa přišel s nabídkou rozhovorů, které druhá strana podmínila ukončením stávek, čemuž bylo vyhověno 3. září 1988, rozhovory nejen o legalizaci Solidarity měly vyvrcholit u tzv. kulatého stolu, ale k němu byla cesta ještě docela dlouhá.

Tato vstřícnost vyvolala ve vládnoucí straně velké protesty a konzervativci nechtěli ze své pozice ustoupit, povolili, až když Jaruzelski a další dva přední představitelé pohrozili rezignací.⁴⁰

---

³⁸ FRIEDL, Jiří, Tomasz JUREK, Miloš ŘEZNÍK a Martin WIHODA. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 690 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8, s. 549, 550.

³⁹ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 227.

⁴⁰ FRIEDL, Jiří, Tomasz JUREK, Miloš ŘEZNÍK a Martin WIHODA. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 690 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8, s. 553–557.

Na přelomu roku 1988 a 1989 proběhlo plénum ÚV PSDS, které svědčilo o určitých změnách ve straně. Byl prosazován názor, že je potřeba skoncovat s pozůstatky starého režimu, komunistům navíc bylo jasné, že nyní nejde jen o udržení pozic, ale hlavně o to, aby jim nějaké vůbec zůstaly. Z pléna nakonec vzešla Stanoviska ÚV PSDS ve věci odborového a politického pluralismu, což byl zásadní krok k politické reformě.

Dlouho očekávaný kulatý stůl se nakonec konal až 6. února 1989 a jednání u něj probíhala až do 5. dubna. Celkem bylo přijato 14 dokumentů, legalizována Solidarita a dohodnuty tři velké pracovní komise - pro politickou reformu, hospodářskou a sociální reformu a problematiku plurality odborového hnutí. Na léto 1989 byly dohodnuty parlamentní volby, na jejichž základě měl vzniknout systém parlamentní demokracie.

První kolo voleb se konalo 4. června 1989 a účastnilo se ho 62 % oprávněných voličů, druhého kola 18. června pouze 25 % voličů. Volby do senátu (Sejmu)⁴¹ vyhrála drtivě Solidarita, získala 99 ze 100 křesel.⁴² 19. července proběhla volba prezidenta, kterou o jeden hlas vyhrál Jaruzelski (někteří poslanci za Solidaritu odevzdali neplatné lístky nebo vůbec nehlasovali). Premiérem se stal člen Solidarity Tadeusz Mazowiecki, ve vládě zaujali menšinu i komunisté jako výraz kompromisu.

Polsko bylo prvním státem ze sovětských satelitů, který se mohl pochlubit nekomunistickou vládou, navíc v jejím čele stál demokrat a představitel opozice.⁴³

1.3 MAĎARSKO

Mezníkem v komunistické éře dějin Maďarska je nástup Jánose Kádára, který stál v čele státu v letech 1956–1988, ten přišel s dvěma novými, velmi zásadními koncepty - hospodářským a politickým. Jeho hospodářské směřování je spojeno s obdobím tzv. gulášového socialismu, kdy chtěl dosáhnout stabilní nabídky trhu, a tak stimulovat soukromý sektor. Vytyčeným cílem bylo především stabilizovat zásobování potravinami, aby nedocházelo k hladovým bouřím. Další částí bylo zavedení nového mechanismu hospodářství s cílem soběstačnosti, zvýšení produktivity, zejména té

---

⁴¹ Nový volební zákon předurčil poslanecké obsazení Sejmu – dopředu bylo rozděleno 65 % mandátů pro celkem šest oficiálních politických subjektů. Zároveň bylo určeno, kolik křesel každá strana získá, a to jak v rámci celostátní listiny, tak i ve vícemandátových obvodech. Nejvíce mandátů bylo přiděleno Polské sjednocené dělnické straně (PSDS), která z 65 % měla přiděleno 37,2 %. V samotných volbách pak PSDS úplně propadla a získala jen ty mandáty, které byly domluveny dopředu. Viz VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 696, 697.

⁴² MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 232–235.

⁴³ FRIEDL, Jiří, Tomasz JUREK, Miloš ŘEZNÍK a Martin WIHODA. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 690 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8, s. 560.

mezinárodní. Podniky fungovaly i se zahraničním kapitálovým podílem, a to dokonce ze Západu. Postupně docházelo k liberalizaci ekonomiky, což šlo k odklonu od sovětského vzoru hlavně v 80. letech 20. století.⁴⁴

Kádár přišel s novou politickou koncepcí tzv. kádárizace, kterou prosazoval po celou dobu, kdy stál v čele Maďarska. Spočívala v myšlence určité autonomie, kdy stát by měl být řízen bez větších sovětských zásahů, avšak byl by zachován systém jedné strany a setrvání v sovětském bloku, společnost by se řídila relativně liberálními pravidly, jejichž dodržování by bylo striktně vyžadováno.

Kádár by se dal označit za paternalistického vůdce, který nemá problém s určitou mírou reformismu, nevyžaduje sebeidentifikaci občana s režimem a jeho absolutní podřízení, stačí mu loajalita vůči moci. Během celé jeho vlády procházelo Maďarsko především opatrnou a omezenou ekonomickou reformou, jež mu přinesla ekonomický a sociální vzestup. Reformy měly i své odpůrce, především z řad konzervativců, a tak došlo k jejich zpomalení.

Konec 70. a začátek 80. let znamenal i pro Maďarsko ekonomickou krizi. Stát byl závislý na dovozu, brzy dlužil mnoho peněz, ale vedení země nebylo schopné najít z krize východisko i přes řadu přijatých opatření. V první polovině 80. let se tak prioritami stalo uchování životní úrovně a dosažení vnější finanční rovnováhy. Během souvisejících úprav se podařilo snížit úlohu velkých státních podniků, vyskytly se nové podoby podnikání, k velkým změnám došlo v bankovních a finančním sektoru, Maďarsko se stalo součástí Mezinárodního měnového fondu a Světové banky... Jenže v druhé polovině 80. let se situace prudce zhoršila a pokusy o řešení selhaly.

Krise ekonomická odstartovala i zhoršení na politické scéně. Vedení vládnoucí Maďarské socialistické dělnické strany si krizi příliš nepřipouštělo a Kádár ještě dva měsíce před opuštěním nejvyšší stranické funkce tvrdil, že v Maďarsku žádná krize není. V zemi propukla vlna stávek a demonstrací, komunistická strana se rozdělila na několik soupeřících frakcí a situaci nezvládala.

Diferenciace v MSDS se projevovaly již v polovině 80. let, kdy část politiků navazovala kontakty se sociálně demokratickými stranami v západní Evropě, chtěla s nimi navázat i hospodářské styky a maďarská zahraniční politika se snažila vytvořit most mezi Východem a Západem.

---

⁴⁴ KUČEROVÁ, Irah. *Střední Evropa: komparace vývoje středoevropských států*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, 232 s. ISBN 978-80-246-3067-0, s. 111, 112.

Liberální kurs Gorbačova využili v Maďarsku k uvolnění vnitropolitické situace, otevřeně vystupovala opozice, která přicházela s kritikou ekonomiky, zřízení státu, současné ekologické situace. Vedení státu se rozhodlo zahájit v květnu 1989 rozhovory s opozicí a uznat ji jako rovnoprávného mocenského partnera během jednání o dalším směřování Maďarska. V červnu 1989 byly hovory zahájeny, zúčastnila se delegace MSDS, osm opozičních stran a stejně tak osm hlavních společenských organizací. Jako cíl jednání byla vytyčena příprava svobodných voleb a zabránění společenské destabilizaci. Země také měla postupně přejít k demokratickému socialismu. Moc měla být rozdělena mezi různé mocenské skupiny, samozřejmostí byl systém více politických stran a parlament měl vzejít ze svobodných voleb. Tržní mechanismy měly být postaveny na tržním hospodářství. Mělo také dojít k reformám Varšavské smlouvy a RVHP a vytvoření dobrých mezinárodních vztahů. Vše vedlo k tomu, že Maďarsko v létě 1989 přestávalo být socialistickým státem. Probíhalo ještě mnoho jednání, která skončila až 18. září 1989.

MSDS byla po odchodu Kádára rozštěpená na dvě hlavní frakce, a to progresivní a konzervativní. Prostor pro kompromis těchto dvou bloků měl nastolit nástupce K. Grószze, toho se ale již strana nedočkala, protože se na říjnovém sjezdu roku 1989 úplně rozpadla na staré neostalinisty a novou Maďarskou socialistickou stranu. Mnoho členů se nepřidalo ani k jednomu křídlu, protože s rozpuštěním nesouhlasili.

V září 1989 maďarský parlament odsoudil intervenci vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 do Československa. 18. října 1989 byly z ústavy vypuštěny články o vedoucí úloze komunistické strany, změnil se název státu na Maďarskou republiku, ústava zakotvila respektování lidských a občanských práv a podpořila rozvoj tržní ekonomiky. Mimo jiné byl také schválen zákon o rehabilitaci odsouzených osob po roce 1956.

První svobodné volby proběhly 25. března 1990, vyhrálo je Maďarské demokratické fórum. Prezidentem zvolil nový parlament spisovatele A. Göncze, vláda byla sestavena 16. května 1990.⁴⁵

1. 4 NDR

Celá 80. léta stál v čele státu Německá demokratická republika Erich Honecker. Tato země se chtěla přiblížit ekonomicky co nejvíce úrovni Spolkové republiky

---

⁴⁵ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 235–245.

Německo, jenže v 80. letech nastal pravý opak - došlo k ekonomickému poklesu.⁴⁶ Tato doba byla tedy poznamenána nástupem ekonomické reformy a v jejím duchu byla koncipována i pětiletka na období 1981–1985⁴⁷. Reforma se zároveň spojila i s úplným sloučením moci strany a státu a v červnu 1981 se konaly volby, které měly potvrdit plánovaný reformní program. V první polovině 80. let se tedy prosazovaly reformy, které by zastavily negativní ekonomický vývoj. Je zajímavé, že v NDR byl rok 1984 označený jako nejúspěšnější v hospodářských dějinách NDR, národní důchod se měl údajně navýšit o 5,5 % a asi 90 % růstu mělo vzniknout díky zvýšení produktivity práce.

V NDR vzbuzovala velké obavy činnost Solidarity a politická krize v Polsku. Bylo to hlavně z toho důvodu, že v NDR pracovalo hodně Poláků, přičemž někteří pravidelně dojížděli. Ti představovali největší hrozbu, protože SED na zprávy o tom, co se děje v Polsku, uvalila informační embargo, jenže tito lidé přijížděli pravidelně s novými informacemi, které se mohly šířit mezi obyvateli. Honecker viděl řešení polské krize v československém scénáři z roku 1968. Tlačil proto na Brežněva, aby svolal vedení členských zemí Varšavské smlouvy a její členové se dohodli se na postupu. Na všech moskevských setkáních se snažil prosadit vojenskou intervenci do Polska, ale bezúspěšně. SED čím dál více napadala Polsko ve svých vyjádřeních, dokonce omezila doposud volný hraniční režim a nakonec to vedlo až k uzavření hranic. Nakonec situaci vyřešil nástup Jaruzelského a vyhlášení válečného stavu v prosinci 1981.

Představitelé SED mluvili o tom, jak NDR v 80. letech dosáhne éry komunismu, tedy beztřídní společnosti, v níž ale podle marxisticko-leninské teorie nemusí existovat žádné mocenské nástroje. O tom komunistická strana mlčela, ba naopak zdůrazňovala, že vedoucí úloha strany je nezbytná. V NDR panovaly velké majetkové rozdíly, takže nikdy k nastolení beztřídní společnosti nemohlo dojít, celkem 30 % všech obyvatel žilo na hranici životního minima. Režim SED byl tvrdou diktaturou, přičemž stranické

---

⁴⁶Tamtéž, s. 249.

⁴⁷ Pětiletka chtěla spojit růst, export a omezení importu následujícími postupy: 1) snížit náklady pomocí úsporných opatření, 2) omezení přebujelých investic, 3) rozptýlit nutné cenové regulace v reformovaném daňovém systému, 4) zvýšit řízení na střední podnikové úrovni, 5) reorganizovat podnikové struktury a decentralizovat zavedením kombinátů. Viz FRIEDL, Jirí, Tomasz JUREK, Miloš ŘEZNÍK a Martin WIHODA. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 690 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8, s. 602, 601.

špičky rozhodovaly ve státě o všem - o politice, ekonomice a celkově o životě celé společnosti.⁴⁸

I když lidé v NDR měli ve srovnání s jinými sovětskými satelity relativně vysokou životní úroveň, oni sami sebe srovnávali se Západním Německem, kterému se chtěli přibližovat. Úroveň společnosti Spolkové republiky Německo byla o mnoho vyšší, což vyvolávalo nespokojenost východních Němců, k ní se navíc ještě přidával nedostatek určitých výrobků, ať už se jedná o nedostatek a nízkou kvalitu potravin, nebo o moderní spotřební zboží jako myčky, mikrovlnné trouby či sušičky prádla. Oddanost národa režimu v 80. letech značně ochabla, došlo ke změnám v mentalitě mládeže, která se přidávala k mírovému hnutí, postupně začalo sílit opoziční hnutí, většina starých lidí žila na okraji bídy. Nespokojenost potvrdila i vystěhovalecká vlna v polovině roku 1984, kdy NDR opustilo asi 31 000 lidí.⁴⁹

Opozice byla tvořena hlavně mladými lidmi, kteří se shromažďovali pod střechou jediné autonomní instituce ve Východním Německu, kterou byla evangelická církev. Na začátku 80. let vznikalo mnoho mírových skupin jako důsledek závodů ve zbrojení, které vystupovaly proti rozmístění sovětských raket na území státu⁵⁰. Kromě mírových se začaly objevovat i ekologické iniciativy a bojovníci za lidská práva, čímž byly položeny základy neoficiální opozice. Představitelé hnutí, ale i účastníci tzv. tichých demonstrací byli trestně stíháni, což ale vyvolávalo vznik dalších podobných skupin, které odmítaly režim.⁵¹

V NDR existovalo mnoho problémů - selhávání ekonomiky, stagnace hospodářství, zastaralé vybavení a celková technologická zaostalost, prohlubování ekologických problémů, špatná dopravní síť, nespolehlivé a nedostatečné zásobování elektřinou. Jenže Honeckera tyto problémy nijak neznepokojovaly, propaganda

---

⁴⁸ WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-558-7, s. 270–273.

⁴⁹ Tamtéž, s. 278, 279.

⁵⁰ Jako příklad antimilitarizačního a mírového hnutí na území NDR lze uvést tzv. Bausoldaten. Jednalo se o stavební vojáky, kteří vykonávali náhradní vojenskou službu a byli nasazováni např. na stavby vojenských objektů, jako jsou letiště či střelnice. Stavební jednotky vznikly v roce 1964 a byly určeny jako náhradní vojenská služba pro ty, kteří z náboženského přesvědčení nebo jiných důvodů odmítali službu se zbraní. Místo přísahy skládali pouze slib a nemohli být povýšeni, ani degradováni. Vojáci spolu trávili každý den, sdíleli společné zážitky, byli vystavováni šikaně. Vzájemná blízkost a solidarita v nich vzbuzovala odpor proti systému. Důležité je, že i po ukončení vojáci zůstali v kontaktu, spolupracovali s evangelickou církví a vytvořili organizační struktury. Postupně vznikaly regionální kruhy bývalých stavebních vojáků, kteří protestovali proti militarizaci východoněmecké společnosti, zaměřovali se na nenásilné řešení konfliktů aj. Místem jejich scházení byly kostely, kde probíhaly i různé mírové semináře. Viz VILÍMEK, Tomáš. *Solidarita napříč hranicemi: opozice v ČSSR a NDR po roce 1968*. Praha: Vyšehrad, 2010, 383 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7429-030-5, s. 26–28.

⁵¹ WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-558-7, s. 281, 282.

nepodávala pravdivé informace a špičky SED byly úplně odtržené od reality, což potvrdilo i 7. plénum ÚV SED. Honecker prohlásil, že životní úroveň obyvatel NDR je vyšší než obyvatel SRN, úplně ignoroval hospodářský vývoj ve státě a ve svých vyjádřeních tvrdil, že od jeho nástupu do funkce je vše na vzestupu.⁵²

Střídání generálních tajemníků v KSSS využilo NDR k vlastním zájmům. SED v zahraniční politice, mírových iniciativách a snahách o odzbrojení bylo zajedno s linií Gorbačova. Ovšem s vnitřními reformami nesouhlasilo a od jakýchkoliv změn se distancovalo. NDR dříve ve všem napodobovala Sovětský svaz a neomylně šla v jeho stopách, nyní začala prosazovat svou samostatnost.

V SSSR se kritizovala Stalinova éra, vycházely najevo jeho zločiny, ale v NDR představitelé moci chtěli šíření takových zpráv zabránit, proto v listopadu 1988 bylo nařízeno, aby německé vydání sovětského časopisu Sputnik bylo vyškrtáno ze seznamu tiskovin rozesílaných poštou. SED se obávala, že by informace o přehodnocení nejen sovětských dějiny mohlo mít za následek popření teze, že strana má vždy pravdu. Také nechtělo dopustit žádné změny v zakonzervovaném stalinistickém režimu SED.⁵³

Dále narůstal počet osob, které žádaly o vyvázání ze státního občanství a chtěly opustit vlast, v dubnu 1988 mělo být podáno asi 112 000 žádostí o vystěhování do SRN. Projevů opozice stále přibývalo, 17. ledna 1988 se měla konat manifestace k připomínce výročí zavraždění Rosy Luxemburgové a Karla Liebknechta. Místo toho proběhla největší vlna zatýkání za posledních několik let, byla zatčena více jak stovka lidí, studenty vyloučili ze škol, někteří lidé se odstěhovali ze země dobrovolně, někteří k tomu byli donuceni.

Po zahájení reform v Sovětském svazu a jiných zemích nastal v NDR přesný opak. SED s pomocí Stasi více upevňovala své mocenské postavení, rozšířily se pravomoci Ministerstva pro státní bezpečnost (MfS)⁵⁴, zostrilo se sledování obyvatel, na každé schůzi seděl donašeč, odposlouchávaly se telefony, kontrolovaly se dopisy, šířil se strach, byla tu jasná snaha překazit jakoukoliv opoziční aktivitu.⁵⁵

V květnu 1989 probíhaly komunální volby, po kterých vyšlo najevo, že došlo k machinacím s jejich výsledky, což vyvolalo menší protesty v Lipsku a dalších

---

⁵² Tamtéž, s. 285, 286.

⁵³ Tamtéž, s. 286, 287.

⁵⁴ Před zánikem NDR mělo MfS asi 91 000 stálých zaměstnanců a 173 000 tzv. neoficiálních. MfS dokázalo sledovat všechny oblasti života společnosti a vedlo spisy na 4 miliony občanů NDR a 2 miliony ze Spolkového Německa. Viz WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-558-7, s. 293.

⁵⁵ WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-558-7, s. 292, 293.

městech, bylo podáno několik stovek trestních oznámení na zmanipulované volby a falšování výsledků.

Dne 2. května 1989 přistoupilo Maďarsko k likvidaci železné opony s Rakouskem, čímž vytvořilo únikovou cestu. Ambasády Spolkové republiky Německo v Praze, Budapešti a Varšavě byly rychle přeplněny občany NDR. V září navíc Maďarsko zajistilo těmto uprchlíkům na jejich území, že mohou volně odjet do SRN. To vyvolalo masový odchod obyvatel, celkem přes 25 000, z Východního Německa do Západního.

Tou dobou v NDR sílily aktivity opozice, která neviděla řešení v odchodu ze země, ale jejím cílem bylo změnit situaci ve své vlasti. Aktivisté rozšiřovali vlastní informační materiály, po vedení SED požadovali v otevřeném dopise, aby se vyrovnalo se stalinismem, chtěli veřejnou diskuzi o Stalinových zločinech...

Ale stranické špičky situace v zemi nijak neznepokojovala a hájily své politické směřování, což vyvolalo opoziční tendence i v samotné SED. Samotné vedení strany bylo přestárlé a neschopné rozpoznat vážné problémy, natož na ně reagovat a řešit je.⁵⁶

Od července do září 1989 trvalo formování politické opozice, jejímž cílem byly nezbytné změny ve státě. V tomto období vznikla např. Strana zelených, Nové fórum, Svaz nezávislých žen, Sjednocená levice aj. Opozice volala ve svých programových prohlášeních po demokratické přeměně NDR. V opozici měla velkou váhu i evangelická církev - nejen nyní, ale již v předchozích letech vyvíjela značnou aktivitu a otevřeně kritizovala režim.

7. října vznikla Sociálně demokratická strana NDR, v jejíchž stanovách bylo napsáno, že sdružuje osoby všech světových názorů, vyznání, hlásí se k tradici demokracie, sociální spravedlnosti a k zodpovědnosti za životní prostředí. Jako první odmítla vedoucí úlohu SED, požadovala právní stát a rozdělení státní moci. Demokratizace byla pro SPD prvořadou otázkou i proto, že chtěla dosáhnout sjednocení Německa.⁵⁷

Roku 1989 bylo NDR na pokraji finančního bankrotu, od kterého ho doposud chránily velké půjčky ze zahraničí. Šéf plánování již v květnu 1988 žádal Honeckera o rozhovor ohledně nutných ekonomických reforem, jenže vedení nehodlalo připustit žádné reformy, tedy ani hospodářské. Trochu se zlepšila situace ve vybavenosti průmyslovým zbožím, již 99 domácností ze sta mělo ledničku nebo pračku. Avšak

---

⁵⁶ Tamtéž, s. 294, 295.

⁵⁷ Tamtéž, s. 296, 297.

nespokojenost obyvatel to nijak nezmenšilo, protože stále přetrvávaly problémy s kvalitou a nedostatkem spotřebního zboží, technická zaostalost, trvalou příčinou podrážděnosti byl i trh s oblečením. Život zhoršovaly i uprchlické vlny, které způsobily nedostatek lidí na klinikách, v zásobování či podnicích, což se následně dotýkalo i lidí, které politika a omezení např. v cestování tolik netrápily.

Na začátku října propukly první demonstrace, nejdříve v Lipsku, té se účastnilo 20 000 občanů. O dva dny později na nádraží v Drážďanech došlo ke střetům asi 3 000 lidí s bezpečnostními složkami. Co bylo důvodem? Uprchlíci z Československa měli být do Spolkové republiky převáženi přes NDR a na drážďanském nádraží stáli občané NDR, kteří se chtěli svézt s nimi. Ten den přešla do boje opozice, požadovali svobodné volby pod kontrolou OSN. Poté se pravidelně začali scházet představitelé opozičních organizací. Scházeli se demonstranti - 16. října jich v Lipsku bylo přes 120 000, další rodiny opouštěly zemi, narostl o počet odchodů ze strany.⁵⁸

Dne 17. října se sešlo politbyro ÚV SED a řešilo, jak by bylo možné zachránit režim před jeho zhroutilím. Řešení viděli v odchodu Honeckera, který odstoupil 18. října 1989. Ve funkci generálního tajemníka ho nahradil Egon Krenz. Zanedlouho Honeckera následovali další jeho příznivci. 9. listopadu došlo spíše omylem k otevření hranic mezi Západním a Východním Berlínem.⁵⁹ 1. prosince byl z ústavy NDR vyškrtnut článek o vedoucí úloze SED. Situace se dále vyvíjela ke sjednocení celého Německa.⁶⁰

1. 5 RUMUNSKO

Vůdce země a diktátor Nicolae Ceaușescu se dostal do čela Rumunské dělnické strany v roce 1965. Pracoval na své popularitě, v Rumunsku definitivně zlikvidoval stalinismus, začal připravovat rehabilitace obětí této éry. Sliboval zvýšení mezd, liberálnější politiku v oblasti kultury... V zemi zavedl formou nařízení a diktátu mnoho změn, např. byla schválena nová ústava, probíhaly správní reformy, pozvedl pracovní morálku, nutil matky, aby měly mnoho dětí, bojoval proti západní módě, kuřákům. Vše prosazoval pomocí síly, nikoli argumentace. Upevňoval svou moc, prováděl čistky, všude nasadil své věrné.⁶¹

---

⁵⁸ WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-558-7, s. 297–299.

⁵⁹ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 256, 257.

⁶⁰ WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-558-7, s. 304.

⁶¹ VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 439, 440.

I Rumunsko na konci 70. let začalo zažívat zhoršení hospodářské situace, přírůstek národního důchodu byl téměř nulový, nefungovalo zemědělství, problematické bylo zásobování potravinami, rychle se zvyšoval zahraniční dluh, také na Rumunsko dopadly důsledky Ceaușescových takových megalomanských a náročných projektů jako výstavba nové ocelárny či loděnice. Zhoršovaly se životní podmínky obyvatel, což vedlo ke stávkám např. horníků, které sám vůdce jel uklidnit. Nasliboval jim zvýšení platu a důchodu a zaručil beztrestnost. Tyto sliby splnil tak, že předáky horníků odvelel na práci na jiné místo a uhelné doly obsadil armádou. V souvislosti se stávkami vznikaly i svobodné odbory, které ale byly zlikvidovány.

Mezi lidmi a Ceaușescem vznikala velká propast, kterou ale on nebyl schopen vnímat. Ceaușesco již dříve zajistil vzestup své rodiny a klanu Petresků, z něhož pocházela jeho žena Elena. Svým příbuzným v zemi přidělil vysoké politické funkce, jeho manželka se stala druhou nejvýznamnější osobou v zemi, byla členkou politbyra a od roku 1980 dokonce místopředsedkyní vlády a pak předsedkyní Nejvyšší rady pro vědu a výzkum.⁶²

Koncem roku 1981 byl vyhlášen agrární program, který měl vyřešit problémy se zásobováním, jenže nefungoval a rychle se rozpadl. Ceaușescu prohlásil, že Rumuni jsou nejlépe krměným národem světa, z toho důvodu je nutné zajistit racionální výživu, kvůli které bude zavedeno přidělové hospodářství některých potravin. Nebyl problém jen v zásobování potravinami, ale i u dodávek elektřiny, proto došlo k omezování veřejného osvětlení a jiným krokům ke snižování spotřeby elektrické energie a byla nastavována i různá jiná omezující opatření, která zapříčinila pokles životní úrovně. V roce 1984 se zdálo, že se ekonomická situace zlepšuje, vláda zastavila všechna úsporná opatření, obyvatelům se snažila nahradit předchozí ztráty, což vedlo jen k inflaci. Úsporná opatření tedy zase musela být zavedena, přes zimu byly byty vytápěny na 16 stupňů Celsia, pravděpodobnější teplota však byla nižší než 10 stupňů, obyvatele museli omezit používání plynových a elektrických spotřebičů, zakázány byly i soukromé automobily. Tato opatření se promítla ve zvýšené úmrtnosti hlavně starých lidí a novorozeňat. Na podzim 1985 byl vyhlášen stav nouze a elektrárny převedeny pod vojenskou správu.⁶³

Roku 1985 se Ceaușescu rozhodl, že splatí všechny zahraniční dluhy, které začátkem 80. let činily 14 miliard dolarů. I proto zavedl zvláštní pracovní povinnost

---

⁶² Tamtéž, s. 611, 612.

⁶³ Tamtéž, s. 612, 613.

dospělých ve prospěch státu, začalo se ještě více šetřit. Do roku 1989 se tak Rumunsku podařilo zaplatit dluhy i s úroky ve výši 21 miliard dolarů.

Přestože se země nacházela v krizi, Ceaușescu přicházel s neuvěřitelnými nápady a projekty. V polovině 80. let se rozhodl přeměnit Bukurešť v moderní město, takže muselo být zbouráno několik set tisíc domů a 18 historických kostelů, aby se mohl vystavět monumentální palác pro všechny státní úřady. Byly vystavěny nové bulváry, podél nich luxusní domy, náměstí až pro půl milionu lidí. Modernizace stála stovky miliard, jen prezidentský palác zabírající plochu 1 km² stál 300 miliard.⁶⁴

Obyvatele čím dál více sužovala nová a nová úsporná opatření, elektrické spotřebiče se téměř nesměly používat, nebyl benzín a byly určeny ani nové přiděly potravin. To samozřejmě vyvolávalo opoziční nálady, byly vyhlašovány stávky, útočilo se na místní státní a stranické funkcionáře. Aktivizovala se i katolická církev a představitelé jiných konfesí, protože docházelo k porušování náboženských svobod. Postupně se začalo stávek objevovat více a objevovaly se i protirežimní letáky. 15. listopadu 1987 protestovali dělníci v Brašově proti nízkým mzdám a plánovanému propouštění. Tuto demonstraci po několika hodinách rozehnala armáda, přičemž jeden policista byl zabit, stovka demonstrantů byla pozatýkána, avšak asi jen čtvrtina byla odsouzena a potrestána malými podmíněnými tresty. Tisk o tom informoval až koncem prosince, kdy se demonstrace a stávky rozšířily i do jiných měst.

Opozice se začala více prosazovat i v komunistické straně. Komunističtí představitelé napadali Ceaușescovu politiku v tisku, disidenti z komunistické strany také otevřeně kritizovali režim. Členové nekomunistické opozice trávili nějaký čas ve vězení, když např. poskytli rozhovor západnímu novináři. Emigranti uveřejňovali články v zahraničním tisku a pranýřovali Ceaușescovu vládu, proti těmto kritikům byli vysláni nájemní vrazi, kteří je měli umlčet.⁶⁵

Poslední rumunský král Michail, žijící ve Švýcarsku, vyzval Rumuny, aby svrhli Ceaușesca a komunistickou vládu. Jednou z forem odporu byla i neúčast ve volbách. Kritika na rumunský režim se snášela i z OSN a málokterá země chtěla s Ceaușescem udržovat styky. Zhoršil se vztah se sousedním Maďarskem, protože na maďarské menšině byla aplikována politika rumunizace, k čemuž se přidávala nízká životní úroveň. Maďaři proto prchali do Maďarska, kde byli přijímáni jako političtí uprchlíci.

---

⁶⁴ Tamtéž, s. 613.

⁶⁵ Tamtéž, s. 614, 615.

Svůj postoj dal najevo i Gorbačov, když všechny Ceaușescovy hospodářské požadavky během jeho návštěvy v Moskvě odmítal.

Diktátor neuvažoval o tom, že by ze svých funkcí odešel, ale naopak rozhodl se bojovat. Jeho boj probíhal čím dál více na úkor obyčejných lidí, klesaly příděly potravin, povolený odběr elektřiny a plynu se také stále snižoval, za překročení hrozily vysoké pokuty či úplné odpojení, televize vysílala dvě hodiny denně, navíc jen pořady o Ceaușescovi nebo s ním, lidé mrzli, nebyly léky, objevovaly se infekce a příznaky epidemie.

Na začátku dubna 1989 někteří vysocí funkcionáři poslali dopis, v kterém ho vyzvali k přehodnocení jeho jinému směřování, dokud je čas, což Ceaușescu odmítl. V dubnu 1989 ohlásil, že většina dluhů je splacena, a doplnil to prohlášením, že celková hospodářská situace země je dobrá a žádné reformy nehodlá provádět, protože to není potřeba.

Kritika nabírala na obrátkách, mnoho lidí se snažilo Ceaușesca přesvědčit, aby jednal rozumně, což se ale nestalo. Měl se konat sjezd Rumunské komunistické strany, delegáti byli vyzýváni, aby ho už nevolili, intelektuálové a umělci sepsali dopis, kde apelovali na veřejnost, aby zabránila jeho zvolení do čela komunistické strany.⁶⁶

V listopadu 1989 byl na sjezdu Rumunské komunistické strany Ceaușescu opět zvolen generálním tajemníkem. Do boje se začala chystat opozice, v prosinci vypukla revoluce. Z 16. na 17. prosince 1989 proběhly velké demonstrace v Teměšváru jako protest proti zatčení maďarského protestantského kněze, který již dříve vystupoval proti nedodržování práv maďarské menšiny a celkově proti chování režimu. Demonstrace se šířily i do jiných měst, a i přestože byly velmi tvrdě potlačovány armádou a bezpečnostními složkami, zapojovala se další a další místa. Ceaușescu si na 21. prosince 1989 objednal velké shromáždění lidí, kteří mu měli vyjádřit podporu a odsoudit demonstrace. Toto shromáždění se zvrhlo v další demonstraci, při které byl Ceaușescu vypískán, nestihl ani dokončit svůj projev a lidé skandovali výzvy ke svržení diktatury. V noci byli demonstranti rozehnáni a v celém Rumunsku byl vyhlášen výjimečný stav. Avšak ráno vyšly do ulic Bukurešti statisíce lidí a přidali se k nim vojáci, Ceaușescu se k nim sice ještě snažil promluvit, ale byl přehlušen demonstranty, nastoupil tedy do své helikoptéry a odletěl do bezpečí.⁶⁷

---

⁶⁶Tamtéž, s. 616, 617.

⁶⁷Tamtéž, s. 732–734.

Povstalci obsadili budovy ústředního výboru, rozhlasu, televize a pustili do rádia zprávu, že byla svržena diktatura a Rumunskou je svobodné. Vznikla Fronta národní spásy, které se podřídilo velení armády a bezpečnosti. 23. prosince byl Ceaușescu i se svou manželkou zatčen, další den předstoupili před vojenský soud, který je odsoudil k trestu smrti, a hned byli zastřeleni. 20. května 1990 se konaly první parlamentní volby v dějinách Rumunska.⁶⁸

1. 6 BULHARSKO

Pro Bulharsko bylo typické čím dál větší prohlubování závislosti na Sovětském svazu, Bulharská komunistická strana (BKS) v čele s Tudorem Živkovem přejímala např. ekonomické a politické postupy a země se dokonce snažila připojit k Sovětskému svazu. Živkov si jako vůdce Bulharska vytvořil výlučné postavení za pomoci úzkého okruhu stranických funkcionářů a svých příbuzných, které obdarovával vysokými funkcemi. Svou pozici si držel pomocí bezpečnostních složek, perzekuce a represí. Jeho protivníci a kritici z řad komunistických funkcionářů byli během nejrůznějších čistek odstraněni a obyvatelstvo ovládal velký strach, který neumožnil vznik opozičních struktur.⁶⁹

Ani Bulharsko se v 80. letech nevyhnulo hospodářskému úpadku a velké krizi. Příčiny byly obdobné jako v ostatních zemích východního bloku – růst cen na mezinárodním trhu, energetická krize, centralizované plánování, tím neschopnost reagovat na přicházející změny, industrializace, vysoké výrobní náklady, zbytečně vynaložené finance na obnovu zastaralých výrobních prostředků, nízká kvalita výroby, udržování nerentabilních podniků aj.⁷⁰

Bulharští komunisté se velmi hluboce zabývali národnostní otázkou. V Bulharsku žila velká turecká menšina a polické vedení státu prosazovalo, že Bulhaři mají nárok na sebeurčení, zatímco Turci nemají nárok na nic, tuto myšlenku se snažili rozšířit mezi své obyvatele. Malí Bulhaři byli ve školních lavicích přesvědčováni o výjimečnosti svého národa, který se může pyšnit pouze pozitivními hrdiny. Bulharští Turci postupně přicházeli o svá práva, byli vystavováni represím a perzekuci ze strany státu, ale i jeho obyvatel. Již v předchozích letech Živkovovy vlády byli Turci vystavováni různým vlnám příkoří, další přišla v roce 1984 a trvala až do pádu režimu.

---

⁶⁸Tamtéž, s. 734, 735.

⁶⁹ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 288, 289.

⁷⁰ Tamtéž, s. 288.

V tomto roce Živkov nařídil pobulharšťování tureckých jmen, přičemž o svá jména přišli i zesnulí, protože došlo na i úpravu náhrobních kamenů. K pobulharšťování jmen se přidal zákaz používání tureckého jazyka na veřejnosti, zákaz tradičních zvyků, svateb, tanců a písní, dovozu tureckých tiskovin, vyřazovaly a ničily se turecké knihy. Ti, kteří protestovali, byli zatčeni, ale někdy i připraveni o život. Dokonce docházelo k tomu, že některé muslimské vesnice byly uzavřeny, dokud se jejich obyvatelé pobulharšťování nepodvolili, tento stav zůstal nezměněn. Taková opatření vyvolala velkou kritiku v zahraničí a Bulharsko se dostávalo do čím dál větší mezinárodní izolace. Političtí představitelé nejdříve mlžili a bagatelizovali situaci, později svůj postup absurdně ospravedlňovali jako nápravu starého bezpráví⁷¹. Turci začali ve velkém odcházet ze země, v létě 1989 musel bulharský parlament pod tlakem světové veřejnosti vydat zákon o vycestování, který povoloval Turkům odjet do Turecka. Toho využilo asi 300 000 Turků, avšak asi třetina se vrátila zpět kvůli špatným životním podmínkám. I tak tento masový odchod zapříčinil ztrátu velkého množství pracovních sil a další ránu pro již tak velmi narušenou ekonomiku.⁷²

Čím dál horší hospodářská situace a reformy Gorbačova přinutily Živkova k přihlášení se k přestavbě a určitým reformám. Jenže reformy byly nedůsledné a zvyšovaly chaos a zapříčinily ještě větší hospodářský rozklad.⁷³ Krize se stále více projevovala ve snižující se životní úrovni, která některé obyvatele přivedla do skutečné bídy a chudoby, což vyvolávalo velkou nespokojenost v celé společnosti, kdy se začínala objevovat kritika a odsouzení celého systému.⁷⁴

Na začátku roku 1988 se začaly působit první opoziční skupiny, např. Výbor na obranu lidských práv, Klub na podporu glasnosti a přestavby založený Želju Želevem, Ekoglasnost', Výbor na ochranu náboženských práv, svobody svědomí a duchovních hodnot... Projevy nesouhlasu vyjadřovala i veřejnost např. podpisovými akcemi či demonstracemi. Pokojná demonstrace organizovaná Ekoglasností při příležitosti Mezinárodního ekologického fóra v Sofii se uskutečnila 26. října 1989 proti

---

⁷¹ Mělo k tomu být přistoupeno z toho důvodu, že oni stejně nikdy Turky nebyli, ale jedná se o islamizované Bulhary, kteří zapomněli bulharštinu a jen pod vlivem turecké propagandy se začali považovat za Turky. Viz RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: NLN, 2000, 508 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-404-1, s. 360.

⁷² VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 621–623.

⁷³ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: NLN, 2000, 508 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-404-1, s. 362.

⁷⁴ VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 623.

neekologických úmyslům vlády. Demonstranty v hlavním městě surově rozehnala policie před očima zahraničních novinářů a delegátů. Ovšem bylo jasné, že veřejné projevy nespokojenosti již nejde zastavit.⁷⁵

Souběžně se vznikem opozice došlo k rozvratu v ústředním výboru BKS, do čela opozičního proudu se postavil ministr zahraničí Petar Mladenov, který i uvědomoval, že je potřeba Živkova odstranit z vedení státu. Mladenov si nejdříve pro potvrzení svého postupu dojel do Moskvy a poté zahájil se svými příznivci akci. Pro své záměry získal 9. listopadu 1989 politbyro a 10. listopadu vystoupil na plenárním zasedání ÚV KBS, na kterém Živkov rezignoval na post generálního tajemníka ÚV, Mladenov ho nahradil a 17. listopadu potom i ve funkci předsedy Státní rady.⁷⁶

O den později 18. listopadu se uskutečnila dosud nemyslitelná spontánní demonstrace asi 50 000 lidí, při níž demonstranti požadovali demokracii a svobodné volby. Opozice v Bulharsku byla velmi roztržštěná, jen do poloviny listopadu 1989 vzniklo na 70 nových opozičních hnutí a stran. Proto se opoziční hnutí začala spojoval s cílem vytvořit velkou sjednocenou opoziční platformu. Začátkem prosince 1989 vznikl Svaz demokratických sil, jehož předsedou se stal filosof doktor Željko Želkov, avšak SDS tvořilo pouze 17 opozičních uskupení z nově vzniklých sedmdesáti.⁷⁷ Svaz demokratických sil začal s vydáváním vlastních novin s názvem Demokracja, zároveň jeho představitelé vystoupili s požadavkem na jednání u kulatého stolu s KBS a Mladenovem, v neposlední řadě také Svaz organizoval demonstrace po celé zemi jako nástroj nátlaku na vládu.⁷⁸

Ve dnech 11. - 13. prosince 1989 probíhalo plenární zasedání ÚV KBS, během kterého byl Živkov vyloučen ze strany. Zasedání přislíbilo návrat k parlamentní demokracii a strana se vzdala vedoucí úlohy ve státě a společnosti. Na dalších sjezdech se komunistická strana přejmenovala na Bulharskou socialistickou stranu a jako novou symboliku zvolila rudou růži místo srpu, kladiva a pěticípé hvězdy.⁷⁹

---

⁷⁵ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: NLN, 2000, 508 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-404-1, s. 362, 363.

⁷⁶ Tamtéž, s. 363.

⁷⁷ VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 729, 730.

⁷⁸ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: NLN, 2000, 508 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-404-1, s. 368.

⁷⁹ VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 730.

16. ledna 1990 se začalo jednat u kulatého stolu za účasti představitelů 24 hnutí, stran a organizací. Cílem byla dohoda o uspořádání svobodných voleb a vytvoření nové ústavy. Cíle opozičního hnutí nebyly jiné než v ostatních (nyní již bývalých) zemích východního bloku, avšak v Bulharsku zůstala komunistická strana velmi silná jak organizačně, tak co se týče silné členské základny. V jejích rukou zůstala vláda i jednokomorové Národní shromáždění a 8. února byla ustanovena nová čistě komunistická vláda v čele s Mladenovem, do které opozice odmítla vstoupit. Byly odsouhlaseny nové zákony umožňující soukromé podnikání, zakládání politických stran a hnutí...⁸⁰

Volby se konaly ve dvou kolech 10. a 17. června 1990 a s velkým náskokem v nich zvítězila postkomunistická Bulharská socialistická strana. Prohra opozice by se dala vysvětlovat její roztržitostí, nezkušeností a neexistencí silného vůdce a i tím, že socialisté přišli se silným a přesvědčivým předvolebním programem. Volby ovšem zajistily výsledek, který rovnoměrně vyvážil síly v parlamentu, a demokratický vývoj tak byl zajištěn bez hrozícího návratu k diktatuře. Prezidentem Bulharska se stal 2. srpna představitel opozice a filosof Želju Želev. Nový premiér Andrej Lukanov se snažil o vytvoření koaliční vlády, avšak po několika neúspěšných pokusech vznikla vláda ministrů výlučně socialistické strany.⁸¹

---

⁸⁰ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: NLN, 2000, 508 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-404-1, s. 370, 371.

⁸¹ VYKOUKAL, Jirí, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 730–732.

2. KAPITOLA: 80. LÉTA V ČESKOSLOVENSKU

2.1 POLITICKÁ SITUACE V ČESKOSLOVENSKU

Invaze vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 zapříčinila ještě užší vztah Československa se sovětským centrem. Do smrti Brežněva symbolizovala československý režim mála míra samostatných kompetencí, iniciativy a rozhodování. Opozice měla poměrně malý vliv, země byla protkána bezpečnostními a represivními silami, Státní bezpečnost udržovala strach a pasivitu ve společnosti, což vedlo k tomu, že se opoziční hnutí nemohla spojit s větším množstvím lidí.⁸²

Nástup Gorbačova v roce 1985 byl zásadní i pro Československo. V celém sovětském bloku nastala liberalizace, uvolňování mezinárodních vztahů a inklinovalo se k reformám, které připomínaly Pražské jaro. Největším problémem, který Sovětský svaz sužoval, byla ekonomická a hospodářská krize, a proto první reformy směřovaly tímto směrem. Gorbačov potřeboval, aby i ostatní země bloku přistoupily k analogickým reformám,⁸³ ale vedení Československa vidělo v reformách ohrožení vlastních pozic, a tak je navenek vychvalovalo a vyjadřovalo souhlas, avšak svůj zavedený systém nijak neměnilo. Navíc o jakékoliv souvislosti s Pražským jarem nechtěli českoslovenští politici nic slyšet, ale naopak se od něj distancovat. S tímto postojem však nebyli všichni funkcionáři komunistické strany čele s Lubomírem Štrougalem srozuměni a s pomocí myšlenek perestrojky se snažili o prosazení reformem.⁸⁴

Proměna nastala i v Chartě 77 (neformální československá občanská iniciativa), která se doposud vyslovovala hlavně k nedodržování občanských a lidských práv. Nyní se její kurz trochu změnil a začala upozorňovat na sílící společenské problémy - např. v oblasti, sociální, hospodářské či ekologické. Změnila se i struktura opozice, vznikaly nezávislé iniciativy, petiční hnutí, pořádaly se demonstrace.

V roce 1987 došlo k personálním změnám ve vedení komunistické strany. Na prosincovém zasedání ÚV KSČ Husák odstoupil z funkce stranického generálního tajemníka a vystřídal ho M. Jakeš. O tuto funkci měl také zájem reformám nakloněný Štrougal, který ale nenašel podporu ani ve vedení, ani v regionech. Jenže Jakeš se

---

⁸² MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 266.

⁸³ VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 591.

⁸⁴ PAŽOUT, Jaroslav: Vnitřní podoba Komunistické strany Československa v období tzv. normalizace. Pokus o základní charakteristiku. In: *Paginae historiae. Sborník Národního archivu*. Praha, 2019, sv. 27, č. 1, s. 723–735.

postupem času ukázal jako příliš slabý a směšný na to, aby zvládl prosadit principy přestavby bez ohrožení celého systému.

Roku 1987 Gorbačov navštívil Prahu. Očekávalo se od něho odsouzení invaze, zároveň obyvatelstvo doufalo, že provede personální změny ve vrcholných stranických a státních funkcích. Místo toho mluvil o Československu jako o zemi s vysokou životní úrovní a pochválil postup a výsledky KSČ, čímž zmizely veškeré iluze o opravdické přestavbě.⁸⁵

Nelze říci, že by v Československu žádné změny neprobíhaly, existovala snaha o přestavbu hospodářského mechanismu, protože ekonomika si vedla velice špatně, byl vypracován návrh zákona o státním podniku, vytvářela se opatření pro nepřetržitý a vyšší vědeckotechnický pokrok, zvýšila se aktivizace politických orgánů, došlo ke zkvalitnění soudů atd. Vedení státu ovšem za žádnou cenu nechtělo dovolit liberalizaci a následnou demokratizaci, protože se obávalo oslabení své moci.⁸⁶

Docházelo také k personálním změnám, došlo k výměně především zkompromitovaných politiků, jejichž působení bylo spojeno s érou normalizace. V říjnu 1988 došlo k omezení pragmatického proudu v KSČ, protože vláda s premiérem L. Štrougalem odstoupila a ten následně složil i své stranické funkce. Dne 11. října prezident Husák jmenoval novou vládu v čele s Ladislavem Adamcem.⁸⁷ Ten byl reformám nakloněn a uvědomoval si zkostnatělost dosavadního systému, avšak i on byl ve svých možnostech limitován silnou pozicí konzervativců.⁸⁸

Pro vládnoucí garnituru bylo prvořadé ponechat si svůj monopol moci, jehož se za žádnou cenu nechtěla vzdát. S tím jim velmi dobře pomáhala Státní bezpečnost, která potírala aktivity opozice. Ale nespokojenost s režimem rostla a lidé ji dávali najevo čím dál tím více prostřednictvím různých shromáždění, demonstrací či pochodů (viz kapitola 2.4).⁸⁹ Vedení státu na základě takových akcí přijalo v únoru 1989 zpřísnující novelu tzv. Pendrekového zákona z roku 1969.⁹⁰

---

⁸⁵ SUK, Jiří, Jaroslav CUHRA a František KOUDELKA. *Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985-1990*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999, 143 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 33. ISBN 80-85270-88-9, s. 22.

⁸⁶ Tamtéž, s. 21.

⁸⁷ VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 593.

⁸⁸ BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6, s. 21.

⁸⁹ JAŠEK, Peter. Pád komunistického režimu na Slovensku (1989–1990). In: *Securitas Imperii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, roč. 2015, č. 1, s. 142–167.

⁹⁰ VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 718.

V září 1989 se přes Československo snažilo dostat tisíce uprchlíků z NDR do SRN a československá vláda jim to zřejmě pod tlakem ze Sovětského svazu povolila. V témže měsíci se konalo 14. plénum ÚV KSČ, kde Jakeš prohlásil, že komunistická strana je připravená učinit demokratizační opatření, ale nikdy nevydá moc do rukou antisocialistických sil, zkritizoval Chartu 77 a požadoval oddělení disidentských skupin od společnosti.

Jenže to už mezitím sílily občanské iniciativy a režim pomalu šel ke svému zániku.⁹¹

2. 2 EKONOMICKÉ PROBLÉMY

Do 80. let nevstoupilo Československo po ekonomické stránce vůbec dobře, plánovitě hospodářství přestávalo fungovat a klíčové ekonomické ukazatele velice výrazně zpomalovaly či dokonce stagnovaly. Jednou ze zásadních příčin byla opožděná reakce na ropnou krizi, k čemuž se přidávala také technologická zaostalost, vyčerpanost zdrojů a zvyšující se ceny dovážených surovin.⁹² Navíc také došlo k zostření studené války mezi Východem a Západem, stoupaly náklady na zbrojení, došlo na zpřísnění obchodního embarga Západu, což bylo překážkou pro úspěšné pronikání československých výrobků na západní trhy, protože došlo k omezení formou dovozních kvót. Ropná krize znamenala zdražení ropy, což mělo za následek zdražení mnoha komodit na světovém trhu. Navíc se zvyšovaly ceny i v obchodě mezi zeměmi RVHP, které stouply po roce 1981, kdy už ale ty na světovém trhu začaly klesat. To bylo zapříčiněno pětiletkami, kvůli kterým nebyla ekonomika a hospodářství schopné reagovat pružně na aktuální situaci na trhu.⁹³

Došlo k poklesu růstu národního důchodu a značně začala posilovat tzv. šedá zóna⁹⁴ a korupce. Rostl počet výrobků, které se nedaly prodat. Na trhu byl sortiment omezený, neustále převyšovala poptávka nad nabídkou, což vedlo k velkému nárůstu úspor u populace - v roce 1960 se jednalo o 19 miliard, v roce 1985 už to bylo 218 mld. Tato akumulace peněz mohla vést k narušení finanční rovnováhy.

---

⁹¹ MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 271.

⁹² VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 585.

⁹³ *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. 2. díl, Období 1945-1992. ISBN 978-80-7239-228-5, s. 688.

⁹⁴ Jednalo se o tzv. melouchy, které podle odhadů měly spotřebovávat kapacitu několika set tisíc pracovníků na plný úvazek. Viz VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 585.

Přístup režimu byl přinejmenším zvláštní, místo toho, aby byl problém skutečně řešen, byl pouze zaveden nový způsob výpočtu tvorby národního důchodu, který zahrnoval navyšující se seznam neprodejných skladovaných položek. Bylo jasné, že toto není správné řešení a bude se muset hledat jiné. Možností bylo více, jenže vedení režimu bylo v eventuálních řešeních svázané a muselo vycházet z Poučení z krizového vývoje. Jednou z variant mohla být modernizace kádrového typu, jenže problémem byla její velká blízkost k reformě pražského jara. Další varianta, která se nabízela, tedy modernizace západního stylu, také nepřicházela v úvahu, protože hrozilo prolomení ideologické identity. Nakonec byla zvolena koncepce⁹⁵, která tuto systémovou krizi měla vyřešit pomocí dílčích úprav v rigidním systému.

Nová ekonomická koncepce měla být použita do sedmé pětiletky 1981-1985. Její zhotovení se protahovalo a samotný text byl dokončen až v průběhu roku 1982, přičemž byla ještě doplněná o tzv. Soubor opatření ke zdokonalování plánovitého řízení národního hospodářství po roce 1980. Jednalo se o jakési instrukce, jak novou ekonomickou koncepci prosadit.⁹⁶ Výsledky sedmé pětiletky ale nebyly příznivé, nedošlo k plnění plánu, roční nárůst národního důchodu byl pouze 2 % (plánovaných 11 %), ukazatele životní úrovně stouply jen minimálně, došlo k redukci investic a stavební výroby, v oblasti vědecko-technické nebyl zaznamenán žádný pokrok, což znamenalo brzdu v hospodářském vývoji. Ovšem v první polovině 80. let se dařilo snižování materiálové a dopravní náročnosti hospodářství - klesla spotřeba černého uhlí, ropy, železné rudy, cementu... V zemědělství byly úspěchy zaznamenány v rostlinné výrobě, která předstihla živočišnou, a podařilo se zredukovat dovoz krmiv.

Již zmíněný pokus o dílčí změny v hospodářství a ekonomice nevyšel, odpůrci těchto jednotlivých inovací namítali, že nelze zdokonalovat něco, co stejně již dlouhou dobu nefunguje. Dokonce i vedoucí představitelé KSČ přiznali na XVII. sjezdu v roce 1986, že nebylo dosaženo plánovaného efektu a jediným řešením je přestavba hospodářského systému. Jako východisko byla vyhlášena strategie urychlení sociálně-ekonomického rozvoje, která byla začleněná do osmé pětiletky, jež měla probíhat

---

⁹⁵ Koncepce vycházela ze tří předpokladů: a) chtěli vytvořit takový ekonomický mechanismus, který by umožnil inovace a zintenzivnění, ale při zachování centralizovaného systému a zároveň bez tržních prvků, b) dalším předpokladem bylo posílení kontroly a disciplíny na všech úrovních, c) jako poslední bylo ještě výraznější posilování integrace československé ekonomiky do blokových struktur a s tím související silnější hospodářská vázanost na Sovětský svaz. Viz VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 586.

⁹⁶ VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 585-586.

v letech 1986-1990.⁹⁷ Osmá pětiletka si kladla za cíl především zrychlit sociální a ekonomický rozvoj zintenzivněním a větší efektivností výroby, kvality práce a důsledné hospodárnosti a prostředkem k tomuto cíli měl být ještě větší rozvoj spolupráce mezi zeměmi RVHP, urychlení vědeckotechnického pokroku, zkvalitnění plánování a řízení ekonomiky v Československu.⁹⁸ Dá se říci, že tentokrát vedení státu pochopilo, že pro růst dynamiky národního hospodářství bude zapotřebí kvalitativních a systémových změn ve výrobě a vlastně v celém národním hospodářství.

Proměny měly cílit hlavně na snížení energetické, materiálové, investiční náročnosti⁹⁹ a ke zvyšování exportu. Dále se měl zvýšit počet pracovníků v oblasti vědy a techniky, na jejíž rozvoj mělo být vyčleněno 3,9 % národního důchodu, či měl být snižován podíl průmyslové výroby, která byla náročná na surovinové a energetické zdroje. Za páteř průmyslu bylo označeno strojírenství a elektrotechnický průmysl, jejichž podíl na průmyslové výrobě se měl zvyšovat, zatímco u ostatních (především u hutnictví a průmyslu paliv) se měl snižovat.

Oblast zemědělství se měla zaměřit na soběstačnost ve výrobě potravin. Rozvíjena měla být především rostlinná výroba, živočišná se měla odvíjet z potřeb společnosti, ale v souladu s vlastními možnostmi krmiv. I v zemědělství byl předpokládán pokrok – užití nové technologie při sklizni, využití výkonné techniky, chemizace a různé techniky pro zhodnocení zemědělských produktů. Zároveň bylo záměrem snižovat náklady a negativní dopady na životné prostředí.

Aby byl ekonomický a sociální rozvoj urychlen, počítalo se také s vnějšími ekonomickými vztahy. V porovnání s předchozí pětiletkou měl vývoz stoupnout minimálně o 24 % a dovoz o 22 %. Devizové finance měly kromě těch z vývozu plynout z turistiky, lázeňství, z různých služeb či z výměny vědeckotechnických poznatků. Za hlavního partnera byl samozřejmě považován Sovětský svaz, ale pozornost byla také věnována rozvojovým a i kapitalistickým zemím. Západní státy byly důležité pro vědeckou a hospodářskou spolupráci.

---

⁹⁷ *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. 2. díl, Období 1945-1992. ISBN 978-80-7239-228-5, s. 688-691.

⁹⁸ Tyto cíle byly více konkretizovány v dokumentu Hlavní směry hospodářského a sociálního rozvoje ČSSR na léta 1986-1990 a výhled do roku 2000 Produktivita práce měla vzrůst o 17-18%, dynamika růstu měla být srovnatelná s průmyslově vyspělými západními zeměmi... Viz SEKANINA, Milan. UNFINISHED: Czechoslovak Economy in the Second Half of the Eighties in the Last Century. In: *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, 2007, č. 7, s. 45-54.

⁹⁹ V předchozím období spotřebovalo Československo na stejný finální produkt mnohem více materiálu, surovin a energie než státy v západní Evropě. Viz BÁLEK, Alexej. Czechoslovak Economy in 1980s. In: *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, 2007, č. 7, s. 45-54.

Do těchto plánů spadalo i zvýšení životní úrovně obyvatel. Jako první byla pozornost zacílená na růst osobní spotřeby (o více než 11 %), dále zkvalitnění školství, sociálních služeb, zdravotnictví, úroveň bydlení, využití volného času, ale i ochrany životního prostředí.

Z těchto plánovaných změn je jasné, že se musely týkat celého systému, který byl do této doby zcela zakonzervovaný a nepřístupný jakékoliv změně. Bylo nutné upravit celé plánování a řízení. Opatření počítala s tím, že výrobní sféře bude ponecháno více prostoru pro vlastní rozhodování, což ale vyžadovalo změny ve vymezení kompetencí a vztahů všech řídicích stupňů, úpravy v přípravě plánů a přidělování zdrojů, objektivizace cen či aktivizace pracovníků.¹⁰⁰

Jenže se záhy ukázalo, že plány a realita jsou odlišné. Průmyslová výroba sice předpokládaný růst o něco překročila, ale struktura výroby a sortimentu dodržena nebyla, takže docházelo k rozporům mezi dodavateli a odběrateli nejen na vnitřním, ale i zahraničním trhu. Změny v těch odvětvích, která byla nutná pro zvýšení technické úrovně výrobků, probíhaly velmi pomalu a navíc v odvětvích, kde se měl průmysl zpomalovat, docházelo k překročení plánu.

V zemědělství to probíhalo podobně, živočišná výroba se zvyšovala a rostlinná se snížila - došlo k poklesu výnosů sklizně plodin a obilí aj.

Podíl investic se nijak nezvyšoval a byl stále nízký, investiční práce oproti plánu byly nižší pouze v oblasti stavebních prací, které se také měly snižovat. Plánované investice se rozdělovaly jinak, než bylo plánováno - do zemědělství jich přiteklo více, než bylo plánováno, zatímco do rozvoje dopravy méně.

Dalo by se říci, že se dařilo v plánu vědeckotechnického pokroku. Byly přijímány noví pracovníci, náklady na vývoj se navýšily. Se zeměmi RVHP došlo k prohloubení spolupráce hlavně v oblasti automatizace, elektronizace a jaderné energie. Bohužel ale k očekávanému obratu v technické úrovni nových výrobků nedošlo a jejich podíl na výrobě zboží spíše klesal.

Záměr pokroku a zdokonalování neprobíhal podle naplánovaných představ, spíše problémy narůstaly, a tak 9. ledna 1987 přišel další pokus o záchranu a byl zveřejněn program s názvem *Zásady přestavby hospodářského mechanismu ČSSR*. Během roku

---

¹⁰⁰ Odhady hovoří o tom, že se produktivita práce se pohybovala na 53% produktivity v Belgii, Nizozemsku či Rakousku. Viz BÁLEK, Alexej. Czechoslovak Economy in 1980s. In: *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, 2007, č. 7, s. 45–54.

bylo celkem 37 tezí dále rozpracováno a v prosinci 1987 přijalo ÚV KSČ usnesení O komplexní přestavbě hospodářského mechanismu ČSSR a jejím zabezpečení.¹⁰¹

V předchozích pokusech se vždy jednalo o zdokonalování zavedených pořádků, nyní se hovořilo o přestavbě celého systému. Změny se tedy měly týkat nejrůznějších oblastí - podniková, způsoby centrálního plánování, cenová a mzdová soustava, bankovní systém, právní řád...¹⁰² Hlavní směry se zaměřovaly hlavně na tyto cíle: dosáhnout toho, aby centrální řízení zvýšilo svou účinnost, a také zvýšit pravomoci, samostatnost a odpovědnost podniků, druhý vytyčený bod se týkal přechodu od převážně administrativního řízení k ekonomickému a rozšíření reálné účasti kolektivů na řízení a správě podniků. Ohledně přestavby měla být přijatá celá řada dalších opatření a legislativních dokumentů. Kroky přestavby sice rozpracovány byly, ale z různých důvodů se systém ukázal jako nereformovatelný.

2. 3 EKOLOGICKÉ PROBLÉMY

Před pádem komunismu patřila situace v oblasti životního prostředí v Československu k těm nejhorším – obzvláště pokud šlo znečištění ovzduší¹⁰³, dále také vody¹⁰⁴, půdy a celkově byla narušená ekologická stabilita krajiny, v některých regionech země by se dal označit i za krizovou. Nejhůře na tom bylo ovzduší a hodnoty škodlivých emisí, které se v Československu nedařilo snižovat.¹⁰⁵

Bedřich Moldan ve své knize *Životní prostředí České republiky* rozdělil zhoršování životního prostředí do tří fází: do první etapy spadají léta 1948–1960, která se vyznačují prudkým ekonomickým rozvojem, ale minimálním zájmem řešit ekologické problémy, druhá etapa je datována 1961–1970, kdy se ekonomika zpomaluje a objevují se první náznaky vážného (i když zatím jen lokálního) narušení rovnováhy

---

¹⁰¹ SEKANINA, Milan. UNFINISHED: Czechoslovak Economy in the Second Half of the Eighties in the Last Century. In: *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, 2007, č. 7, s. 45–54.

¹⁰² *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. 2. díl, Období 1945-1992. ISBN 978-80-7239-228-5, s. 703.

¹⁰³ K nejvíce znečištěným oblastem v republice se řadilo Podkrušnohoří, Ostravsko, Praha a oblast velkých průmyslových závodů. Hůře už na tom byla pouze větší města rozvojových zemí. Viz BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK, ed. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7, s. 652.

¹⁰⁴ Kvalita povrchových vod byla velice špatná a nedařilo se ji zlepšovat, a to především v důsledku nedostatečného čištění odpadních vod. Praha zásobovala Vltavu téměř nečištěnými splašky a velká část velkých měst neměla čistírnu vůbec žádnou nebo takovou, která nepřinášela téměř žádný efekt. Viz BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK, ed. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7, s. 653.

¹⁰⁵ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK, ed. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7, s. 652–653.

životního prostředí, s nimiž přišly první pokusy uplatňování ekologických přístupů, které ale byly jen málo úspěšné. A poslední fáze v letech 1971–1990 je typická snahou o udržení ekonomického růstu, avšak je střídán stagnací, cílem je také udržet přijatelnou životní úroveň, avšak za cenu devastace životního prostředí a drancování přírodních zdrojů.¹⁰⁶

V 60. letech nebyla otázce zhoršování životního prostředí věnována téměř žádná pozornost. V 70. letech nastal posun pouze v tom, že vedení státu muselo přiznat, že životní prostředí je ve vážném ohrožení, příroda byla totiž v některých částech republiky natolik zdevastovaná, že nešlo tyto skutečnosti veřejně popírat. Politické vedení přišlo s řešením, které nabízelo jako účinný klíč pro záchranu životního prostředí vědecko-technickou revoluci. Autor této myšlenky Radovan Richta¹⁰⁷ nabádal k plošnému zavedení vědy a techniky, které garantují celospolečenský pokrok, ale zároveň s vědomím rizik pro přírodu, jež jsou ale jen dočasná. Šlo tedy o naprosté podřízení se technice a pokroku, což nakonec situaci ještě více zhoršilo, devastace životního prostředí tak pokračovala ještě ve větší míře.

Takovou ukázkou zavádění vědecko-technického pokroku a jeho následků může být oblast zemědělství, kde se ve velkém objevovaly stroje nevídaných rozměrů, zároveň docházelo k tvoření obrovských osevných ploch, což znamenalo koncentraci půdy do obrovských zemědělských celků o výměře 4000-5000 ha, přičemž se při jejich utváření nebral ohled vůbec na nic. Vznikaly tak továrny na živočišnou a rostlinnou výrobu, do kterých byli sváženi zemědělci na velkou vzdálenost, a objevovali se noví pracovníci z měst a podniků, kteří vůbec práci v zemědělství neznali. Původní zemědělci byli od své půdy odtrženi nejdříve v 50. letech - nejprve společensky a nyní i fyzicky. To mělo za následek skutečnost, že se i původní zemědělci začali k půdě chovat, jako by nikdy nebyla jejich, už je nezajímalo, co a jak dělají, ale starali se jen o

---

¹⁰⁶ *Životní prostředí České republiky: vývoj a stav do konce roku 1989*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0292-8, s. 11.

¹⁰⁷ Byl to český sociolog a filosof. Prošel si totálním nasazením, ale také vězením v Malé pevnosti v Terezíně za druhé světové války. Studoval filosofickou a přírodovědeckou fakultu Karlovy univerzity. Po únoru 1948 se podílel na vytvoření institucí nového režimu. Působil jako vedoucí oddělení marxismu-leninismu a ministerstvu školství, dále také v Kabinetu pro filosofii, či Filosofickém ústavu ČSAV. Během normalizace pracoval jako ředitel nově vzniklého Ústavu pro sociologii a filosofii ČSAV. Tématem, které ho nejvíce zajímalo, byl vztah člověka k vědě a technice a vědeckotechnický pokrok, o čemž svědčí i názvy některých jeho knih jako *Vědeckotechnická revoluce a socialismus* či *Člověk a technika v revoluci našich dnů*. Viz VOŘÍŠEK, Michal. Richta Radovan. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. 8. 12. 2018 [cit. 26. 2. 2020]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Richta_Radovan.

svůj plat. Další obrovským problémem pro životní prostředí v zemědělství bylo zavádění masové chemizace.¹⁰⁸

Na začátku 70. let vznikaly různé rezorty, rady a poradní orgány ohledně životního prostředí, které ale neměly vůbec žádnou váhu, a dále přetrvávaly neekologické přístupy. Legislativa byla roztržštěná, neustále byla vydávána nová usnesení a vznikala právní opatření, ale její nedostatečnost způsobila jejich nedodržování a obcházení. Existovaly pokuty pro podniky a jiné subjekty za nadměrné znečišťování vod a ovzduší, byly ale nastavené tak, že se podnikům vyplatilo pokutu zaplatit, než se nějak zamýšlet nad šetrným přístupem k přírodě.¹⁰⁹

Zdevastovaná příroda se projevovala čím dál více, propaganda situaci zlehčovala a propagovala teze o zlepšení životní úrovně společnosti a uspokojování jejich materiálních potřeb. Politická reprezentace se odvolávala na situaci na Západě, který ekologická krize zasáhla taktéž, ale zde znali klíč k jejímu řešení. Vládě do karet nahrával také fakt, že ekologické povědomí populace bylo malé, společnost přistoupila na propagandu a preferovala uspokojování materiálních potřeb před ochranou přírody. Z těchto důvodů nebylo řešení zhoršování životního prostředí na pořadu dne.¹¹⁰

Srovnávací materiály¹¹¹ z roku 1980 ukázaly, že se všechny ukazatele životního prostředí za předcházejících 10 let výrazně zhoršily. Ke zhoršování docházelo rychleji, než prognózy z roku 1970 předpokládaly, např. plynné emise měly v roce 1980 dosahovat 2, 8 tun, skutečnost ukazovala více než 4 tuny emisí do ovzduší, to souviselo s rychlým rozvojem spotřeby primárních zdrojů energie.¹¹² Alarmující zjištění se odrazila v usnesení vlády, v kterém se konstatovalo, že přírodní prostředí není dobře zabezpečeno, a byl přijat závazek ke snižování znečištění ovzduší a vod, přičemž se prioritně měl řešit stav v Severočeském kraji, Praze a Bratislavě. Na konci roku 1980 se životním prostředím zabývalo také předsednictvo ÚV KSČ.

---

¹⁰⁸ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 19–25.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 27–28.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 30.

¹¹¹ Jednalo se o Zprávu o současném stavu a návrh opatření k tvorbě a ochraně životního prostředí. Viz VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 45.

¹¹² Na území Československa dosahovalo zatížení oxidem siřičitým takové koncentrace, že zaujalo třetí místo v Evropě. Důsledkem znečištěného ovzduší bylo, že v hlavních postižených oblastech byla střední délka dožití o 2 – 4 roky nižší než jinde a u dětí se prokázala větší nemocnost, opožděný vývoj, vyšší procento onemocnění dýchacích cest. Viz VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 45.

Až na začátku 80. let byla přiznána závažnost zhoršování životního prostředí a jeho vliv na zdraví obyvatel, vedení státu si začalo uvědomovat, jaké důsledky má devastace přírody na ekonomiku, ale zdá se, že si nedokázali uvědomit, k jakým politickým důsledkům to může zajít. I přesto, že si již vedení státu uvědomilo závažnost stavu životního prostředí, nedokázalo zabránit dalšímu zhoršování situace v Československu.¹¹³ Největší vliv na devastaci krajiny v Československu měl palivo-energetický komplex. V roce 1970 se na severu Čech těžilo 55 miliónu tun hnědého uhlí, zatímco v roce 1985 už těžba dosahovala 75 miliónů tun.¹¹⁴

Podle stranických a vládních dokumentů byla léta 1983–1984 vrcholem devastace životního prostředí, znečištění vody, půdy a ovzduší přímo ohrožovalo zdraví obyvatel na velké části území a také zbrzdilo ekonomický a sociální vývoj země. Ovšem před veřejností tento stav zůstal zatajen. Zprávy o stavu životního prostředí zpracovávala na objednávku vlády ekologická sekce Biologické společnosti ČSAV.¹¹⁵

Na podzim 1983 vytvořili odborníci na ekologii zprávu o životním prostředí v ČSSR, která obsahovala závažné informace o další devastaci. Jejich rozbor byl velmi podrobný a zahrnoval všechny složky prostředí (ovzduší, lesy, zemědělství...). Zpráva vytištěna v celkem 20 exemplářích byla předána vládě, jenže došlo k tomu, že se jeden výtisk ztratil, dostal se do rukou signatářů Charty 77¹¹⁶ a následně byla zpráva v prosinci 1983 uveřejněna v samizdatovém periodiku *Informace o Chartě*, její součástí se stal také průvodní dopis¹¹⁷ adresovaný předsedovi vlády L. Štrougalovi. Začátkem

---

¹¹³ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. *Historia nova*, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 44–46.

¹¹⁴ Hnědé uhlí bylo nekvalitní a obsahovalo velké množství popela. Dvě třetiny vytěženého uhlí spotřebovaly tepelné elektrárny na výroby tepla a elektřiny, jenže žádná z elektráren nebyla odsířena, takže do ovzduší pouštěly až 1 milión tun oxidu siřičitého. V Československu byl největší počet elektráren na tak malou plochu - v pásmu širokém 20 km a dlouhém 50 km fungovalo 6 tepelných elektráren. Emise zůstávaly na území státu, ale odcházely také do těch sousedních a naopak. Viz VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. *Historia nova*, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 47–48.

¹¹⁵ Veřejné mínění je pro totalitní společnost středobodem, a tak tomu bylo i v Československu a nejen ve vztahu k životnímu prostředí. V žádném případě nesměly stav přírody a ohrožení zdraví obyvatel vyjít na veřejnost. Veškeré zprávy o ekologických katastrofách, ale i o řešení ekologické krize na Západě byly zablokovány. Jenže stav životního prostředí není nic, co by se dalo zakrýt, lidé se každý den setkávali s tím, že není něco v pořádku, ale chyběly pravdivé informace o rozsahu znečištění, jeho vlivu na zdraví... Viz VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. *Historia nova*, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 66.

¹¹⁶ Charta 77 se životnímu prostředí věnovala již dříve. V roce 1981 vypracovala dokument o stavu životního prostředí, v kterém i byly podrobně zpracované návrhy na řešení krize. Viz VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. *Historia nova*, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 71.

¹¹⁷ Konec dopisu byl zakončen takto: „Doufáme, že s rozbořením stavu ekologické situace v Československu se bude moci seznámit co nejvíce československých občanů, že poznání vážnosti ekologické situace naší země přiměje naše nejvyšší orgány k rychlým a účinným opatřením, k nimž se

roku 1984 pak zveřejnilo výsledky rozboru několik západních periodik, hlavně také Svobodná Evropa a Hlas Ameriky. Tato zpráva byla důležitá z několika hledisek - narušila informační barikádu směrem k obyvatelům Československa, ale i do zahraničí, vysíláním v rádiu se o ní dozvědělo mnohem více lidí, než kdyby zůstala jen v samizdatové literatuře, dále trvale sílil tlak Západu na Československo na řešení ekologické krize. Vliv zprávy také donutil představitele státu zabývat se problematikou ekologie mnohem více a uznali potřebu změny péče o životní prostředí.

Touto radikální změnou se měla stát státní koncepce tvorby a ochrany životního prostředí a racionálního využívání přírodních zdrojů ČSSR do roku 2000, která se projednávala v roce 1985, bylo v ní konstatováno, že dřívější přijatá opatření v oblasti životního prostředí nebyla naplňována. Nyní bylo cílem dosáhnout do roku 2000 takové úrovně stavu životního prostředí jako na přelomu 60. a 70. let. Ovšem na vládě se koncepce projednávala až v červnu 1988. Alespoň se podařilo na ochranu přírody uvolnit z rozpočtu dosud neuvěřitelných 17,5 miliard Kčs.¹¹⁸

V posledních letech před listopadem 1989 se postupně hroutila barikáda mlčení a zatajovaných informací o zhoršujícím se stavu životního prostředí a v březnu 1988 muselo federální ministerstvo vnitra pod mezinárodním a vnitropolitickým tlakem zveřejnit některé tajné informace hlavně z oboru ministerstva zdravotnictví. Na světlo pronikaly informace stále intenzivněji¹¹⁹, a to především z odborných a i politických kruhů. Více se ekologii začaly věnovat i oficiální periodika jako Nika či slovenský Ochránca prírody.

K této problematice se komunistická strana musela stavět liberálně, protože se jednalo o viditelný problém, který byl snadno kritizovatelný. I proto mohly existovat různé aktivity za záchranu přírody na oficiálním základě a veřejně prezentovaly své mínění. Od začátku roku 1987 se objevovaly petice, stížnosti a různé aktivity za lepší

---

bude moci vyjádřit každý obyvatel. Právo na to má – jde o zdraví a životy všech. Viz VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 148, příloha č. 5.

¹¹⁸ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 66–71.

¹¹⁹ Roku 1988 se mezi veřejnost dostala Souhrnná ekonomická prognóza, kterou vypracoval Prognostický ústav ČSAV. O rok později studie Stav a vývoj životního prostředí v Československu vyhotovená Ekologickou sekcí. Aktivní byla i nezávislá ekologicky zaměřená periodika jako např. Ekologický bulletin. Viz VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 87–88.

životní prostředí, za řešení nejpálčivějších ekologických problémů a na podporu ekologie¹²⁰, v roce 1989 se zorganizovala dokonce i demonstrace.¹²¹

Radikální změna, kterou nová státní koncepce slibovala, nenastala. I to přispělo k tomu, že politická elita čím dál více ztrácela důvěru veřejnosti, množily se stížnosti a také sílil nátlak především sousedních zemí, které vyžadovaly, aby se Československo vypořádalo se znečištěním ovzduší, protože se škodliviny dostávaly kvůli stavbě vysokých komínů do atmosféry v jiných zemích. Dalo by se říci, že neustále probíhala stranická a státní jednání, vydávala se usnesení, opatření, legislativní nařízení. Celkově ale vláda přistupovala k řešení znečištění životního prostředí velmi liknavě a polovičatě, nebyla přijímána vhodná řešení, ale pouze taková, která situaci nijak zvlášť nemohla vyřešit, nefungovalo řízení státní ekologické politiky, legislativní opatření nebyla účinná, finanční zdroje nedostatečné. Političtí představitelé, kteří navrhovali efektivní řešení krize a přicházeli např. s nápadem na vytvoření federálního ministerstva pro životní prostředí, nebyli vyslyšeni.¹²²

V roce 1989 se ekologičtí aktivisté začali radikalizovat, petice a stížnosti nahradily demonstrace. To již režim netoleroval a brutálně proti demonstrantům zasahoval, tak byl potlačen např. protest na záchranu Stromovky nebo výstup proti pokračování stavby koksovny ve Stonavě.¹²³ Zajímavá demonstrace se uskutečnila 29. května 1989, kdy vyšly jako ekologičtí aktivisté matky s kočárky. Jednalo se o 30 matek s 50 dětmi, proti kterým nešlo použít ani vodní děla, ani násilí. Matky se setkaly s velkou podporou, mnoho lidí podepsalo jejich petici, v které požadovaly hlavně otevřenost a pravdivé informace, postavily se proti jaderným elektrárnám, znečišťování měst průmyslem, stavbě dálnice přes Stromovku, výstavbě lanovky na Sněžku... Výzvu směřovaly k probíhající schůzce ministrů různých zemí k životnímu prostředí, která zrovna v Praze probíhala.¹²⁴

---

¹²⁰ Jedním z mnoha příkladů může být protest proti likvidaci zámku Jezeří, která mu hrozila v souvislosti s těžbou uhlí. Nešlo jen o záchranu zámku, ale také o snahu zastavit velkoplošnou devastaci krajiny těžebním dolem. Pro záchranu se spojili občané, ochranáři a pracovníci památkové péče, vznikla tak Společnost za záchranu Jezeří, která byla úspěšná a dosáhla svého cíle. Viz VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 90–92.

¹²¹ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 87–88.

¹²² Tamtéž, s. 104–111.

¹²³ BROD, Toman a Jiří VANČURA. *Proč jsme v listopadu vyšli do ulic*. Brno: Doplněk, 1999, 159 s. Knihy dokumenty. ISBN 80-7239-051-1, s. 153.

¹²⁴ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 121, 122.

Demonstrace probíhaly poklidně - četly a poslouchaly se rezoluce, protestovalo se s transparenty typu „Na pomoc Stromovce“, „Nedáme Stromovku“, „Ať žijí české stromy“. Proti tomu byla zasazována policie, používáno násilí, vodní děla, lidé byli předváděni na VB a dostávali pokuty a tresty. Zvýšená míra konfrontace a zásahů měla odradit sympatizanty, kteří by se mohli k protestujícím přidat. Účinek to však mělo opačný, prvních protestů za Stromovku se účastnilo pár stovek lidí, 5. listopadu 1989 již demonstrovalo dva až tři tisíce lidí.

Stranické vedení státu demonstrace označilo za destrukční a protisocialistické. Řešení ekologické krize tak dále zůstalo jen u diskuzí a stále se opakujících stejných frází. O odborníky na ekologii se začala zajímat StB a jediný zastánce přírody v mocenských špičkách se nemohl zúčastnit zasedání ÚV KSČ. Je tedy zřejmé, že na nejvyšších místech nebyl na vytvoření východiska ze zničeného životního prostředí téměř žádný zájem.

Na podzim 1989 bylo ovzduší v Podkrušnohoří vlivem inverzí velice špatné. Obyvatelům nejhůře postiženého Severočeského kraje bylo v předchozím období mnohé naslibováno - náprava katastrofálního prostředí, pravdivá informovanost, měřicí a signalizační zařízení, ale sliby se neplnily. Nyní i vlivem demonstrací v NDR a postupného rozpadání sovětského bloku pohár přetekl, což obyvatele Teplic přivedlo 8. listopadu 1989 do ulic. Plakáty vyzývaly k vyjádření nesouhlasu s přístupem politického establishmentu. Lidí se sešlo mnoho a policie nevěděla, jak má reagovat, nakonec jen kontrolovala občanské průkazy. Protesty pokračovaly další tři dny, ale to už docházelo ke střetům s policií a pohotovostními jednotkami. K Teplicím se přidala i další města Severočeského kraje¹²⁵, ale orgány místní správy mezitím připravily bezpečnostní opatření, takže se zúčastnilo méně občanů. Demonstranti slibovali, že

---

¹²⁵ V Severočeském kraji byla oproti zbytku státu vyšší úmrtnost, kratší střední délka života, více samovolných potratů, rizikových těhotenství, vývojových vad, duševních chorob... Nedocházelo k odsiřování elektráren, které by mohlo výrazně pomoci nejen ovzduší, jenže chyběla politická vůle pro investici na odsiřování. Krajina v tomto kraji by se dala označit jako měsíční, padající popel, vysoké komíny, zápach hořícího uhlí. Slunce zde bylo vidět maximálně 60 dní v roce, jinak neustálá mlha a inverze. Uhelné krátery a jámy, kalíšť elektráren a skládky odpadů. Velký zájem byl ze strany různých zahraničních štábů o filmování, točily zde válečné scény. Netýká se to jen Severočeského kraje, ale i jiných postižených regionů, které se potýkaly s odchodem obyvatel. To musela vláda zastavit, tak nejprve obyvatele uplácela (zvýhodňování finančními příplatky, vyřešení bytové krize, prodloužená rekreace, vyplacení věrnostních benefitů pro ty, kdo zde žili minimálně deset let). Jenže region se dále vyliďňoval, nastoupila administrativní opatření vůči určitým skupinám obyvatel, hlavně zdravotníkům - znemožňovali jim vystěhování z kraje (těžko by sehnali byt nebo zaměstnání mimo kraj). Viz BROD, Toman a Jiří VANČURA. *Proč jsme v listopadu vyšli do ulic*. Brno: Doplněk, 1999, 159 s. Kniha dokumenty. ISBN 80-7239-051-1, s. 145–147.

budou pokračovat tak dlouho, dokud nebudou vyslyšeni, načež místní funkcionáři přislíbili otevřený dialog, který se odehrál 20. listopadu na stadionu v Teplicích.¹²⁶

Zničené životního prostředí se stalo jednou z příčin postupného rozkladu komunistického režimu v Československu. Absolutní moc bez opozice umožňovala nakládat s životním prostředím bez ohledu na cokoliv, pouze snad na příkazy z nadřazených míst. Komunistický režim nebral ohled na krajinu, vyčerpatelnost zdrojů, ovzduší, vodu či půdu. Jenže devastace přírody není nic, co by se dalo zakrýt, a nakonec téměř celospolečenská ekologická aktivizace občanů měla za následek i zvýšení jejich politické angažovanosti, která byla rozhodující pro zhroucení režimu i v Československu.

2. 4 ODPOR OPOZICE A SPOLEČNOSTI PROTI KOMUNISTICKÉMU REŽIMU

Na konci 70. let vzniklo velké protirežimní hnutí, a to Charta 77, jejíž členové v roce 1978 založili Výbor na ochranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Základní prohlášení Charty 77 koncipovali dramatici Václav Havel a Pavel Kohout na konci roku 1976. Autoři a signatáři žádali v tomto textu dodržování lidských práv, k čemuž se už předtím stát zavázal podpisem Závěrečného aktu Konference o spolupráci a bezpečnosti v Evropě v Helsinkách roku 1975, požadovali tedy jen to, aby byly dodržovány československé zákony.¹²⁷ Během dalších let se k Chartě 77 připojovali další signatáři, občané opisovali její text, šířili jej dál, podporovali rodiny perzekuovaných, mimo jiné otevřela cestu i pro vznik jiných hnutí.¹²⁸ Charta by se také dala označit jako podnět k rozšíření samizdatu, svědčí o tom následující čísla: v roce 1976 vycházely pouze tři samizdatové časopisy, roku 1978 už jich bylo 17 a následující rok 26. Samizdat byl pro opozici velmi důležitý, a proto také velmi znepokojoval Státní bezpečnost, která se do něj snažila pronikat a jeho vydávání zastavit. Charta 77 také vydávala desítky prohlášení a dokumentů týkající se nejrůznějších témat.¹²⁹ V dubnu 1978 založilo celkem 17 lidí VONS, za cíl si vytyčili sledování případů osob, které jsou stíhány nebo

---

¹²⁶ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 121–132.

¹²⁷ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejich osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 46.

¹²⁸ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994, 124 s. Historia nova, Sv. 6. ISBN 80-85800-12-8, s. 47, 48.

¹²⁹ OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, 649 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, s. 170, 171.

vězněny jen pro své přesvědčení, nebo jsou oběťmi justiční a policejní libovůle. Zároveň s těmito případy chtěli seznámit veřejnost a zahraničí a také jim pomáhat.¹³⁰

Co se týče zásahů moci proti Chartě 77, která vystoupila s programem ochrany lidských a občanských práv v souladu s mezinárodními závazky Československa, bylo složité použít přímá represivní opatření, avšak ani jim se režim nevyhýbal, o čem vypovídá opakované zatýkání Václava Havla a jiných představitelů Charty. Politické vedení státu jako důležitý prostředek boje proti Chartě 77 zvolilo mobilizaci občanů, například prostřednictvím Anticharty či jiných organizovaných peticí a rezolucí. Nepřímou cestou pro soudní perzekuci byl vznik Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, kdy většina jejich členů byla i chartisty.¹³¹ V květnu 1989 provedla Státní bezpečnost zátah proti většině členů VONS. Probíhaly prohlídky v jejich domovech, ale i pracovištích, zabavili velké množství dokumentů, korespondenci, samizdatové publikace, osobní diáře atd. 10 členů VONS bylo zadrženo a vsazeno do vazby na několik měsíců. Režim se ovšem nedočkal kýžených výsledků, protože do Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných vstoupili další lidé a pokračovali v činnosti. Zásah vyvolal velký mezinárodní tlak, pod nímž bylo před soud nakonec předvedeno jen šest z deseti zadržovaných. 19. září 1979 byla podána žaloba v trestní věci Petr Uhl a spol., ve které byli žalováni za trestný čin podvracení republiky, a hrozil jim trest odnětí svobody od tří do deseti let. Soud probíhal ve dnech 22. a 23. října 1979 v Praze. Byly vyneseny přísné tresty odnětí svobody na několik let, Petr Uhl byl odsouzen k pěti letům, Václav Havel ke čtyřem a půl, Václav Benda ke čtyřem, Otta Bednářová a Jiří Diensbier ke třem a Dana Němcová ke dvěma rokům s podmíněným odkladem na 5 let. Odvolací soud tresty potvrdil.¹³²

Československou společnost v období normalizace charakterizoval odklon od veřejného života a trávení většiny volného času na chalupách, což bylo zapříčiněné probíhající normalizací, lidé se veřejného života nijak výrazně neúčastnili a přežívali v soukromí svých domovů. Svůj nesouhlas s režimem si sdělovali v hospodách, vymýšleli a předávali si politické vtipy, ale tímto „pasivním odporem“ to končilo. Opozice nebyla příliš početná, takže StB neměla tak velký problém ji sledovat,

---

¹³⁰ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejich osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 47–49.

¹³¹ OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. Česká společnost po roce 1945, sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, s. 604, 605.

¹³² BLAŽEK, Petr a BURSÍK, Tomáš. *Pražský proces 1979: vyšetřování, soud a věznění členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných: dokumenty*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010. 425 s. ISBN 978-80-7285-124-9, s. 9–13.

šikanovat a držet v izolaci. Naděje na jakoukoliv změnu se zdála beznadějná, lidé tudíž zůstávali pasivní. Komunistický režim si navíc se svými mocenskými nástroji, jakými byly perzekuce typu zákazu studií, výkonu daného povolání, držela společnost na uzdě.

Gorbačov ve svých pamětech uváděl, že se Československo v polovině 80. let pozitivně odlišovalo od jiných socialistických států především stavem ekonomiky, životní úrovní, ale i svou společenskou a politickou situací. Ovšem společnost to viděla úplně jinak. Občané se denně potýkali s frontami, nedostatky v zásobování, sháněním podpultového zboží, uplácením. Důchody byly malé, občané se neobešli bez protekce, úplatků např. ve zdravotnictví, mladé rodiny měly obrovský problém se sháněním bytu, protože výstavba bytů v porovnání se 70. lety klesla na polovinu.¹³³ Nesouhlas s politickým vedením existoval, vyjadřovala ho ale pouze malá část obyvatelstva, a to v mnohých případech pouze anonymně formou nelegálních písemností či výhrušnými telefonáty a dopisy, další se omezili na už zmíněné reptání ve frontách a v hospodách. Další formou vyjádření nespokojenosti byla emigrace, ke které lidé volili např. služební cesty či ty soukromé. Velkým problémem byla emigrace pro stát hlavně z toho důvodu, že nejvíce odcházeli lidé v produktivním věku a mnoha dělnických profesí – v první polovině 1981 bylo ze všech emigrantů celkem 41,3 % dělníků.¹³⁴

Režim hodně znepokojovala mládež, u které se zvyšoval podíl kriminality, což svědčilo o ztrátě hodnot a také o tom, že režim nebyl schopen dát mladým lidem jistou perspektivu. Podle zprávy Státní bezpečnosti za to mohlo přebírání postojů a názorů, které nebyly slučitelné se socialistickou morálkou, dále také vliv působení antisocialistických živelů a také zahraniční rozhlasové stanice, jejichž cílem bylo zpochybnit výsledky budování socialismu a oslabení vlastenectví. Mládež reálně spíše ovlivňovaly undergroundové punk-rockové skupiny, přičemž někteří jejich členové podepsali Chartu 77 a rozmnožovali samizdat. Režimu se mladé lidi nedařilo získat, obdivovali Západ, to, že jim režim nabízí hmotné zajištění, jim nestačilo a hledali, kde jinde by se mohli realizovat, což znamenalo, že se s režimem dostávali do konfliktu.¹³⁵

Velkým protirežimním vystoupením byla pouť na Velehrad k připomenutí úmrtí sv. Metoděje ve dnech 6. a 7. července 1985. Kardinál Tomášek pozval papeže Jana Pavla II. a zároveň i dalších 22 tisíc věřících se na něj obrátilo se stejnou prosbou

---

¹³³ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019, 1109 s. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 965, 966.

¹³⁴ OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, 649 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, s. 244, 245.

¹³⁵ Tamtéž, s. 246, 247.

formou dopisu. Pro režim byla návštěva papeže nežádoucí, a tak proti signatářům rozpoutali kampaň. Režimu se podařilo dosáhnout toho, aby se poutě neúčastnili zahraniční hosté. Papež se také neúčastnil, ale přijel papežský vyslanec. Dalším úkolem bylo zabránit lidem v účasti na pouti, byly odkláněny některé pravidelné linky, uzavřeny silnice, cestovní kanceláře zájezdy na Velehrad rušily... 6. července bylo oznámeno, že bazilika a i prostranství před ní na Velehradě musí být před osmou hodinou večer zavřeny z bezpečnostních důvodů, účastníci však neuposlechli a celou noc zde zůstali. Poutě se druhý den zúčastnilo přes 150 000 občanů, zahájil ji představitel okresu, který si vysloužil jen bouřlivý a hlasitý nesouhlas. Občané dali po mnoha letech najevo svůj vztah k režimu a jeho představitelům: nemají podporu ve společnosti a lidé si jich neváží.¹³⁶

Rok 1985 znamenal velký zlom i pro opozici a celkově pro společnost. Gorbačov prosazoval politiku perestrojky, otevřenosti a nevměšování se do záležitostí sovětských satelitů, v čemž obyvatelé viděli naději na změny ve všech oblastech. Jenže tyto vidiny utlumil sám Gorbačov v roce 1987 při návštěvě Prahy, když se nevyjádřil ani k invazi vojsk v srpnu 1968, ani nekritizoval vedení KSČ. Obyvatelé pochopili, že se musí spolehnout sami na sebe, požadavky a nespokojenost začali projevovat veřejně a stávali se tak součástí opozičního hnutí, občané přešli od pasivity k aktivnímu projevu nespokojenosti.¹³⁷

Na sklonku 80. let začal polevovat normalizační tlak¹³⁸, jinak řečeno režim se unavil a začaly vznikat tzv. nezávislé iniciativy, jejichž zaměření bylo různé a stejně tak i jejich úloha v dalších událostech. Takových iniciativ bylo mnoho, tak alespoň některé uvádím pro příklad - Československý helsinský výbor¹³⁹, Hnutí za občanskou

---

¹³⁶ Tamtéž, s. 247–254.

¹³⁷ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994, 124 s. Historia nova, Sv. 6. ISBN 80-85800-12-8, s. 56.

¹³⁸ Toto tvrzení lze doložit např. tím, že více lidí mohlo vycestovat na Západ, čtení a půjčování zakázaných tiskovin již většinou nebylo stíháno, některé doposud zakázané knihy byly nově povoleny, krátce před listopadem přestaly být rušeny vysílače Svobodné Evropy, směly se promítat filmy, které by dříve neprošly, mnoho lidí podepsalo petici Několik vět bez újmy a důsledného zákroku režimu na rozdíl od Charty 77. Viz BROD, Toman a Jiří VANČURA. *Proč jsme v listopadu vyšli do ulic*. Brno: Doplněk, 1999, 159 s. Knihy dokumenty. ISBN 80-7239-051-1, s. 50, 94.

¹³⁹ Vznikl 5. listopadu 1988, zasazoval se o dodržování helsinských dohod. Chtěli vést konstruktivní dialog a spolupráci s různými institucemi, vládou a občany. Výbor byl členem Mezinárodní helsinské federace, takže jeho význam ani tak nebyl na úrovni státu, jako spíše mezinárodní. Upozorňoval na nedodržování lidských práv v Československu, čímž vládu dostával do nepříjemných situací na mezinárodním poli. Viz OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, 649 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, s. 341–342.

svobodu¹⁴⁰, Československá demokratická iniciativa¹⁴¹, Kruh přátel Polsko – československé Solidarity¹⁴², Nezávislé mírové hnutí¹⁴³ či Klub za socialistickou přestavbu OBRODA¹⁴⁴.

Od poloviny roku 1988 začalo v Československu docházet k dlouho nepoužívaným formám odporu, kterými byly demonstrace. Na jejich přípravách se podílely nezávislé iniciativy jako např. Nezávislé mírové hnutí, jejichž členové se stávali oběťmi perzekucí. První velkou manifestací byla tzv. svíčková demonstrace v Bratislavě 25. března 1988. Účastnilo se jí asi 2000 věřících, kteří požadovali dodržování náboženských svobod. Zároveň se jednalo o shromáždění, které bylo násilně

---

¹⁴⁰ HOS vydal svůj ustanovující manifest na podzim 1988, ač už se rodil od ledna. Vytvoření programového dokumentu trvalo tedy opravdu dlouho, docházelo k rozporům ohledně formulování konkrétních politických požadavků, na vzniku dokumentu totiž pracovali lidé s různým politickým a ideovým zaměřením. Konečný manifest byl nazván Demokracie pro všechny, přičemž hned na začátku zdůraznili, že chtějí založit politickou organizaci, která bude pomocí politických metod a prostředků bojovat proti normalizačnímu režimu. Mezi jejich požadavky patřilo např. zavedení demokracie, politická pluralita, obnovení právního řádu, svobodný duchovní život aj., zabývali se i tím, jak měla vypadat demokratická ústava nebo soužití Čechů a Slováků, kdy jako východisko viděli vytvoření demokratické federace. Viz OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, 649 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, s. 378–383.

¹⁴¹ První oficiální vystoupení představitelů této skupiny proběhlo 18. září 1987, kdy poslali dopis poslancům Federálního shromáždění, ve kterém pojednávali o problémech např. ekonomické, ekologické, morální, zásobovací aj., přičemž apelovali, že není možné dále problémy odkládat. Řešení viděli v demokratizaci a personálních změnách, mezi jejich pět požadavků patřilo: zrušení kádrového řízení, pravdivé poznání minulosti, zlepšení životního prostředí, amnestie pro politické vězně a nová kritéria pro práci Národní fronty. V září 1989 se jako první nezávislá iniciativa podala ministerstvu vnitra žádost o její registraci jako politické strany. Viz. OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, 649 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, s. 345–357.

¹⁴² Vznikl 6. července 1987, přičemž se spojily síly odporu v Československu a Polsku. Její činnost spočívala hlavně ve výměně informací, zkušeností a nezávislé tvorby, zároveň společně koordinovali různé aktivity nejen mezi sebou, ale v rámci celého východního bloku s cílem rozvíjení spolupráce. Viz OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, 649 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, s. 337, 338.

¹⁴³ Celým názvem se jednalo o Nezávislé mírové sdružení – iniciativa za demilitarizaci společnosti, kterou založila mládež. Zprvu se jednalo o pořádání neformálních shromáždění na Kampě jako vzpomínka na zastřeleného Johna Lennona. Propagovali pacifismus a nápisy v tomto duchu psali na zeď na Velkopřerovském náměstí v Praze, Bezpečnost je zase zamalovávala. Postupně používala tvrdších metod, protože se nápisy znovu a znovu objevovaly, a shromáždění rozháněla. Tím, jak Bezpečnost zостřila svou perzekuci, dostávaly vzpomínkové akce politický charakter a čím dál více se jich účastnili lidé z opozice. Na veřejnost hnutí vystoupilo Prohlášením v dubnu 1988, přičemž hned na začátku byl jejich požadavkem život v míru a ozbrojení. Viz OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, 649 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, s. 463–470.

¹⁴⁴ Jednalo se o reformní komunisty z éry pražského jara, kteří na tento obrodný proces navazovali. Chtěli vytvořit svůj vlastní politický program, který by byl protiváhou k oficiálnímu režimu. Reformních komunistů se režim velice obával, protože byli socialisté a mohli snadno ovlivnit dělníky, proto Bezpečnost jejich pokusy o vytvoření programu překazila. Návštěva Gorbačova v Praze je zklamala, a tak po ní zintenzivnili své aktivity. Velkým tématem pro ně byla srpnová invaze, která zapříčinila jejich konec, snažili se o její revizi, která by mohla vést k jejich rehabilitaci. Viz OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, 649 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, s. 406–410.

potlačeno státní mocí. Dne 21. srpna 1988 se konala manifestace k 20. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy, kde zástupci NMS přečetli provolání, v němž požadovali zkrácení vojenské služby či odchod sovětských vojsk. Již o pět dní později bylo započato trestní stíhání proti některým členům za výtržnictví, protože na této manifestaci vystoupili. Další demonstrace se odehrály 28. října k výročí vzniku Československa a 10. prosince při příležitosti Dne lidských práv na Škroupově náměstí.

Zlomové demonstrace probíhaly 15. – 21. ledna 1989 k 20. výročí upálení Jana Palacha. Jednalo se spontánní shromáždění obyvatel, které probíhalo několik dnů, proto se mu říká Palachův týden. Účastníci dávali jasně najevo svůj odpor k současné situaci hesly jako: „*Chceme novou vládu!, Ať žije Havel!* ...“¹⁴⁵ Vedení státu se rozhodlo reagovat nasazením Lidových milicí a zadržením Václava Havla. Zlom spočíval hlavně v tom, že kvůli zásahům bezpečnostních složek se začali angažovat dosud nezapojení lidé jako např. umělci a vědci (mnozí byli členy KSČ), kteří se postavili peticí na obranu Václava Havla. Tím se rodila občanská společnost hojně zastoupená studenty¹⁴⁶. Všechny akce připomínající Jana Palacha byly posuzovány jako nezákonné. Ten, kdo jen přišel přinést květinu na místo jeho upálení, ale i náhodní chodci byli šikanováni nebo i zatčeni.¹⁴⁷ Proti demonstrantům byly nasazeny nejen Lidové milice, ale i jiné bezpečnostní složky, které se snažily protirežimní demonstrace potlačit různými prostředky. Brutální zásah vyvolal doma i ve světě vlnu protestů, do kterých se zapojili i kardinál Tomášek či Alexander Dubček. 26. ledna vznikla tzv. Iniciativa kulturních pracovníků, kterou podepsalo skoro 700 povolených i zakázaných umělců, protestovali tak proti zatčení a odsouzení Václava Havla a vyzývali k dialogu s občany.¹⁴⁸

Poslední významná demonstrace před listopadem se odehrála k 21. výročí okupace 21. srpna 1989. V té době byla situace napjatá i mezi opozičními hnutími a v souvislosti s přípravou manifestací na 21. srpen docházelo ke sporům, rozcházel se především v tom, jak dát najevo svou nespokojenost, Havel zastával taktiku mírnějšího

---

¹⁴⁵ BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Dominový efekt: opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2013, 423 s. ISBN 978-80-7285-166-9, s. 127–129.

¹⁴⁶ Studenti založili nezávislou iniciativu STUHA. Někteří k aktivitám proti režimu užívali mládežnickou organizaci SSM. BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Dominový efekt: opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2013, 423 s. ISBN 978-80-7285-166-9, s. 128.

¹⁴⁷ KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969–1993*. Praha: Academia, 2012, 396 s. Historie. ISBN 978-80-200-2043-7, s. 314.

¹⁴⁸ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019, 1109 s. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 975.

tlaku na politické vedení před pouličními demonstracemi,¹⁴⁹ varoval před riziky, jako byl krajní zásah bezpečnostních složek, ztráty na životech a jiné tragické následky.¹⁵⁰

Opoziční skupiny ke svým aktivitám a k aktivizaci obyvatel využívaly petice, které se ve velké míře objevovaly hlavně od konce roku 1988. K hlavnímu požadavku petic patřilo osvobození politických vězňů. Podepisovali je disidenti, počet řadových občanů byl malý, obvykle v řádu několika set. Nejvýznamnější byla ta, kterou známe jako „Několik vět“

2. 4. 1 Několik vět

Ke zveřejnění petice došlo ve čtvrtek 29. června 1989 na rozhlasové stanici Svobodná Evropa v pořadu Události a názory. Ještě týž den text odvysílal Hlas Ameriky a BBC. K rozhlasovým médiím se také brzy přidala periodika jako Informace o Chartě 77 či samizdatové Lidové noviny, po pádu komunismu Několik vět zveřejnilo 19. prosince 1989 i Rudé právo.

Jednalo se o stručnou petici, která na jedné stránce v sedmi bodech shrnovala následující požadavky: propuštění politických vězňů, svoboda shromažďování, legalizace nezávislých iniciativ, objektivní sdělovací prostředky, náboženská svoboda, péče o životní prostředí, zahájení svobodné diskuze k hlavním problémům poválečných československých dějin. Několik vět mohl podepsat každý, kdo chtěl a měl k tomu odvahu.

Hlavním autorem petice byl Václav Havel, dalšími iniciátory pak Jiří Křížan, Alexandr Vondra a Stanislav Devátý. Nemělo se jednat o politický text, ale jednalo se spíše o výzvu k dialogu a svobodné diskuzi. Ještě před zveřejněním zaznamenal velké ohlasy a podepsali jej nejen disidenti, ale i umělci, vědci či lidé pracující v dělnických profesích, státních službách, dokonce i komunisté. Ještě před zveřejněním ji podepsalo 1800 lidí, mezi nimi i známé osobnosti jako herci Jiří Bartoška, Ladislav Mrkvička či zpěvačka Hana Zagorová.

Brzy se o textu dozvěděla i StB a politické vedení státu. Ihned po zveřejnění, tedy 30. června 1989, se sešlo předsednictvo ÚV KSČ, přičemž několik členů požadovalo ostrý zásah proti Havlovi a jiným předním členům opozice. Tento návrh byl

---

¹⁴⁹ KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969–1993*. Praha: Academia, 2012, 396 s. Historie. ISBN 978-80-200-2043-7, s. 318.

¹⁵⁰ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřcečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 60.

zamítnut kvůli obavám z mezinárodního ohlasu a vlně kritiky, která se strhla při posledním Havlově zatčení v lednu 1989 během Palachova týdne. Předsednictvo přijalo jiná opatření, rozpoutalo pomlouvačnou akci proti petici a jejím iniciátorům v tisku, rozeslalo odmítající teze a organizovalo odsuzující rezoluce Několika vět. Petice byla označena jako protistátní, protisocialistická, provokační, parazitující na současných problémech a vyzývající k rozvracení republiky.

Až 26. července bylo rozhodnuto o tom, že ve věci Několika vět bude zahájeno trestní stíhání pro trestný čin pobořování proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky. Další den probíhaly domovní prohlídky u Alexandra Vondry, Jiřího Křižana aj., při nichž byly zabaveny kopie, podpisové archy, psací stroje, tiskoviny... Během srpna probíhaly výslechy s celkem 91 signatáři a další pokračovaly i na podzim. U Václava Havla domovní prohlídka neproběhla, ba ani nebyl vyslýchán kvůli již zmíněným obavám z kritiky na mezinárodním poli. Ojediněle byli signatáři uvězněni, jiní procházeli šikanou v zaměstnání či ve škole nebo perzekucí ze strany Bezpečnosti, někteří distributoři a sběrači podpisů obdrželi peněžité tresty nebo tresty odnětí svobody s podmínkou.

Do 8. srpna podepsalo Několik vět 16 516 osob, k datu 10. listopadu dosáhl počet podpisů čísla 38 251. Dne 7. prosince 1989 bylo stíhání za trestný čin pobořování zastaveno, protože vzhledem ke změněné situaci zaniklo odůvodnění pro trestnost činu.¹⁵¹

---

¹⁵¹ URBAN, Jiří. Několik vět: Posledních pět měsíců komunistické diktatury petiční optikou. In: *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, roč. 4, 2010, č. 1, s. 20–45.

3. KAPITOLA: PÁD KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V ČESKOSLOVENSKU

3.1 LISTOPADOVÉ DEMONSTRACE

Samotnou sametovou revoluci umožnil fakt, že se občané přestali bát všemocného vedení komunistické strany, která si vytyčila monopol na moc a za každou cenu se jí snažila udržet. Dění především druhé poloviny 80. let ukázalo, že komunistická strana nezvládá řešit kupíci se problémy, je neschopná, bezradná, nedokáže flexibilně reagovat a zastavit události vedoucí k jejímu pádu. Navíc v okolních státech se již komunistická vláda zhroutila, což přispívalo opozičním náladám ještě více.

Opoziční hnutí a občanská opozice postupně sílily a jejich největší síla se projevila v pátek 17. listopadu 1989, ač se velké vystoupení připravovalo až na 10. prosince 1989 na Den lidských práv. Dalo by se očekávat, že běh těchto událostí spustí čelní představitelé opozičních hnutí, ale nebylo tomu tak, hybnou silou se stali studenti. Ten den se konalo povolené shromáždění k 50. výročí perzekuce studentů 17. listopadu 1939.¹⁵² Po skončení oficiální povolené části na vyšehradském Slavíně se pochod odebral do centra města směrem na Václavské náměstí, přičemž se k němu přidávali další a další lidé, shromáždění tak nakonec čítalo zhruba 50 000 lidí. Na Národní třídě dav zastavila policie a vybízela účastníky k rozchodu. Ti ale kvůli obklíčení uposlechnout nemohli a byli brutálně zmláceni.¹⁵³ Během zásahu se roznesla fáma, že jeden z účastníků studentské manifestace byl zabit. Tuto informaci převzala Východoněmecká informační agentura a předala ji dalším zahraničním agenturám. Rozšíření této lživé informace urychlilo další průběh událostí.¹⁵⁴ Do ulic vyšly další desítky lidí a požadovaly prošetření zásahu na Národní třídě, odstoupení vedení komunistické strany, reformy a svobodné volby.¹⁵⁵

Další den vysokoškolští studenti vyhlásili týdenní protestní stávkou, k níž se záhy připojili divadelníci, kteří zrušili plánovaná představení a místo nich předčítali své rezoluce, zároveň byla divadla nabídnuta jako prostory k diskuzím veřejnosti. Na

---

¹⁵² KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019, 1109 s. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 977.

¹⁵³ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 25.

¹⁵⁴ Zabitý student se měl jmenovat Martin Šmíd, jeho skutečné jméno bylo Ludvík Zifčák důstojník Státní bezpečnosti. Viz KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 26.

¹⁵⁵ VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000, 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6, s. 723.

shromáždění v Realistickém divadle přečetl herec Tomáš Töpfer výzvu studentů DAMU, následně upravenou v Prohlášení ze zasedání pražských a mimopražských divadelníků, ve které bylo požadováno zřízení vládní komise, jež prošetří zákrok na Národní třídě, zároveň šlo i o výzvu dalším divadelníkům, aby se připojili ke stávce. Zároveň se objevil velmi diskutovaný návrh, že se 27. listopadu mezi 12:00 a 14:00 uskuteční generální stávka. Večer pak student Martin Mejstřík informoval shromážděné obyvatele na Václavském náměstí o stávce studentů a herců. Vzápětí se k vysokoškolákům přidali i středoškoláci.¹⁵⁶

V neděli dopoledne 19. listopadu se v Bratislavě v umělecké besedě sešlo asi 500 převážně intelektuálů a umělců, kteří vytvořili opoziční skupinu Verejnosť proti násiliu. Téhož dne se setkali představitelé několika nezávislých iniciativ v Havlově bytě, kde se radili, co bude dál. Večer se přesunuli do Činoherního klubu v Praze, kde vzniklo Občanské fórum, jehož ústřední postavou se stal Václav Havel. Ústřední rozhodovací mocí OF bylo tzv. koordinační centrum, z něhož přicházela všechna důležitá rozhodnutí. Havel OF představil jako otevřené opoziční seskupení, které sdružuje občany z nezávislých i oficiálních struktur a chce jednat s představiteli státní moci o změně politického klimatu. Občanské fórum ve svém prvním programu požadovalo např. odstoupení členů předsednictva ÚV KSČ, kteří jsou spojeni v intervencí v srpnu 1968. Další požadavkem bylo vytvoření komise pro vyšetření zásahu 17. listopadu, která najde viníky a navrhne potrestání aj. Zároveň OF podpořilo uskutečnění generální stávky.¹⁵⁷ Tyto dvě opoziční síly, Občanské fórum a Verejnosť proti násiliu, se se rychle staly rozhodujícími politickými silami, které transformovaly totalitní systém v demokratický.¹⁵⁸

Od 20. listopadu představitelé OF objížděli divadla a vysoké školy, informovali o jeho vzniku a cílech. Zástupci škol k požadavkům OF přidali další, a to zrušení 4. článku ústavy, v kterém má komunistická strana zafixovanou vedoucí úlohu ve společnosti. Na Václavském náměstí proběhla odpoledne demonstrace, které se

---

¹⁵⁶ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 66.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 67–69.

¹⁵⁸ SUK, Jiří. *Občanské fórum: listopad - prosinec 1989*. 1. díl, Události. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, 238 s. Knihy, dokumenty. ISBN 80-85270-72-2, s. 11.

účastnilo na 100 000 lidí. Již se začínají přidávat i jiná města jako Brno, kde demonstrovalo 40 000 lidí, či Ostrava, kde je účast asi jen 1500 občanů.¹⁵⁹

3. 2 VYJEDNÁVÁNÍ OPOZICE S VLÁDOU A NOVÉ VEDENÍ STÁTU

Dne 21. listopadu zahájil premiér Ladislav Adamec jednání s Občanským fórem pod podmínkou, že se jej nezúčastní Václav Havel. Adamec se zaručil, že již k žádnému zásahu proti demonstrantům nedojde, ten páteční nechá prošetřit a že povede dialog s veřejností.¹⁶⁰ V tento den došlo k prvnímu seznámení Občanského fóra s veřejností na Václavském náměstí. Tentýž den vystoupil ekonom Václav Klaus s prohlášením, že se i Prognostický ústav přidává k OF a že také pracují na programu ekonomické reformy.¹⁶¹

Poslušnost začala vypovídat i média a na obrazovce se objevovaly záběry bitých studentů na Národní třídě a detailní zpravodajství o aktuálním dění, stejně tak postupoval i rozhlas. To bylo velmi důležité pro rozšíření protestů i do jiných částí republiky. Od KSC se distancovala Československá strana lidová a Československá strana socialistická, jejich deníky začaly objektivně informovat o událostech.¹⁶²

V pátek 24. listopadu se sešel ÚV KSC, kde generální tajemník Miloš Jakeš podal demisi a vystřídal ho Karel Urbánek, který byl později zhodnocen jako nevýrazný či jako mluvka, který je prosáklý komunistickou frazeologií. Během jeho vedení se KSC odsunula na okraj.¹⁶³ Ještě došlo k dalším obměnám v ÚV, ale povětšinou byli opět zvoleni členové staré garnitury. Premiér Adamec na členství v ústředním výboru rezignoval. Rezignace Jakeše vyvolala mezi lidmi velké nadšení. V tento den poprvé promluvil v Praze i Alexander Dubček, který stále doufal v socialismus s lidskou tvář.¹⁶⁴

KSC se začala rychle rozkládat, tisíce lidí vracely zpátky své stranické legitimace. Na shromáždění čili tzv. aktivu funkcionářů obvodních výborů a základních

---

¹⁵⁹ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 69, 70.

¹⁶⁰ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 69–71.

¹⁶¹ SUK, Jiří. *Občanské fórum: listopad - prosinec 1989*. 1. díl, Události. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, 238 s. Knihy, dokumenty. ISBN 80-85270-72-2, s. 12.

¹⁶² KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinnosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 29.

¹⁶³ Tamtéž, s. 30.

¹⁶⁴ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 76.

organizací KSČ nebylo schváleno to, o čem rozhodl ústřední výbor, což se naposledy stalo v roce 1968, navíc aktiv požadoval odstoupení členů nejvyššího orgánu strany. Někteří funkcionáři jako projev odporu rezignovali na své funkce.¹⁶⁵

Adamec se chtěl 24. listopadu na předsednictvu dostat do čela strany, což se mu ale nepovedlo, tak začal na vlastní pěst jednat s OF. Formálně vystupoval za československou vládu a Národní frontu a poprvé se s delegací OF vedenou Havlem sešel 26. listopadu dopoledne. Havel prezentoval požadavky OF a předseda vlády apeloval na zkrácení generální stávky na pár minut, aby se snížily ekonomické ztráty, s čímž Občanské fórum nesouhlasilo.¹⁶⁶

Mezitím se na Letenské pláni shromáždilo více než 500 000 lidí. Po schůzce sem se zástupci OF dorazil i premiér Adamec, který na shromáždění promluvil, varoval před stávkou a sdělil, že požadavky OF musí nejdříve projednat s ÚV KSČ.¹⁶⁷ Premiérův proslov byl přerušován pískáním a skandováním hesly: „To už tady bylo!“, „Už je pozdě!“, „Demisi, demisi!“. Hovořil také Alexander Dubček, který se Adamce zastal a prosazoval svou vizi socialismu s lidskou tváří.¹⁶⁸ Když se organizátoři vrátili z manifestace, sesypala se na ně vlna kritiky, Bylo jim vytýkáno, že na tribunu nepustili zástupce KSČ, aby mohli informovat o výsledcích celopražského aktivu. Dále kritizovali způsob moderace a některé přednesené výroky. Studentům vadil hlavně netolerantní ohlas na předsedu Adamce a také mnoho řečníků z Charty 77.

Ve stejný den se po 18. hodině sešlo plénum OF a dohodlo se na tom, že je na čase ukončit masové protesty a přistoupit ke konstruktivnímu programu, který byl nazván Co chceme¹⁶⁹. Také se sešli studenti, kteří uvažovali, že se od OF distancují,

---

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 76.

¹⁶⁶ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinnosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 31.

¹⁶⁷ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 78.

¹⁶⁸ SUK, Jiří. *Občanské fórum: listopad - prosinec 1989*. 1. díl, Události. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, 238 s. Knihy, dokumenty. ISBN 80-85270-72-2, s. 80.

¹⁶⁹ Obsahoval 7 programových cílů. První se týkal práva a požadoval novou ústavu a republika se stane právním a demokratickým státem. Druhý bod se vyjadřoval k politickému systému, který bude demokratický a Československo bude fungovat jako federace, kdy oba národy a všechny národnosti budou rovnoprávné. Ve třetím bodě týkajícím se zahraniční politiky si vytyčili dovést zemi k tomu, aby zaujala důsledné místo v Evropě. Čtvrtý bod vztažený k národnímu hospodářství byl převratný, protože hospodářství chtěl změnit od základů. Pátý bod se týkal sociální spravedlnosti, šestý životního prostředí a sedmý kultury. Viz MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 79, 80.

nakonec ovšem tuto myšlenku přehodnotili a rozhodli se pro další podporu a spolupráci.¹⁷⁰

Následující den 27. listopadu ve 12 hodin vypukla dvouhodinová manifestační generální stávka, během které podle zjištění Ústavu pro výzkum veřejného mínění měla přestat pracovat polovina obyvatel. Lidé vyšli na náměstí s hesly jako „Konec vlády jedné strany“, „Svobodné volby“. Odpoledne se uskutečnilo ještě shromáždění na Václavském náměstí. Toho dne představitelé OF oznámili, že jsou masové akce prozatím ukončené.¹⁷¹

28. listopadu se sešli představitelé vlády a Národní fronty s reprezentanty OF a VPN, kde OF předložilo několik požadavků, např. další den Federální shromáždění zruší články o vedoucí úloze KSČ ve společnosti, o marxismu-leninismu jako oficiální ideologii a o Národní frontě, dále předseda Federálního shromáždění Alois Indra podá demisi, stejně tak prezident Husák, bude přijat zákon, podle kterého se odvolají poslanci, kteří nedbali vůle lidu a nedodrželi poslanecký slib, za ně zákonodárné sbory zvolí nové poslance, kteří budou zvoleni Národní frontou, Občanským fórem a VPN, dále budou garantované různé svobody, např. tisku, spolčování, shromažďování..., OF bude mít k dispozici jednu budovu a vysílací čas v rozhlasu a televizi, zruší se Lidové milice, dozor státu nad církvemi, propustí se všichni političtí vězni atd. Pokud tyto body vláda nesplní, bude OF a VPN chtít demisi vlády a navrhnou si premiéra samy, popřípadě vyhlásí opět generální stávku. Všechny požadavky byly splněny.¹⁷²

Adamec jednal o složení nové vlády s lidovci, socialisty a dalšími.¹⁷³ Občanské fórum v této době ve vládě být nechce, své místo vidí v jakémsi kontrolním postavení, pouze doporučilo předsedovi vlády, kdo by se např. hodil na post ministra národní obrany, podle nich by to měl být nezkompromitovaný nevoják, ale příslušník KSČ a ministrem vnitra nezkompromitovaný občan, který by nebyl v KSČ.¹⁷⁴

Dne 3. prosince Adamec představil svou novou vládu známou jako 15 + 5, přičemž šlo pouze o rekonstruovanou vládu předchozí. Bylo složena z 15 komunistů, jednoho lidovce, jednoho socialisty a tří nestraníků. Je zajímavé, že OF nereagovalo úplně odmítavě, protože stále lpělo na myšlence dialogu s režimem. Jiný pohled však

---

¹⁷⁰ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřcečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 80.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 81.

¹⁷² Tamtéž, s. 82.

¹⁷³ Tamtéž, s. 83.

¹⁷⁴ SUK, Jiří. *Občanské fórum: listopad - prosinec 1989*. 1. díl, Události. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, 238 s. Knihy, dokumenty. ISBN 80-85270-72-2, s. 91, 92.

měla veřejnost, která tentýž den začala demonstrovat pod hesly „Staronová vládo, nejsme tupé stádo“, „15 : 5 naučte se kupecké počty, soudruzi“. Pod vlivem událostí se ohradilo i OF, které ale chtělo Adamce udržet na postu premiéra, žádalo tudíž pouze o novou rekonstrukci vlády, začalo tedy nové kolečko jednání a dohadování.¹⁷⁵

Odpoledne 5. prosince jednalo OF s Adamcem o složení nové vlády, během jednání premiér přišel s žádostí, aby mu Havel předložil konkrétní návrhy do užšího osmičlenného vládního kabinetu. Havel přišel se čtyřmi konkrétními jmény, ale Adamec je odmítl jako amatéry, dále jednat nechtěl a vyhrožoval demisí. Havel reagoval tím, že také půjdou na Hrad a navrhnou vlastního kandidáta místo něj. Po zklidnění situace se rozhodli, že další jednání a řešení nechají na příští den. Večer se sešli představitelé OF a přišli na to, že Adamec jedná takto, protože má zájem o prezidentské křeslo. OF se shodlo, že jeho usilování o post prezidenta podporovat nebude. Hovořili tedy o jiném kandidátovi, který by byl vhodný. Nejdříve debatovali o Alexandru Dubčekovi, jenže odpůrci přednesli pádné argumenty proti němu. Nakonec se tedy shodli, že kandidátem OF bude Václav Havel.¹⁷⁶

Setkání s Adamcem nemělo dlouhého trvání, OF mu předalo prakticky totožná jména jako předchozí den, on je přijal a přislíbil, že je další den předloží Ústřednímu výboru NF. Další den 7. prosince Adamec podal demisi a jako svého nástupce doporučil Mariana Čalfu. 8. prosince se OF rozhodlo, že ve vládě obsadí klíčové pozice. S Čalfou tedy souhlasili pod podmínkou, že on přijme všechny návrhy OF a VPN, o čemž jednali 9. prosince. Čalfa byl vstřícný, vystupoval otevřeně a vše respektoval. Tato nová vláda vstoupila do dějin pod názvem Vláda národního porozumění¹⁷⁷. 10. prosince vládu jmenoval Gustav Husák, vyhlásil amnestii a poté abdikoval.¹⁷⁸

---

¹⁷⁵ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 33.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 87–90.

¹⁷⁷ Jedná se tedy o druhou vládu po 17. listopadu jmenovanou 10. prosince, tentokrát čele s prozatím ještě komunistou Marianem Čalfou. Do této vlády přešlo 11 členů z předchozí týdenní vlády 15:5 včetně Čalfy. Post ministra vnitra byl sdílený, až 30. prosince se ministrem vnitra stal Richard Sacher. Po jmenování měli komunisté ve vládě 10 členů ku jedenácti. V průběhu prosince a ledna Čalfa, Valtr Komárek a Vladimír Dlouhý odešli z KSČ, poměr sil se tak změnil 7:14. Programové prohlášení z 19. prosince zdůrazňovalo nutnost ekonomické reformy a prosazení tržní ekonomiky (o její podobě ještě dlouho panovaly spory a nejasnosti). Vláda přislíbila zákony upravující základní lidská práva a svobody a přípravu svobodných voleb, kterým zároveň končil mandát vlády národního porozumění. Viz MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejich osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 339–341.

¹⁷⁸ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejich osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 90–94.

3. 3 HAVEL PREZIDENTEM

Po odstoupení Husáka se rozjela kampaň za zvolení Havla prezidentem. On byl v té době ještě na veřejnosti nepříliš známou osobou, která párkrát vystoupila na demonstracích, ale z běžných občanů, kteří se nezajímali před revolucí o politiku a opoziční aktivity, ho téměř nikdo neznal. A pokud ano, tak pouze z komunistické propagandy, která ho vykreslila jako synáčka buržoazní rodiny, která během protektorátu kolaborovala s Němci. Na posledním velkém shromáždění byla ohlášena Havlova kandidatura, s kterou dav bouřlivě souhlasil, ale to nic neznamenalo. Průzkum, prováděný mezi 30 000 respondenty, ukázal, že 83,6 % neví, 11 % je pro Dubčeka, 8 % pro Komárka, 1,39 % pro Adamce a pouze 1,01 % pro Havla. Komunistická strana dokonce přišla s návrhem, aby prezident nebyl volen parlamentem, ale lidem. Občanské fórum tuto snahu odrazilo a vydalo se na cestu k prosazení kandidáta Václava Havla na post prezidenta. Během několika dnů se i díky mohutné letákové akci podařilo to, že Havlovo jméno vešlo do povědomí širší veřejnosti, za tři dny se na pultech objevila Havlova kniha, ač by to normálně trvalo několik měsíců, portréty Havla a heslo „Havel na Hrad“ visely na každém rohu.¹⁷⁹

Velkou roli v úspěšné kandidatuře měl premiér Marián Čalfa, který se ukázal být velice schopným úředníkem, který se vyznal. Po zvolení premiérem zpřetrhal všechny vazby na Adamce a plně se přeměroval na OF. Během hry o prezidentské křeslo dokázal být nejvíce užitečným zákulisním hráčem v Havlův prospěch. Prezidenta volil federální parlament, navíc vystoupilo několik zásadních protikandidátů, v první řadě Dubček, populární hlavně na Slovensku, ale i Ladislav Adamec, za kterým stála KSČ. Čalfa přišel s programem, jak Havla dostat na Hrad. Dubček měl vypadnout ze hry tak, že bude zvolen předsedou Federálního shromáždění, a tudíž by nemohl kandidovat na prezidenta. Po dlouhém přemlouvání tuto nabídku Dubček přijal. Čalfa osobně přesvědčoval federální poslance o nutnosti zvolit Havla, přičemž použil i hrozby obnovení masových demonstrací a veřejné stigmatizace odpůrců. Dalšími pomocníky v kandidatuře byla i podpora studentů a prohavlovsky orientovaná média. Volba prezidenta 29. prosince 1989 proběhla po změně ústavy veřejně, ruce pro kandidáty se zvedaly před kamerami televize, takže Havel byl nakonec jednomyslně zvolen prezidentem Československa.¹⁸⁰

---

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 98–100.

¹⁸⁰ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinnosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 37–39.

Prezident začal po svém zvolení objíždět města, továrny a regiony, všude ho srdečně přijali a žádali o nápravu různých záležitostí. Některé kroky ze začátku jeho úřadování nebyly šťastné, jako první bych zmínila rozsáhlou plošnou amnestii, na kterou se vzpomíná dodnes, na svobodu se dostali recidivisté, díky nimž velmi narostla kriminalita¹⁸¹, jeho první cesta vedla do Německa a nikoliv na Slovensko, jak by měl učinit nově zvolený československý prezident. Dne 23. ledna 1990 předložil nečekaně návrh na změnu názvu státu a státního znaku, čímž začal tzv. pomlčkovou válku, která vedla k rozdělení Československa.¹⁸²

Nový prezident se stal především velkou morální autoritou, jako člověk byl neskutečně tolerantní a lidi nabádal ke vzájemné úctě a pochopení. Jeho největším cílem byla obnova demokracie. Spolu s ním se však do politického života dostali i takoví lidé, kterým byly Havlovy hodnoty lhostejné a novou dobu dokázali využít ke svému prospěchu. Havel si získal velký mezinárodní věhlas již před revolucí, o čemž svědčí i jeho nominace na Nobelovu cenu za mír, kterou nakonec získal Dalajláma. Prezident byl zván do celého světa a vykonal nespočet oficiálních návštěv a hvězdy zahraniční politiky jezdily i za ním do Československa, navštívili ho např. premiérka Velké Británie Margaret Thatcherová, francouzský prezident François Mitterrand, americký prezident George H. W. Bush nebo papež Jan Pavel II.¹⁸³

---

¹⁸¹ Navíc tisíce propuštěných nemělo, kam jít, takže obsadili zastávky, nádraží a jiné prostory. Neměli peníze a ani vůli svůj život nijak měnit, takže pokračovali v tom, co jim vězení překazilo. Úřady tuto situaci nezvládaly, charity začaly teprve vznikat, policie zaujala spíše pasivní postoj. Viz MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 114.

¹⁸² MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 105.

¹⁸³ Tamtéž, s. 108, 109.

4. KAPITOLA: POREVOLUČNÍ ZMĚNY

Od 14. ledna probíhalo napjaté jednání o odsunutí sovětských vojsk z Československa a již o měsíc později začal odsun prvních jednotek. Smlouvu podepsali československý ministr zahraničí Jiří Diensbier a sovětský Eduard Ševarnadze 26. února 1990 v Moskvě. Do konce června 1991 byl celý proces odsunu ukončen. Týkal se 75 000 vojáků, 50 000 rodinných příslušníků vojáků z povolání i sovětských civilních zaměstnanců. Odsunutí se také týkalo 1220 tanků, 1218 děl, 146 bitevních vrtulníků či 2505 vozidel pěchoty.¹⁸⁴ Bylo rozhodnuto o úpravě povinné vojenské služby, která byla zkrácena. Vláda obnovila diplomatické styky s Vatikánem na úrovni velvyslanců.¹⁸⁵

Havel přišel 23. ledna na Federálním shromáždění s návrhem změny názvu země na Československá republika a u řečnického pultu ukázal návrh na nový státní znak. Zákonomárci o nich jednat nemohli, protože je nedostali dopředu v písemné podobě. Jak již bylo zmíněno, tato snaha prezidenta vedla k pomlčkové válce, která rozproudila diskuze nad otázkou vnitrostátního uspořádání. 1. března se Slovenská socialistická republika přejmenovala na Slovenskou republiku a 6. března Česká socialistická republika na Českou republiku. V dubnu se zákonodárci dohodli na společném názvu státu Čechů a Slováků, zvítězil návrh Česká a Slovenská Federativní Republika (Česká a Slovenská Federativna Republika), který trval až do rozdělení státu.¹⁸⁶

Zásadní bylo přijetí zákona o politických stranách¹⁸⁷ a hnutích, který obnovil pluralitní stranický systém. Do června 1990 bylo v Československu zaregistrováno již 66 politických subjektů.¹⁸⁸

4.1 KOOPTACE

Od začátku ledna začaly probíhat velké personální změny na všech úrovních, ve složení národních výborů od obcí až po krajské národní výbory, ale také Federálního shromáždění a obou národních parlamentů, tedy České národní rady a Slovenské

---

¹⁸⁴ TOMEK, Prokop. V nepřístupné zóně. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2018, roč. 7, č. 2, s. 104–113.

¹⁸⁵ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 114–116.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 117–122.

¹⁸⁷ Zákon č. 15/1990 Sb. přijatý 23. ledna na Federálním shromáždění. Viz BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6, s. 58.

¹⁸⁸ BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6, s. 58.

národní rady. Taktéž obměny probíhaly i ve společenských, státních či vědeckých institucích. Často se jednalo o tlak Občanských fór, ale také vzešly z jednání různých shromáždění či od kulatých stolů.¹⁸⁹

Především v politických institucích se nástrojem obměn staly tzv. kooptace¹⁹⁰, které spočívaly v tom, že zkompromitované osoby budou odejity a místo nich nastoupí noví lidé, které nominuje OF a VPN. První kooptace proběhly ještě na konci prosince, kdy již dříve odešly zkompromitované špičky KSČ a nyní šlo spíše o doplnění po mnoha rezignacích. Byl kvůli tomu narychlo přijat nový ústavní zákon o volbě nových poslanců zákonodárných sborů. Díky tomuto zákonu mohl být tak bleskově kooptován Alexandr Dubček, aby nekandidoval na prezidenta.¹⁹¹ Od konce ledna následovala druhá vlna obměn zastřešená Ústavním zákonem o odvolání poslanců zastupitelských sborů a volbě nových poslanců národních výborů, kdy bylo např. Federální shromáždění přeměno asi z poloviny a KSČ tak ztratila stávající většinu.¹⁹² Před listopadem tvořilo FS 240 poslanců, po kooptacích jich byla polovina. Podobně radikálně probíhaly kooptace obou národních rad a národních výborů.¹⁹³

Vedení Občanského fóra se chtělo ujmout co nejvíce opuštěných poslaneckých mandátů, proti čemuž byla krajská OF, která prosazovala, že odvolaní poslanci budou nahrazeni poslanci ze stejného obvodu. Během kooptací do Federálního shromáždění se vedení OF podařilo obsadit některá křesla na úkor hlavně pražských obvodů, u České národní rady již byl uplatněn klíč k obsazování podle obvodů. Vedení OF proto bylo pod ostrou kritikou okresních Občanských fór.¹⁹⁴

---

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 115.

¹⁹⁰ S nápadem na jejich realizaci přišel člen OF Zdeněk Jičínský, a to již na druhém jednání OF s premiérem Adamcem 28. listopadu a doslova k tomu řekl: „...poslanci FS, ČNR, SNR a zastupitelských sborů všech stupňů, kteří se zpronevěřili svému poslaneckému slibu a nedbali vůle a zájmů lidu, mohou být ze své funkce odvoláni tím zastupitelským sborem, jehož jsou členy. Na uprázdněná místa zvolí zastupitelské sbory nové poslance na návrh podaný Národní frontou společně s Občanským fórem, resp. VPN. Volbu provede ten zastupitelský sbor, jehož členem se má poslanec stát. Je to praxe už u nás použitá v roce šedesát devět, myslím, že ji můžeme použít teď znovu.“ Viz ROUBAL, Petr. *Starý pes, nové kousky: kooptace do Federálního shromáždění a vytváření polistopadové politické kultury*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2013. 109 s. ISBN 978-80-7285-169-0, s. 15.

¹⁹¹ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 41.

¹⁹² ROUBAL, Petr. *Starý pes, nové kousky: kooptace do Federálního shromáždění a vytváření polistopadové politické kultury*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2013. 109 s. ISBN 978-80-7285-169-0, s. 35.

¹⁹³ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 41, 42.

¹⁹⁴ ROUBAL, Petr. *Starý pes, nové kousky: kooptace do Federálního shromáždění a vytváření polistopadové politické kultury*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2013. 109 s. ISBN 978-80-7285-169-0, s. 51, 52.

Kooptace znamenaly hlubokou přeměnu Federálního shromáždění a jiných politických institucí. Byl to velký boj o poslanecká křesla, doprovázený řadou zmatků a kontroverzí. Kooptace měly zároveň velký vliv na formování dalšího politického vývoje v Československu.¹⁹⁵

4. 2 EKONOMICKÁ TRANSFORMACE

Součástí změn byla také ekonomická reforma, která si jako hlavní cíl kladla dosáhnout takových změn, které by zlepšily ekonomiku země natolik, že by mohla obstát v konkurenci se zeměmi západní Evropy. Po léta zde přetrvávalo plánovité hospodářství a totalitní režim, nebylo proto možné jen tak ze dne na den převzít principy tržního hospodářství, ale změny se musely dít postupně. Československo mělo v rámci RVHP relativně lepší postavení než jiné země. Mělo totiž nejmenší zadluženost, poměrně výkonný průmysl a zemědělství, kvalifikované, vzdělané a zkušené pracovní síly. Avšak plánovité hospodářství bylo v Československu striktně dodržováno a na rozdíl od Polska, Maďarska či NDR zde téměř neexistoval soukromý sektor.¹⁹⁶

Nutnost transformace ekonomiky na tržní hospodářství byla jasná a odborníci se na ní shodovali, ovšem spory se vyskytly v otázce její rychlosti. Objevily se dva velké názorové proudy, kterými byly tzv. šoková terapie a gradualismus.¹⁹⁷ Graduální koncepce prosazovala pomalejší tempo, jejím vypracování pověřila vláda expertní skupinu v čele s místopředsedou vlády Františkem Vlasákem. Druhý scénář - šokovou terapii - vypracovalo federální ministerstvo financí a Státní plánovací komise v čele s Václavem Klausem a Vladimírem Dlouhým.¹⁹⁸ Vlasákova strategie počítala s pomalejším tempem hlavně v oblasti privatizace a uvolnění zahraničního obchodu, obávala se hlavně negativních důsledků pro nepřipravenou podnikatelskou sféru. Stát se měl aktivně podílet na restrukturalizaci podniků a pomoci jim na jejich začátcích. Až po restrukturalizaci mělo dojít k privatizaci podniků. Především bod o pomoci státu druhá koncepce zásadně odmítala z důvodu náročnosti finanční i časové a zároveň kvůli těžké proveditelnosti. Zároveň přišli s návrhem doposud ve světě neznámé kupónové

---

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 63, 64.

¹⁹⁶ BOUDOVA, Jarmila. *Transformace české ekonomiky po roce 1990* [online]. Brno, 2008 [cit. 2020-03-30]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, s. 17, 18.

¹⁹⁷ ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2006. ix, 304 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-922-X, s. 28.

¹⁹⁸ ŠULC, Zdislav. *Stručné dějiny ekonomických reforem v Československu (České republice) 1945-1995*. 2. vyd, 1. vyd v nakl. Doplněk. Brno: Doplněk, 1998, 117 s. ISBN 80-7239-005-8, s. 73, 74.

privatizace, která se hodila pro rychlou transformaci. Zásadní rozdíl byl také v tom, že Klaus a jeho spolupracovníci prosazovali rychlou liberalizaci zahraničního obchodu.¹⁹⁹

Oba týmy zaujaly proti sobě konkurenční postoj. Názorový střet byl zažehnán dohodou, že obě varianty budou projednány na federální vládě, která rozhodne o dalším scénáři reformy. Od týmu v čele s Františkem Vlasákem vzešel v dubnu 1990 návrh s názvem „Návrh strategie postupného přechodu k tržní ekonomice v ČSFR“ o 76 stranách. Paralelně byl dokončen i druhá návrh reformy z rukou týmu Václava Klause „Strategie radikální ekonomické reformy“.²⁰⁰

Na začátku května 1990 o těchto dvou koncepcích jednala federální vláda, která rozhodla o jejich sloučení. Federální skupina měla lepší postavení, čehož využila, a Vlasákův tým měl pouhou roli připomínkových. Končená verze zveřejněná po červnových volbách pod názvem Scénář ekonomické reformy odrážel hlavně Klausovu představu.²⁰¹

4. 3 VYROVNÁVÁNÍ SE S KOMUNISTICKOU MINULOSTÍ

Po revoluci a pádu komunistického režimu se řešilo, co bude s komunistickou stranou a jak se celkově vyrovnat s minulostí. Ve společnosti se čím dál více projevovaly antikomunistické nálady a kampaně. Občané volali po zrušení komunistické strany, avšak nesouhlasil s tím ani prezident, ani představitelé OF. Během antikomunistického boje se přejmenovávaly ulice, pomníky byly bourány nebo i prodávány jako kuriozity místním sběratelům, ale i do zahraničí.²⁰²

Věřejnost se také chtěla dozvědět pravdu o zločinech hlavně 50. let, političtí vězni se domáhali spravedlivého potrestání viníků jejich nespravedlivého stíhání a odsouzení. Antikomunismus dosáhl největšího úspěchu na úrovni místních fór, některým šlo o opravdové odstranění zkompromitovaných komunistů, ale jiní situaci zneužili k prosazení vlastních ekonomických a politických zájmů. Někteří radikální politikové se pomocí antikomunismu probjovali až do na centrální úroveň OF v Praze, což nakonec vedlo k polarizaci společnosti, lustracím a přijetí lustračního zákona v roce

---

¹⁹⁹ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 61, 62.

²⁰⁰ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Vyd. 2. Praha: Prostor, 2009, 507 s., [12] s. obr. příl. Obzor, sv. 76. ISBN 978-80-7260-219-3, s. 403, 404.

²⁰¹ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 62, 63.

²⁰² MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 130, 131.

1991. Lustrace měly za úkol očistu veřejného života od všech, kteří se chovali ve své funkci v rozporu s lidskými a občanskými právy. Radikální antikomunisté byli proti komunistům, ale i proti kompromisní politice Havla a OF. Těmto radikálům šlo v první řadě o trestněprávní postihy za zločiny komunismu, což se projevovalo v odhalování spolupracovníků komunismu, již zmíněném zákazu činnosti strany nebo alespoň v odebrání jejího majetku.²⁰³

Bylo požadováno stíhání konkrétních osob, avšak to se nedařilo. Potrestán byl vedoucí tajemník pražské organizace KSČ Miroslav Štěpán, který symbolizoval normalizační politiku a ostrý postup proti opozici. Byl souzen jako viník, který rozhodl o brutálním zásahu na Národní třídě 17. listopadu, soud ho potrestal 2,5 roky odnětí svobody. V dubnu bylo zahájeno trestní řízení proti Miloši Jakešovi, Karlu Hoffmanovi, Aloisovi Indrovi a Vasilu Bilakovi ve věci přípravy a realizace invaze států Varšavské smlouvy do Československa. Jenže po dvaceti letech byl trestný čin velezrady již promlčený a možné obvinění ze zločinu proti míru, které je nepromlčitelné, nebylo možné prokázat.²⁰⁴

Výzva určená KSČ k odevzdání majetku státu vzešla od Občanského fóra pražského podniku ČKD Polovodiče 1. března 1990. Údajně měl mít majetek KSČ hodnotu na svou dobu neskutečných 12 miliard korun. Důvody pro zabavení uvedené ve výzvě byly především způsob nabytí majetku, k čemuž desítky let neoprávněně využívala státní zdroje, a dalším argumentem byla velká výhoda během volební kampaně oproti jiným stranám. Podle autorů výzvy jim měl být ponechán majetek na úrovni ostatních politických seskupení. Tuto výzvu v televizi představil technik ČKD Milan Kondr, který se záhy ocitl v čele pražského OF. Výzva měla obrovský ohlas, 11. dubna se na její podporu konala desetiminutová generální stávková, do níž se zapojilo více než 1 400 podniků, a na Staroměstském náměstí proběhla demonstrace. Někteří lidé drželi na Václavském náměstí pod sochou sv. Václava veřejnou hladovku. Jenže vláde se moc toto palčivé téma řešit nechtělo. Až v polovině května bylo vydáno dílčí opatření, jednalo se o moratorium na manipulaci s komunistickým majetkem, i přesto ale docházelo k přesunům a mizení majetku. Neochota vlády a parlamentu tuto problematiku řešit rozhýbala místní OF, která nešetřila kritikou nejen Koordinačního

---

²⁰³ BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6, s. 88–90.

²⁰⁴ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 132.

centra OF.²⁰⁵ Dne 18. května vydala vláda nařízení, aby politické strany vypracovaly přehled o svém majetku. Až v listopadu padlo rozhodnutí o vrácení majetku KSČ a SSM lidu. Jenže tomu, co bude s majetkem dál, nebyla věnovaná velká pozornost. Tak byl majetek nezákonně převáděn na firmy, které byly nové a vznikaly velmi narychlo. Budovy KSČ jako sekretariáty, budova ÚV KSČ, rekreační zařízení aj. byly odevzdány přímo státu. V případě majetku SSM skončil majetek převážně v rukou soukromých firem, které slíbily, že budou vykonávat činnosti pro děti a mládež, avšak povětšinou šlo o podvodníky, kteří se obohatili sami.²⁰⁶

4. 3. 1 Zrušení StB

Po úspěšném vytvoření Čalfovy vlády došlo k velice pozoruhodnému rozhodnutí, a to že se resort ministerstva vnitra bude do konce prosince řídit kolektivně. Společně ho měli řídit premiér Čalfa a první místopředsedové Valtr Komárek a Ján Čarnogurský. Jenže ani jeden z nich neměl chuť ani čas se o FMV starat. Jeho správu tedy nechali v rukou náměstků, kteří zde zůstali ještě z doby před listopadem. Paradoxně měl největší vliv náměstek ministra vnitra a zároveň šéf StB generál Alojz Lorenc. Tento čas „bezvládní“ byl využit k masovému ničení²⁰⁷ archivů, svazků a kompromitujících složek Státní bezpečnosti na pokyn A. Lorence. Později bylo na základě těchto událostí proti některým vedeno trestní stíhání za zneužití pravomoci veřejného činitele, avšak generále Lorenze se to netýkalo. Zřejmě proto, že žil po rozpadu federace na Slovensku a vláda Vladimíra Mečiara o to nijak neusilovala.²⁰⁸

Tento podivný stav trval až do 30. prosince, kdy se ministrem vnitra stal lidovec Richard Sacher, kterého na post velmi prosazoval Václav Havel. OF od Sachera očekávalo hlavně zásadní změny a rozpuštění StB. Sacher byl Havlovým nejbližším důvěrníkem a prezident mu bezmezně věřil, a to i v situacích, kdy ho představitelé KC

---

²⁰⁵ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinnosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 50, 51.

²⁰⁶ BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6, s. 105, 106.

²⁰⁷ Likvidace archivů probíhala ve třech etapách. První začala bezprostředně po 17. listopadu 1989 a probíhala až do 1. prosince bez jakéhokoliv oprávnění. Druhá vlna 1. – 8. prosince 1989 proběhla na pokyn náměstka ministra vnitra Alojze Lorence. A poslední fáze skartací se odehrála proti výslovnému zákazu generála Lorence. Ač Lorenz jako důvod ničení uváděl mnoho jiných důvodů, poslední věta pokynu celkem jasně hovoří o hlavním záměru: „*Je potřebné postupovat tak, aby na útvarech nezůstaly materiály, jež by měly vzhledem k současnému politickému uspořádání kompromitující charakter.*“ Viz TOMĚK, Prokop a Jaromír DUBSKÝ. *Skartace písemností Státní bezpečnosti v listopadu a prosinci 1989 - rozšířená verze* [online]. [vid. 31. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.policie.cz>.

²⁰⁸ BUREŠ, Jan. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012, 526 s. ISBN 978-80-247-4283-0, s. 90–92.

OF varovali, že se situace na FMV nevyvíjí žádoucím směrem.²⁰⁹ Sacher nejvíce komunikoval s prezidentem a jeho poradci, premiéra Čalfa téměř o ničem neinformoval, k čemuž se Čalfa později vyjadřoval takto: „... *existovala tam úzká vazba a já jsem ji respektoval, protože to prostě byla realita v té době. Možná bych to neměl říkat, ale měl jsem v sobě i určitý blok se o ty věci zajímat, abych nebyl nařčen, že chci do něčeho proniknout, abych pak s něčím manipuloval.*“²¹⁰

Krajská a okresní občanská fóra 6. ledna 1990 na sněmu OF iniciovala prohlášení, ve kterém vyjádřila, že je znepokojuje pokračující činnost StB, zároveň kritizovala odpovědné orgány za nedůslednost a neochotu problémy řešit. Občanská fóra si vymínila zveřejnění všech minulých i budoucích učiněných opatření a informací o zásadních kádrových změnách. Pokud by tomu tak nebylo, zveřejní skutečnosti o činnosti Státní bezpečnosti. Koordinační centrum OF nakonec občanská fóra přiměla, aby bylo prohlášení využito jako donucovací prostředek na ministra vnitra a vládu, prozatím bez zveřejnění.

Po jednání se Sacherem se ukázalo, že není zastáncem myšlenky na úplné rozpuštění StB, navíc s ním souhlasil i premiér Čalfa. Odůvodnili to tím, že země tajnou policii potřebuje, aby mohla účinně bojovat proti cizím rozvědkám či teroristickým skupinám.²¹¹

Mezi Sacherem a OF narůstalo napětí. 16. ledna jednala rada KC OF, na které se všichni shodli, že je nutné co nejdříve zrušit StB, a donutí k tomu ministra vnitra tak, že začne okamžitě zveřejňovat informace o pokračující nelegální činnosti StB či jiných složek FMV, které má od občanských fór.²¹² Až 31. ledna vydal Sacher rozkaz, kterým zrušil Státní bezpečnost, její příslušníci museli odevzdat služební průkazy a zbraně a byli převeleni do zálohy. Po jejím zrušení došlo k vytvoření nového kontrarozvědného Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie.

---

²⁰⁹Tamtéž, s. 92.

²¹⁰ Cit. dle SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Vyd. 2. Praha: Prostor, 2009, 507 s., [12] s. obr. příl. Obzor, sv. 76. ISBN 978-80-7260-219-3, s. 357.

²¹¹ Podle svědectví stále přemísťuje a likviduje kompromitující dokumenty, navíc odposlouchává a sbírá informace o občanských fórech, studentských a stávkových výborech, buduje síť informátorů, shromažďuje zbraně a prostředky pro akce proti demokratickým hnutím. Každý den přijímalo KC OF desítky dopisů s obdobnými upozorněními, radami a udáními. Viz SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Vyd. 2. Praha: Prostor, 2009, 507 s., [12] s. obr. příl. Obzor, sv. 76. ISBN 978-80-7260-219-3, s. 358.

²¹² BUREŠ, Jan. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012, 526 s. ISBN 978-80-247-4283-0, s. 93.

Na začátku února byly zřízeny tzv. prověřkové komise²¹³, které měly dohlížet na personální výměnu na FMV. Měly hodnotit každého pracovníka a rozhodovaly, zda ve službě zůstane, či odejde. A dále vznikly tzv. občanské komise, které dohlížely na prověřkové komise, sloužily také pro styk s veřejností, přijímaly podněty a návrhy a veřejnost informovaly o všech opatřeních a změnách. Co se týče transformace bezpečnostních složek, tak i zde se rozcházela představa OF a ministra vnitra Sachera. Ministr požadoval, aby z prověrek bylo vyřazeno 1 500 příslušníků StB, zatímco komise chtěly prověřkám podrobit všechny. Do KC OF dále chodily zprávy o stále probíhající činnosti StB, o tom, že pracovníci Státní bezpečnosti nedodrží zákaz vstupu na pracoviště, že bývalý náměstek generál Lorenc navštěvuje ministra vnitra, že není vytvořen přehled o počtu odevzdaných zbraní a průkazů, o uložení spisů a jejich zapečetění...

OF bylo se Sacherem v neustálém sporu a snažilo se, aby podal demisi, snažilo se přesvědčit i prezidenta o nutnosti zbavit ho úřadu. Podle občanské a prověřkové komise se Sacher obklopoval lidmi spojenými se starým režimem, kteří se ho snažili ovlivnit, postavili se do role rádců, filtrovali a blokovali informace, přičemž brzdili výměnu zdiskreditovaných osob.²¹⁴ Ale Havel za ním stál a nikomu jinému nevěřil, Sacher tak zůstal na pozici ministra vnitra až do voleb v červnu 1990.²¹⁵ Ač byla Státní bezpečnost zrušena, mnoho jejich zkompromitovaných členů zůstalo i na vysokých postech ve státním aparátu. Ministr vystupoval proti vracení se propuštěných zaměstnanců bezpečnostního aparátu po roce 1968 a zastával názor ponechat členy StB na ministerstvu vnitra, obhajoval ho takto: „*Je omylem, že lidi, kteří byli před dvaceti lety z bezpečnosti propuštěni a nyní se vracejí do služebního poměru, jsou odborníky. Situace se natolik změnila, že jsou pouze dobře poučenými laiky. Proto je třeba využívat služeb skutečných profesionálů „ze staré školy“*“, kteří vyjádřili loajalitu současnému

---

²¹³ Celkem měly zprostit služby 1054 příslušníků StB a 7000 členů SNB, kteří ještě pobírali odstupné ve výši půlročního platu. Viz MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 119.

²¹⁴ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 127.

²¹⁵ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovanky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Vyd. 2. Praha: Prostor, 2009, 507 s., [12] s. obr. příl. Obzor, sv. 76. ISBN 978-80-7260-219-3, s. 362.

vedení FMV“.²¹⁶ Sacher měl podporu prezidenta a řady politiků, Občanské fórum tak ve svých požadavcích ohledně jeho osoby zůstalo nevyslyšeno. Sacher tak mohl z funkcí odvolávat lidi, kteří byli proti němu, ať už se jednalo o jeho náměstky, či většinu osmašedesátníků aj.²¹⁷

4. 3. 2 Komunistická strana

Bezprostředně po 17. listopadu přistoupila komunistická strana k vyloučení odpovědných funkcionářů (např. M. Jakeš). V únoru vylučování pokračovalo, přičemž došlo i na bývalého prezidenta G. Husáka.

V prosinci 1989 se v Olomouci konal sjezd strany, na kterém byl L. Adamec zvolen předsedou strany. Také bylo přijato prohlášení, ve kterém se komunisté omlouvali občanům za příkoří a chyby, kterých se dopustili. Zároveň vyzvali bývalé členy, vyloučené v čistkách během normalizace, k návratu do komunistické strany. Došlo k odvolání normalizačního Ponaučení z roku 1970. Účastníci sjezdu přijali nový program, který směřoval další postup strany.

Po listopadu opustilo stranu mnoho tisíc jejích členů, kteří do ní vstoupili jenom ze strachu, kvůli existenčním problémům nebo pro kariéru. Ve straně nakonec zůstali jen ti opravdu věrní, kteří nedovolili ani změnu názvu strany, kterou prosazovali reformisté, avšak nad zapřísáhlými komunisty nezískali většinu. K pozměnění názvu došlo až poté, co se v březnu strana federalizovala a stala se z ní Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM).²¹⁸

---

²¹⁶ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 126.

²¹⁷ Tamtéž, s. 130.

²¹⁸ Tamtéž, s. 166, 167.

5. KAPITOLA: ČERVNOVÉ VOLBY

Zraky všech se upíraly k prvním demokratickým volbám, jejichž datum byl stanoven na červen 1990. Proto, aby se mohly volby vůbec konat, byla nutná úplná reforma volebního systému. Návrh volebního zákona vypracovali ústavněprávní experti OF, kteří ho postavili na poměrném volebním systému. Tento návrh byl přijat, přivítali ho zástupci stran ze starého režimu, kteří se adaptovali na demokratické podmínky. Poměrný systém jim (na rozdíl od většinového) totiž mohl pomoci k získání alespoň nějaké politické pozice.²¹⁹

Československou stranou lidovou před volbami poznamenala tzv. aféra Bartončík. Krátce před volbami federální náměstek ministra vnitra Jan Ruml zveřejnil, že předseda ČSL Josef Bartončík působil jako tajný spolupracovník StB s krycím jménem Hájek a jeho lustrace byla pozitivní. Informace se na veřejnost dostala v době, kdy již podle zákona nebylo možné do předvolební kampaně zasahovat a agitovat. Důkazem jeho spolupráce měl být údaj z registru svazků a svědectví bývalého příslušníka StB.²²⁰ 5. června hovořil Bartončík s prezidentem Václavem Havlem, kde se měli dohodnout, že Bartončík okamžitě odstoupí z politického života a vzdá se kandidatury ve volbách. Josefa Bartončíka krátce po schůzce postihlo srdeční selhání. ČSL požadovala předložení konkrétních důkazů, protože záznam do registru mohl být přidán později, navíc v něm vůbec Bartončíkovo jméno nefigurovalo a výpověď člena StB nemohla být brána seriózně. Z nemocnice Bartončík poslal dopis, ve kterém popřel, že by se s prezidentem dohodl na svém odstoupení. Navíc se vyjádřil, že po návratu z nemocnice chce své jméno očistit, obvinění označil za vykonstruované a volební kandidaturu si ponechal. Ústřední volební komise se vyjádřila v tom smyslu, že vystoupení náměstka Rumla bylo hrubým porušením volebního zákona a poškozením Československé strany lidové.²²¹ Tato aféra ukazuje, že sametové časy již skončily a začal urputný boj o moc. Toto obvinění mělo znevážit zásadního konkurenta OF, ovšem nakolik se to podařilo, či nikoliv, není z žádného pramene možné vypožorovat.²²²

---

²¹⁹ BUREŠ, Jan. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012, 526 s. ISBN 978-80-247-4283-0, s. 62, 63.

²²⁰ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 133.

²²¹ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Vyd. 2. Praha: Prostor, 2009, 507 s., [12] s. obr. příl. Obzor, sv. 76. ISBN 978-80-7260-219-3, s. 378, 379.

²²² MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 134.

Volby se odehrály 8. a 9. června 1990 a volilo se do národních rad (slovenské a české) a do Federální shromáždění, které tvořily Sněmovna lidu a Sněmovna národů, volič tedy odevzdával tři volební lístky.

Novinkou byly preference, kdy každý volič mohl zakroužkovat svého favorita a udělit mu preferenční hlas. To pomohlo některým známým osobnostem, hlavně hercům, kandidujícím za Občanské fórum, kteří by bez preferencí nemohli být zvoleni. Během voleb obdržel nejvíce preferenčních hlasů Václav Klaus, kandidující do Sněmovny lidu, celkem 364 827.

Do červnových voleb kandidovalo 22 politických stran²²³, přičemž všechny předkládaly obecné a navzájem si podobné programy, které opakovaly tytéž cíle, mezi které patřily např. kritika totality, rozvoj demokracie, návrat do Evropy, vytvoření právního státu, ochrana přírody, sociální politika, řešení národnostní otázky...²²⁴

Podle průzkumů IVVM by OF na začátku března 1990 volila ¼ českých voličů, na konci května už to byla téměř polovina. Občanské fórum mělo velmi propracovanou volební strategii a kampaň, vytvořilo regionální manažerskou volební síť, která se proplétala až na úroveň jednotlivých okresů. V každém kraji a okrese působil odborný volební manažer, který za kampaň v dané oblasti zodpovídal. Jeho úkolem byla příprava mítinků, shánění známých politiků a veřejně populárních osob, kteří za OF kandidovali. Sami manažeři museli projít školením, která vedli zahraniční profesionálové specializující se nejen na politickou komunikaci. Celou kampaň zastřešoval volební štáb OF zaměstnávající asi 10 lidí na plný úvazek. Kandidáti OF měli navíc tu výhodu, že nijak nebyli spoutáni se starým režimem, ale pouze s hnutím, které je spojováno se svobodou na rozdíl od komunistů, lidovců nebo socialistů.²²⁵

---

²²³ 1 - Slovenská strana slobody, 2 – Demokratická strana, 3 – Československá strana socialistická, 4 – Hnutí za občanskou svobodu, 5 – Verejnost' proti násiliu, 6 – Svobodný blok, 7 – Občanské fórum, 8 – Všelidová demokratická strana a Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa, 9 – Volební seskupení zájmových svazů ČR, 10 – Komunistická strana Československa, 11 – Spojenectví zemědělců a venkova, 12 - Maďarské kresťanskodemokratické hnutie, 13 – Československé demokratické fórum, 14 – Rómovia, 16 – Slovenská národná strana, 17 – Kresťanskodemokratické hnutie, 18 – Strana zelených, 19 – Hnutí čs. porozumění, 20- Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko, 21 – Sociální demokracie, 22 – Strana přátel piva, 23 – Křesťanská a demokratická unie. Viz MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 195, 196.

²²⁴ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 193–195.

²²⁵ KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinnosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5, s. 66–68.

Byly stanovené minimální procentuální hodnoty, podle kterých mohla vstoupit strana buď do FS, nebo do národní rady. U federálního shromáždění se jednalo o 5 %, takže v České republice bylo zapotřebí získat minimálně 362 000 hlasů, na Slovensku 169 000.²²⁶ Pětiprocentní hranice platila i pro Českou národní radu, pro Slovenskou národní radu byla stanovena na 3 %.²²⁷

Volební účast byla velká – v českých zemích dosáhla 96,8 % a na Slovensku 95,4 %. V obou zemích vyhrály strany symbolizující novou dobu, změnu a svobodu. Zásahu na jejich triumfu měl i oblíbený prezident Václav Havel, který OF i VPV vyjádřil podporu.²²⁸ Rázný propad zaznamenala levice, KSČ ve volbách získala druhé místo, avšak její výsledek nedovoloval dále výrazně ovlivňovat politické dění. Sociální demokracie a Česká strana socialistická nedosáhly ani zmiňovaných 5 %, takže se nedostaly ani do FS, ani do Česká národní rady.²²⁹

Česká republika						
Sněmovna lidu				Sněmovna národů		
Strana, hnutí koalice	Celkový počet hlasů	Počet hlasů v procentech	Mandáty	Celkový počet hlasů	Počet hlasů v procentech	Mandáty
OF	3 851 172	53,15	68	3 613 513	49,96	50
KSČ	979 996	13,48	15	997 919	13,8	12
KDU	629 359	8,69	9	633 053	8,75	6
HSD-SMS	572 015	7,89	9	658 477	9,1	7

Tabulka 1: Celkové výsledky voleb do obou komor Národního shromáždění za Českou republiku.²³⁰

²²⁶ BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6, s. 111, 112.

²²⁷ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6, s. 195.

²²⁸ BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6, s. 109, 110.

²²⁹ Tamtéž, s. 112.

²³⁰ BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6, s. 111.

Slovenská republika						
Sněmovna lidu				Sněmovna národů		
Strana, hnutí koalice	Celkový počet hlasů	Počet hlasů v procentech	Mandáty	Celkový počet hlasů	Počet hlasů v procentech	Mandáty
VPN	1 104 125	32,54	19	1 262 278	37,28	33
KDH	644 008	18,98	11	564 172	16,66	14
KSČ	468 411	13,81	8	454 740	13,43	12
SNS	372 025	10,96	6	387 387	11,44	9
ESWMK	291 287	8,58	5	287 426	8,49	7

Tabulka 2: Celkové výsledky voleb do obou komor Národního shromáždění za Slovenskou republiku.²³¹

Strana, hnutí, koalice	Počet získaných hlasů	Počet získaných hlasů v procentech	Mandáty
OF	3 569 201	49,5	127
KSČ	954 690	13,24	32
HSD - SMS	723 609	10,03	22
KDU	607 134	8,42	19

Tabulka 3: Výsledky voleb do České národní rady. Pouze subjekty, které do ní vstoupily.²³²

²³¹ BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6, s. 111.

²³² BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6, s. 111.

6. KAPITOLA: OKRES SEMILY

6. 1 ZMĚNA ÚZEMNĚ SPRÁVNÍHO ČLENĚNÍ V ROCE 1949

V prosinci 1948 došlo zákonem o krajském zřízení č. 280/1948 Sb. k vytvoření krajů, které začaly fungovat 1. února 1949. Na území Československa jich vzniklo celkem 19, z toho 13 na území dnešní České republiky. Správními organizacemi se staly okresní a krajské národní výbory.²³³ Pro mou práci vybraná města Semily, Turnov a Jilemnice v té době patřily do kraje Libereckého, přičemž Turnov spadal do okresu Turnov, Jilemnice do okresu Jilemnice a Semily do okresu Semily.²³⁴

6. 2 ÚZEMNĚ SPRÁVNÍ ČLENĚNÍ V LETECH 1960–1990

Postupně začalo členění z roku 1949 vyhovovat především potřebám centrálně plánovitého hospodářství, kdy se kladl největší důraz na těžký průmysl, z čehož vyplývala velká energetická náročnost a potřeba velkých výrobních celků. Dalším důvodem byl i plán přejít z rezortního plánování ekonomiky na územní, k čemuž nakonec nedošlo, ale při budoucí podobě krajů a okresů hrál tento faktor důležitou roli.

V roce 1960 se událo více změn, např. byla vydána nová ústava, která změnila i název státu na Československá socialistická republika. Při novém územním plánování se kladl důraz především na vytvoření velkých ekonomických oblastí, což odpovídalo tehdejšímu vývoji socialistických zemí. Avšak již se vůbec nebral ohled přirozená regionální centra. Kraje měly mít nově rozlohu přes 10 000 km² a přes jeden milion obyvatel.

Nakonec na území celé Československé socialistické republiky vzniklo 10 krajů, z toho v Čechách 7, Praha tvořila samostatnou územní jednotku. Původních 179 okresů bylo zredukováno na 75. Tato územní změna měla za následek zpřetrhání územních vazeb a přirozených obvodů, spádovosti atd.²³⁵ Z původních třech okresů Semily, Turnov a Jilemnice vznikl jeden velký semilský okres ve Východočeském kraji s krajským městem Hradec Králové.

6. 3 SOCIOEKONOMICKÝ PROFIL OKRESU SEMILY

Pro oblast Semilsko a Jilemnicka má velký význam textilní průmysl, který je od dávných časů soustředěný především v Podkrkonoší a Jizerských horách, těžko by se

²³³ ZAVŘEL, Filip. Výstava 100 let proměn hranic našich regionů. Veřejná správa, 2018, 29 (21), s. 5. ISSN 1213-6581, s. 32.

²³⁴ Zákon č. 280/1948 Sb., zákon o krajském zřízení. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-280>.

²³⁵ ZAVŘEL, Filip. Výstava 100 let proměn hranic našich regionů. Veřejná správa, 2018, 29 (21), s. 5. ISSN 1213-6581, s. 34.

hledala chalupa, kde nebyl tkalcovský stav. Později s rozvojem průmyslu byla založena v mnohých městech textilní továrna a ve větších městech i několik. Pro průmysl v oblasti dnešního okresu Semily je velice důležitá řeka Jizera, jejíž sílu továrny využívaly. Zásadní pro rozvoj obchodu bylo budování infrastruktury, nejen silnic, ale především železnic ve směrech na Liberec, Pardubice a Prahu.

V Semilech začaly od druhé poloviny 19. století vznikat továrny, které nahrazovaly ruční zpracování látek. Vyroستlo jich tu hned několik a zaměstnávali nejen obyvatelé Semil, ale i lidi z blízkého okolí.²³⁶ V okolních vesnicích vznikaly další menší textilní podniky, převážně mechanické tkalcovny, např. v Lomnici nad Popelkou, Benešově u Semil, Rybnicích, Slané, Libštátě, Příkrém, Bozkově, Jesenném, Chuchelně aj.²³⁷ Po druhé světové válce byly textilní továrny znárodněny a začleněny do národního podniku Pojizerské bavlnářské závody. Později byly závody přejmenovány na národní podnik Kolora Semily, který se vyznačoval především výrobou bavlněných plen. V 90. letech textilní průmysl upadá z důvodu levné asijské produkce.²³⁸

V Semilech byl ještě velmi rozvinutý dřevozpracující průmysl, který se soustředil především na výrobu rakví. Ovšem tato výroba se dostala do úpadku a po roce 1945 se v tomto odvětví stala významnou továrna Tofa, která vyráběla dřevěné hračky, společenské hry aj.²³⁹ Semilské Kovožávody produkovaly kovové hračky, stavebnice, ale i mlýnky, váhy přívěsné vozíky za auta atd., po roce 1993 se podnik přejmenoval na Vista a dnes pokračuje pod názvem Seva.²⁴⁰

V Jilemnici a v jejím okolí bylo také možné najít mnoho textilních továren. Přímo v Jilemnici vznikla první mechanická tkalcovna v roce 1880, roku 1907 byla přestavěna a podstatně rozšířena. V roce 1873 byla dokonce v Jilemnici založena tkalcovská škola.²⁴¹ V okolí se pak také vyskytovalo velké množství opět hlavně tkalcoven ve Víchové nad Jizerou, Horní Sytové, Martinicích, Roztokách u Jilemnice,

---

²³⁶ NAVRÁTIL, Ivo a Pavel JAKUBEC. *Semilsko*. Praha: Litomyšl, 2010, 76 s., [88] s. obr. příl. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7432-054-5.

²³⁷ JAKL, Michal a kol. *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*. 1. vyd. Žehušice: Městské knihy, 2004. 263 s. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-86699-18-8, s. 166.

²³⁸ NAVRÁTIL, Ivo a Pavel JAKUBEC. *Semilsko*. Praha: Litomyšl, 2010, 76 s., [88] s. obr. příl. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7432-054-5, s. 32.

²³⁹ JAKL, Michal a kol. *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*. 1. vyd. Žehušice: Městské knihy, 2004. 263 s. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-86699-18-8, s. 182.

²⁴⁰ NAVRÁTIL, Ivo a Pavel JAKUBEC. *Semilsko*. Praha: Litomyšl, 2010, 76 s., [88] s. obr. příl. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7432-054-5, s. 32.

²⁴¹ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007, 71 s., [92] s. obr. příl. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7185-824-9, s. 31, 32.

Studenci, Vysokém nad Jizerou atd.²⁴² Vedle textilu se podnikalo i ve výrobě lyží a sportovních potřeb, hospodářských strojů či potravinářském odvětví.²⁴³

Během 19. století se v Turnově začaly objevovat první továrny, které souvisely s oborem, který se zde rozvíjel již dříve, bylo jím kamenářství. Podniky se věnovaly zpracování drahokamů, jednalo se především o granáty a opály, některé firmy se specializovaly na výrobu jejich imitací. S tímto oborem souvisí i založení odborné školy v roce 1884 zaměřující se na zpracování drahých kamenů, přičemž se jednalo o první takovou školu v Evropě. I na Turnovsku byla rozšířený textilní průmysl, ale velice silné zastoupení měl i potravinářský, o čemž svědčí dodnes prosperující pivovary Svijany a Malý Rohozec. Existovaly zde i další firmy např. na výrobu pian, nábytku či parních pil. Po znárodnění byly jednotlivé brusírny a závody převedeny pod národní podniky jako byl Dias, Monokrystaly, Granát, Sklostroj, Dioptra a Preciosa.²⁴⁴

---

²⁴² JAKL, Michal a kol. *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*. 1. vyd. Žehušice: Městské knihy, 2004. 263 s. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-86699-18-8, s. 142–154.

²⁴³ Tamtéž, s. 155–157.

²⁴⁴ MRÁZOVÁ, Zuzana. *Vývoj města Turnov*. Liberec, 2011. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, s. 18, 20.

7. KAPITOLA: SEMILY DO ROKU 1989

7.1 SEMILY NA KONCI DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Během války byl v Semilech velmi aktivní protinacistický odboj. Na konci srpna 1939 se zformoval „Pěší prapor Semily“ v rámci celostátní Obrany národa, jehož velitelem byl podplukovník Alois Štrobl. Prapor měl své čety v Semilech, Železném Brodě, Lomnici nad Popelkou a ve Vysokém nad Jizerou. Do Prahy jezdil každý týden továrník Josef Vaněk, který přivázel letáky a koncepty časopisu „V boj“. Sto výtisků tohoto časopisu se od roku 1940 díky financování továrníka Otto Steina tisklo i na půdě sokolovny v Semilech a distribuoval se ve městě i jeho okolí. Po čase došlo k vyzrazení semilské odbojové organizace, poté následovalo zatýkání, internace, věznění, mučení a popravy. Josef Vaněk i Alois Štrobl byli popraveni v roce 1943 v Plötzensee u Berlína. Je uváděno, že v Semilech a blízkém okolí bylo zatčeno celkem 137 osob, z toho 19 žen. 20 lidí bylo popraveno, dalších 18 zemřelo jinou smrtí. Avšak tato čísla neobsahují židovské rodiny transportované do koncentračních táborů.

Celkem 40 osob ze Semilska, Jilemnicka, Turnovska a Lomnicka bojovalo na Západě především u letectva, přičemž tři zemřeli - Jiří Janoušek, Jan Vlk a Josef Štrankmüller. V roce 1951 byl zastřelen letec Vladislav Roubala, který se pokoušel o útěk z tábora nucených prací v Horním Slavkově, kde byl nezákonně uvězněn.²⁴⁵

Již 3. května 1945 vypuklo v Chuchelně povstání. Brzy ráno tohoto dne si přijeli němečtí vojáci do Chuchelny pro kožené oděvy, které měli uložené v zabrané textilní továrně. Byli zde přepadeni skupinou českých a ruských partyzánů pod velením majora Šalujeva a tajemníka obecního úřadu Jaroslava Kousala, proběhla krátká přestřelka a následné zadržení německých vojáků. Ke skupině se přidala i celá obec, která se snažila dělat obranná opatření proti útoku německé posádky ze Semil – občané káceli stromy, stavěli zátarasy, přerušili telefonní spojení. Část mužů odešla na Kozákov, kde odzbrojili německou hlídku a kořist přinesli do Chuchelny. Povstání se rychle přeneslo i do okolí, do Semil, Turnova, Benešova u Semil, Jilemnice, Lomnice nad Popelkou, Rovenska pod Troskami atd. Byli napadáni a odzbrojováni další německé posádky, docházelo k ozbrojeným střetům po širokém okolí. 7. května se začali Němci definitivně stahovat, německá posádka odjela ze Semil směrem na Vrchlabí. Tento konvoj byl sledován partyzány, kteří ho napadli, získali asi 80 zajatců a dopravili je zpět

---

²⁴⁵ JAKOUBĚOVÁ, Vladimíra, Jan MOCEK, Vratislav OUHRABKA, et al. *Semily: příroda, okolí, město, historie, současnost*. 3. vydání. Semily: Město Semily, [2017], 137 s. ISBN 978-80-904672-3-1, s. 47, 48.

do Semil. Tak to pokračovalo i v dalších dnech, partyzáni obsadili důležité body, přepadávali Němce, zabavili jim zbraně a zajali je. Definitivně povstání skončilo 10. května.²⁴⁶

7. 2 SEMILY PO ÚNORU 1948

Po uchopení moci komunisty došlo k proměnám v mnoha oblastech. Semilské textilky, továrny a prádelny byly znárodněny, řízeny jednotně - nejprve pod názvem Pojizerské bavlnářské závody a později pod označením Kolora. Některé podniky úplně změnilly své zaměření, Schmittovu tiskárnu bavlněných látek nahradili strojírenskou výrobou produkující letecké podvozky, hydrauliku či servořízení autobusů a nákladních aut, továrna byla známá pod názvem Technometra. Zanikly i jiné soukromé továrny, které se sdružily do skupiny závodů jako např. TOFA, Papcel, Kovozávody. Řemeslníci a drobní živnostníci byli zničeni, brzy se k nim přidali i rolníci, kteří museli vstoupit do JZD.

I mnoho semilských občanů bylo komunistickým režimem vystaveno represím a perzekuováno.²⁴⁷ Jednalo se např. o Marii Husákovou pocházející z bohaté a vážené semilské rodiny, kterou režim označoval jako příslušnici buržoazie. Marie Husáková byla majitelkou lékárny U zlaté koruny, v roce 1950 jí KNV v Liberci odejmul oprávnění k jejímu provozování a stala se majetkem národního podniku Medika. Proti tomuto rozhodnutí se lékárnice odvolala. Marie musela vyklidit čtyři pokoje, dvě půdy a kuchyň pro nové provozovatele a se svou matkou se přestěhovala do dvou malých místností. 27. září 1952 byla Marie Husáková se svým synem a snachou zatčena. V Liberci byla vystavená náročným a krutým výslechům a vymyšlenému obvinění. Přelíčení probíhalo před Lidovým soudem Železný Brod, avšak soud se uskutečnil v semilském kině. Pro trestný čin ohrožení zásobování a zkrácení daně byla odsouzena na doživotí a finančnímu trestu 50 tisíc. V roce 1955 byla díky amnestii propuštěna, ale pobyt v Semilech měla zakázaný, pracovala jako myčka nádobí, pomocná kuchařka či žehlíčka košil. Zemřela v roce 1976, o tři roky později než její syn, který byl odsouzen ke 12 letům vězení.²⁴⁸ Toto je jen jeden případ z mnoha, dalšími takovými by mohli být

---

²⁴⁶ MÁLKOVÁ, Žaneta. *Odbojová činnost v okrese Semily v letech 1939–1945*. Pardubice, 2009. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, s. 80–91.

²⁴⁷ JAKOUBĚOVÁ, Vladimíra, Jan MOCEK, Vratislav OUHRABKA, et al. *Semily: příroda, okolí, město, historie, současnost*. 3. vydání. Semily: Město Semily, [2017], 137 s. ISBN 978-80-904672-3-1, s. 48, 49.

²⁴⁸ PLACHTA, Miloš. Marie Husáková: semilská lékárnice a mučednice. *Semilské noviny: informační měsíčník občanů Semilska*. 2011, roč. 19, č. 1, s. 10.

i Jan Kristofori, Miloslav Jebavý, Ladislav Ceé či Vladimír Cerman (poslední tři jmenovaní popraveni).²⁴⁹

Od konce druhé světové války do r. 1960 byly Semily součástí Libereckého kraje. V roce 1960 došlo v Československu k územní reorganizaci a zároveň se z Československé republiky stala Československá socialistická republika, okres Semily, vzniklý spojením tří menších, nově spadal do Východočeského kraje s krajským městem Hradec Králové.²⁵⁰

7.3 PRAŽSKÉ JARO A NORMALIZACE

Semily se začaly probouzet až v dubnu 1968, kdy převážně mladí požadovali dialog s odpovědnými činiteli vedení města a KSČ. Za tímto účelem bylo uspořádáno několik mítinků, na kterých se setkávali občané Semil a okolních obcí s funkcionáři OV KSČ, města, okresu, soudu a bezpečnosti. První, pořádaný městským výborem ČSM, se konal 8. dubna 1968 na radnici, další již organizoval Klub mladých v čele s jeho mluvčím fotografem Karlem Hádkem, který se ujal i jejich moderování.²⁵¹

Na druhé setkání, konané 15. května, pozval Karel Hádek redaktora Ludvíka Vaculíka, který se ho zúčastnil a poté o něm napsal článek s názvem Obrodný proces v Semilech do Literárních listů. Shromáždění se měli účastnit důležití funkcionáři, kteří nakonec svou účast odvolali. Na tomto mítinku dokonce došlo k otevřenému odsouzení KSČ z úst Václava Tomíčka, který ji nazval zločineckou organizací.²⁵² Ze shromáždění vznikla proklamace, která požadovala změny na radnici, především odstoupení předsedy městského národního výboru Puturka a jeho tajemníka Hypšmana. Karel Hádek držel za odstoupení Puturka i hladovku před semilskou lékárnou. Ač na chvíli Puturek ze své funkce odstoupil, srpnová situace mu hrála do karet, takže se zase do funkce vrátil.²⁵³

Tyto mítinky byly příčinou většího zájmu mladých o dění ve městě a politiku. Shromáždění se účastnily stovky lidí, do Klubu mladých chodilo čím dál více přihlášek.

---

²⁴⁹ JAKOUBĚOVÁ, Vladimíra, Jan MOCEK, Vratislav OUHRABKA, et al. *Semily: příroda, okolí, město, historie, současnost*. 3. vydání. Semily: Město Semily, [2017], 137 s. ISBN 978-80-904672-3-1, s. 49.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 50, 51.

²⁵¹ Tamtéž, s. 51.

²⁵² CHVÁTAL, Tomáš a Ivo NAVRÁTIL. *Plíživá kontrarevoluce v Semilech 1968*. Semily: Muzeum a Pojizerská galerie Semily, p.o., 2018, 150 s. Paměť Semilská, 5. ISBN 978-80-905890-6-3, s. 22–30

²⁵³ Tamtéž, s. 52.

Shromáždění se konalo ještě několik. Dalšího, konaného 5. června, se účastnili i funkcionáři, kteří zjistili, že neúčast je spíše k jejich neprospěchu.²⁵⁴

27. června 1968 vyšly v Literárních listech dva články Ludvíka Vaculíka, jednalo se o manifest Dva tisíce slov a reportáž Obrodný proces v Semilech. Článek o Semilech obsahoval obsáhlý popis květnového mítinku.²⁵⁵

Na jedné z akcí se objevil plakát s nápisem „Pryč s nadvládou SSSR“, jehož autorem byl Jan Chlum. Tento nápis zaujal bezpečnostní složky natolik, že StB Hradec Králové zahájila vyšetřování ve věci hanobení států socialistické soustavy.²⁵⁶ Na podporu Jana Chluma a na zastavení jeho vyšetřování byla vytvořena petice, kterou během dvou dnů podepsalo 581 lidí.²⁵⁷

Odpoledne 21. srpna dorazily tanky i do Semil. Lidé převraceli a zamazávali směrovky, provolávali a psali hesla na podporu československých vládních představitelů. Během dalších dnů se v továrnách tvořily stávkové výbory, 23. srpna proběhla generální stávka, odevzdávaly se legitimace Svazu československo – sovětského přátelství, vylepovaly se letáky, výzvy, probíhaly podpisové akce na podporu Dubčeka a Svobody vyjadřující nesouhlas s okupací (v semilském okrese podepsalo 22 533 lidí) atd. Po okupaci poskytlo OV KSČ Klubu mladých kancelářskou rozmnožovací techniku, dálnopis, byly jim poskytnuty finance na zakoupení barev a papíru. Klub mladých množil letáky, které distribuoval po celém okrese.²⁵⁸

14. února se v semilském kině odehrál „Večer družby“, kdy věrní soudruzi a soudružky oslavovali se sovětskou armádou své přátelství. Semilští občané s tím nesouhlasili a přišli před kino demonstrovat. Mezi nimi byl i členové Klubu mladých, a dokonce i Ludvík Vaculík, kterému se podařilo proniknout mezi soudruhy a konverzovat s nimi, protože ho považovali za spolustraníka. Před kinem probíhaly tahanice s příslušníky SNB, kteří se snažili Hádkovi a jeho přátelům zamezit v instalaci různých transparentů. Když večer na oslavu přátelství končil a soudruzi odcházeli, došlo před kinem k zásahu příslušníků SNB a StB proti demonstrantům. Hádek byl varován Vaculíkem, že se na něho chystají, tak se dal raději na útěk. Jenže uklouzl na ledě, dohnali ho, zatahli do sálu kina a tam ho surově zbili. Nakonec se ho zastali sověští

---

²⁵⁴ Tamtéž, s. 41.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 47.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 44.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 55.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 62–77.

důstojníci, kteří mu tím zřejmě zachránili život. Byl odvezen do nemocnice a s ním i několik dalších, např. i Jan Chlum.²⁵⁹

V Semilech poté probíhalo trestní řízení s několika souzenými pro trestný čin výtržnictví. Nejvyšším trestem bylo odnětí svobody na pět měsíců, došlo i na peněžité tresty srážkou určitých procent ze mzdy. Na Karla Hádka se vedl obsáhlý spis, kam přibývaly další a další stránky. V květnu 1971 byl odsouzen za trestný čin podvracení republiky k trestu odnětí svobody na dva a půl roku (zároveň do něj bylo započítáno 8 měsíců za výtržnictví). Hádek se odvolal k nejvyššímu soudu, který mu trest protáhl na tři a půl roku.²⁶⁰

Jan Chlum byl také souzen za trestný čin hanobení státu socialistické světové soustavy a jejího představitele, čehož se měl dopouštět na pracovišti. Odsouzen byl na dva a půl roku odnětí svobody.²⁶¹

Tak skončil obrodný proces v Semilech, nastoupila éra čistek, prověrek a diskriminace těch, co nesouhlasili s okupací.

---

²⁵⁹ Tamtéž, s. 98–108.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 128–130.

²⁶¹ Tamtéž, s. 131, 132.

8. KAPITOLA: LISTOPADOVÁ REVOLUCE A POČÁTKY DEMOKRATICKE TRANSFORMACE DO ČERVNOVÝCH VOLEB 1990 V SEMILECH

8.1 PŘEDREVOLUČNÍ UDÁLOSTI V SEMILECH

V celé republice začaly vznikat nezávislé iniciativy, které bojovaly za demokracii a svobodu, a nejinak tomu bylo i v Semilech a také v jiných městech a obcích okresu. Hlavními strůjci této iniciativy byli manželé Jana a Miloslav Dědečkovi, kteří se spojili s jediným signatářem Charty 77 v okrese Semily Miroslavem Matěchou²⁶² z Benešova u Semil. Jejich disidentská práce spočívala především v půjčování samizdatu, účasti v Praze na manifestacích, v Semilech založili pobočku HOSu a VONSu, sami si tiskli letáky. Matěcha sehnal čern a Jana Dědečková měla k dispozici cyklostyl, na kterém letáky ještě s dalšími aktivisty množili.²⁶³

Cílem manželů Dědečkových, Matěchy, Šlapáka a dalších byla podpora činnosti nelegální skupiny, která usilovala o demokratizaci společnosti. Postupně začali navštěvovat aktivisty v celé republice (např. Petra Uhla, Danu Němcovou, dr. Václava Bendu, ale i Olgu Havlovou). Nejintenzivnější kontakt navázali s Václavem Bendou, ke kterému pravidelně dojížděli a odebírali od něj různé materiály a dokumenty, které poté podomácku kopírovali a rozšiřovali mezi lidmi nejen v Semilech.²⁶⁴ Jana Dědečková²⁶⁵ na Bendu vzpomíná takto: „*Když se mi dostala do rukou Charta 77 s kontaktními adresami na čelné představitele Charty, tak jsme je s manželem postupně navštěvovali a snažili se je poznat osobně. Měla jsem nějaké informace od svého synovce z Ostravy a*

---

²⁶² Miroslav Matěcha se narodil 20. 6. 1955 v Semilech. Jako jeden z hlavních důvodů pro podepsání Charty 77 uvedl, že mu velice vadilo, co se děje s přírodou. Dále pro něj byl zásadní okamžik, když se dostal k samizdatové literatuře. Navíc pracoval jako kulisák v prostějovském Ha-divadle, kde ho Arnošt Kohút uvedl, jak Matěcha říká, do vyšších pater disentu. U něj pak také Chartu 77 podepsal. Viz MATĚCHOVÁ, A. Mirek Matěcha, chartista, amatérský vynálezce a tremp. In: *Semilské noviny*. 2009, roč. 17, č. 12, s. 10.

²⁶³ MATĚCHOVÁ, A. Mirek Matěcha, chartista, amatérský vynálezce a tremp. In: *Semilské noviny*. 2009, roč. 17, č. 12, s. 10.

²⁶⁴ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1989, s. 24. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.

²⁶⁵ Jana Dědečková se narodila roku 1951 v Ostravě. Plánovala nastoupit na střední chemickou školu, kam se nedostala, tak šla pracovat jako laborantka do koksovny. Později si udělala výuční list a pracovala jako elektrikářka. Rok 1968 v ní vzbudil zájem o politiku. V roce 1979 se přestěhovala do Semil, kde se potkala se svým druhým manželem Milanem. Manželé byli ve spojení s chartisty, především s Václavem Bendou, účastnili se akcí proti režimu. Z Prahy vozili materiály, které dále množili a rozšiřovali. Dědečková byla hlavní organizátorkou demonstrací a mítinků v Semilech. Později se Dědečkovi odstěhovali do Vítkovic v Krkonoších, kde Jana Dědečková stála u zrodu ODS, zde také začali podnikat. Mimo jiné byla členkou Rady České televize, provozovala fotoateliér aj. Nyní je v důchodu. Viz Paměť národa. *Jana Dědečková* [audio nahrávka]. Paměť národa, 5. 6. 2019.

*nejvíce se nám svými texty a svým zásadovým myšlením zamlouval pan Benda, který nesouhlasil názorově s Václavem Havlem v tom, aby Charta spolupracovala s bývalými komunisty, kteří byli známi a velmi aktivní před rokem 1968. Proto jsme svou činnost koordinovali s ním. Názorově jsme si byli velmi blízcí“.*²⁶⁶

8. 1. 1 Soud s opozicí v Semilech

V roce 1989 došlo k soudu s dvěma semilskými obyvateli Miroslavem Matěchou a Josefem Šlapákem. Byli souzeni za rozšiřování výzvy Několik vět a ze sbírání podpisů.²⁶⁷

Od pana Šlapáka se dochovaly originální materiály ze soudního procesu a také následné rehabilitace. Pan Šlapák se narodil 12. března 1958 v Semilech, bydlel v Semilech - Podmoklicích, pracoval jako poštovní doručovatel. V červenci 1989 se měl Šlapák sejit s Miroslavem Matěchou v restauraci Slávie v Semilech, kde mu měl ukázat Několik vět, Šlapák dokument jako vyjádření souhlasu s jeho zněním podepsal. Měl také Matěchu požádat o opis letáku s textem Několika vět a pak v průběhu července ho měl dávat hostům v restauracích k seznámení a podepsání. Deset lidí leták opravdu podepsalo. Tři ženy, které Několik vět podepsaly, svědčily jako svědkyně u soudu v Semilech. Soud probíhal u okresního soudu v Semilech 21. září 1989, soudcem byl Bohuslav Černohouz. Pro soud Šlapákovu jednání znamenalo, že rozšířil tiskovinu, která svým obsahem narušuje zájem socialistického státu na zachování veřejného pořádku, čímž se měl dopustit přečinu proti veřejnému pořádku podle § 6 písmena c) zákona č. 150/69 Sb., jedná se o rozšíření tiskoviny. Byl odsouzen k peněžitému trestu ve výši 4 000 Kč, a pokud by tuto částku nezaplatil, byl mu stanoven náhradní trest, který spočíval v odnětí svobody v trvání dvou měsíců. V té době vydělával asi 2 000 Kč měsíčně.

Josef Šlapák podal proti rozsudku odvolání, které řešil 26. října 1989 Krajský soud v Hradci Králové. Šlapák se hájil tím, že umožnil několika lidem, aby nahlédli do Několika vět, bylo to ale pouze na jejich žádost a k podpisu nikoho nevybízel. Dále namítal, že neměl v úmyslu jakkoliv poškodit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem a ani nevěděl, že by se toho tímto skutkem mohl dopustit. Předpokládal totiž, že v době přestavby a demokratizace je nezbytná v první řadě informovanost občanů, aby se mohlo přestoupit k otevřené diskuzi. Žádal proto, aby rozsudek byl zrušen a stíhání

---

²⁶⁶ Emailová korespondence autorky s Janou Dědečkovou dne 29. 8. 2019.

²⁶⁷ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1989, s. 25. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.

zastaveno. Soud jeho odvolání zhodnotil tak, že se jedná pouze o opakování obhajoby obžalovaného, která se použila už u okresního soudu, okresní soudce se s ní podle krajského soudu vypořádal zcela správně. Krajský soud odmítl Šlapákovo tvrzení o tom, že si nebyl vědom protizákonnosti svého chování, a i to, že ostatní nevybízel k podpisu, protože prý sám na druhé straně letáku tužkou naznačil prostor pro podpisy a jiné údaje jako bydliště a zaměstnání. Odvolání Josefu Šlapákovi pomohlo jen v tom, že soud zhodnotil trest jako nepřiměřeně přísný. Byl tedy vysloven nový rozsudek, v němž byl uložen peněžitý trest ve výši 2 000 korun, v případě neuhrazení odnětí svobody v trvání jednoho měsíce. Proti tomuto usnesení již odvolání nebylo možné.

28. prosince 1989 rozhodl Okresní soud v Semilech podle §368 trestního řádu o účasti pana Šlapáka na amnestii prezidenta republiky z 8. prosince 1989. Tím se prominul peněžitý trest s náhradním trestem odnětí svobody a od 8. prosince se na něj hledělo, jako by nebyl odsouzen.

V únoru 1990 podal generální prokurátor České republiky stížnost k Nejvyššímu soudu proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové v případě Josefa Šlapáka. Prokurátor zdůrazňoval, že soudy dospěly k tomu, že leták Několik vět je prohlášen příslušnými státními orgány za nepovolený, protože má narušovat zájem socialistického státu na zachování veřejného pořádku. Ale nezjišťovaly, ani neuvedly, který příslušný orgán a kdy měl prohlásit text Několik vět za nepovolený. Soudy také pochybily v tom, že jejich závěr byl nepodložený, tvrdily, že obsah letáku narušuje veřejný pořádek, ovšem jeho obsah pouze konstatuje současný nepříznivý ekonomický a politický stav ve státě. Navíc ani nebyla naplněna skutková podstata činu podle §6 písm. c) zák. č. 150/1969 Sb., tedy rozšíření tiskoviny. Pan Šlapák měl text v jednom exempláři a dával ho k přečtení jiným. Generální prokurátor požadoval, aby byl zrušen rozsudek a také vše, co na toto rozhodnutí navazuje, zejména tím myslel amnestii z 8. prosince 1989.

Nejvyšší soud dal generálnímu prokurátorovi ve všech bodech za pravdu 23. března 1990, zrušil rozsudek okresního i krajského soudu a také další navazující rozhodnutí.²⁶⁸

Miroslav Matěcha měl v červenci vyhotovit dva opisy Několika vět a opis měl dávat číst a podepsat lidem v restauracích v Semilech a okolí. Leták mělo podepsat 15 lidí a jeden opis měl Matěcha předat další osobě. Soudní přelíčení u Okresního soudu

---

²⁶⁸ Soudní dokumenty týkající se trestního stíhání Josefa Šlapáka, osobní archiv Josefa Šlapáka, uložený v Muzeu a Pojizerské galerii v Semilech.

v Semilech probíhalo 29. srpna 1989. Samosoudce Bohuslav Černohouz odsoudil Matěchu soudním příkazem k peněžitému trestu 5 000 Kčs. Proti tomuto rozhodnutí podal Matěch odpor a 21. září se konalo další líčení u téhož soudu. Černohouz ho znovu odsoudil k peněžitému trestu 5 000 Kčs. Proti rozsudku podal odsouzený odvolání ke Krajskému soudu v Hradci Králové. Senát odvolacího soudu rozhodl 26. října o zrušení prvoinstančního rozsudku a peněžitý trest stanovil na 2 500 Kčs. Proti tomuto rozhodnutí se Matěcha také odvolal a celá věc skončila u Nejvyššího soudu, který 9. dubna 1990 všechna obvinění zrušil.²⁶⁹

U soudu byla přítomná i Jana Dědečková s manželem, kteří přišli obviněné k soudu podpořit. Vypovídalo několik svědků, kteří Několik vět podepsali, avšak u soudu se za svůj podpis omlouvali tím, že byli opilí, že nevěděli, co podepisovali, nebo že to podepsali pouze omylem, nikdo si za svým podpisem nestál.²⁷⁰

8. 1. 2 Den založení republiky - 28. říjen

Na tento den nebyla žádná oficiální akce připravená, úkolu se tedy zhostila základní organizace Československé strany socialistické v Semilech, která zorganizovala na 27. října besedu o vzniku Československé republiky, její současnosti a hledání cesty do budoucnosti. Během besedy vystoupilo několik funkcionářů socialistické strany a do diskuze se zapojila i Dědečková, aby informovala ostatní o odsouzení dvou mužů ze Semil za rozšiřování petice Několik vět, přičemž zdůraznila, že si váží jejich občanského postoje. Toto vystoupení u většiny přítomných vyvolalo mohutný potlesk.²⁷¹

Na státní svátek se skupina aktivistů chystala odjet do Prahy na chystané manifestace. Jenže semilská Bezpečnost udělala taková preventivní opatření, která zabránila některým účastníkům odjet. Navíc byl zadržen Josef Šlapák, který byl propuštěn až poté, co podepsal prohlášení, že 28. října neopustí Semily. Nakonec do hlavního města odjelo jen 8 lidí.²⁷² V Praze toho dne manifestace probíhala, v půl čtvrté odpoledne došlo na Václavském náměstí k zadržení manželů Dědečkových, ostatním semilským demonstrantům se podařilo uniknout. Zatčení byli v autobusech převezeni do Mělníka, Kladna a Příbrami. Dědečkovi odjeli v jednom ze tří autobusů do Mělníka,

---

²⁶⁹ PAŽOUT, Jaroslav, ed. a kol.: *CD příloha - edice dokumentů VONS 1979–1989*. Praha: Academia, 2014. Historie. ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2998.

²⁷⁰ Emailová korespondence autorky s Janou Dědečkovou dne 29. 8. 2019.

²⁷¹ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1989, s. 25, 26. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.

²⁷² Tamtéž, s. 26.

kde došlo k výslechu v jakýchsi garážích. Po sepsání protokolu ještě před půlnocí byli propuštěni.²⁷³

8. 2 LISTOPADOVÉ UDÁLOSTI

Po událostech 17. listopadu, které se odehrály v Praze, zachvátila republiku v dalších dnech vlna demonstrací a manifestací. Iniciativy v Semilech se chopili manželé Dědečkovi, kteří 19. listopadu navštívili Prahu a dovezli mnoho materiálů, které jim sloužily k zorganizování první demonstrace v Semilech. Na ručně vyrobených sítotiskových rámečcích tiskli pozvánky na první semilské setkání a pár přátel z večerní školy, kterou tehdy Jana Dědečková navštěvovala, pomáhalo s jejich distribucí.²⁷⁴

Manželé Dědečkovi šli pozvánku předat tajemníkovi OV KSČ Šelbickému, přičemž se ho zeptali, zda by chtěl vysvětlit situaci v Praze občanům Semil, on ale ten den odmítl s tím, že s ulicí se bavit nebude.²⁷⁵

Manifestace se tedy konala 23. listopadu od 18 hodin tehdy na Gottwaldově náměstí před obchodním domem Rubín.²⁷⁶ Ve vzpomínkách Dědečková uvedla, že s manželem netušili, jestli na demonstraci vůbec někdo přijde, o to příjemnější bylo překvapení, když ten den dorazili na plné a k tomu ještě ozvučené náměstí, což zařídil Petr Hybšman, který sám ani netušil, kdo vlastně manifestaci pořádá. Akce na náměstí se účastnilo velké množství lidí.²⁷⁷ Jako první se slova ujala právě Jana Dědečková: *„Vážení spoluobčané, dovolte, abych vás přivítala na tomto občanském fóru jménem nezávislých aktivit. Toto fórum se koná na podporu požadavků studentů a dalších občanů. Předem vás prosím, abyste vyloučili ze svého středu všechny, kteří by chtěli provokačními hesly narušit pokojný průběh tohoto setkání. Nikdo z nás nechce násilí, které mnozí zažili v roce 1968 a v létech padesátých, které se již nikdy nesmí opakovat...“*²⁷⁸ Dále nabádala k tomu, aby se lidé nebáli projevit otevřeně svůj názor, postavili se otevřeně nespravedlnosti. Zdůraznila, že se pražských událostí účastní nejen studenti, ale lidé všech věkových kategorií a profesí, tedy že celá společnost volá po

---

²⁷³ Emailová korespondence autorky s Janou Dědečkovou dne 29. 8. 2019.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1989, s. 27. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.

²⁷⁷ Emailová korespondence autorky s Janou Dědečkovou dne 29. 8. 2019.

²⁷⁸ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1989, s. 27. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.

demokracii a dialogu, k němuž vyzvala jak účastníky semilského shromáždění, tak představitele města.²⁷⁹

Po proslovu Jany Dědečkové bylo přečteno svolání vysokoškoláků k dělníkům a rolníkům, také promluvili student a vyučující z vysoké školy v Praze, dále předseda městské organizace Československé strany socialistické v Semilech Stanislav Klápště a jiní.

Hned druhý den v pátek 24. listopadu se na stejném místě konala druhá manifestace. Co se týče účasti, byla mnohem vyšší než první den, odhaduje se několik tisíc osob. Manifestace se účastnil herec Petr Oliva z divadla E. F. Buriana v Praze a také se ujal hlavního proslovu.²⁸⁰

Tajemník OV KSČ Jaroslav Šelbický vystoupil na manifestaci a sám se přihlásil k očistnému procesu. Jenže po jeho prohlášení si vzal slovo předseda svazácké organizace v semilské nemocnici rentgenolog Havrda a odtajnil, že předchozí den na schůzi SSM mluvil Šelbický úplně jinak: „*Až se to uklidní, tak s nimi zúčtujeme.*“²⁸¹ To vyvolalo na náměstí vlnu rozhořčení a výkřiků, na což Šelbický reagoval spěšným odchodem, ale byl zadržen a odveden k mikrofonu, kde teď působil rozpačitě a zmateně, účastníci manifestace na něj volali: „*Nevěříme, odejděte.*“²⁸²

Na demonstracích mezi lidmi zaznívaly ve vzrušených rozhovorech především požadavky na zrušení ústavního článku o vedoucí úloze KSČ ve společnosti, také chtěli vytvoření prozatímní vlády s účastí opozice a co nejrychlejší zorganizování voleb.²⁸³

Nakonec demonstrace probíhaly prakticky denně, stačilo říci, že se zítra shromáždění opět koná. Hlavní organizátorkou byla Jana Dědečková, avšak podíleli se i jiní, např. Zbyněk Zeller, RNDr. Pavel Křivka, MUDr. Jaroslav Slavík, MUDr. Miroslav Holub či Arpád Samko, kteří se střídali se svými projevy i mikrofonu. Svými slovy shromáždění obohatili i kronikář Václav Votoček nebo předsedové stran působících v rámci Národní fronty.²⁸⁴ MUDr. Miroslav Holub²⁸⁵ vzpomíná na semilské

---

²⁷⁹ Tamtéž, s. 27, 28.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 28.

²⁸¹ Tamtéž, s. 28.

²⁸² Tamtéž, s. 28, 29.

²⁸³ KLIKAR, Luboš. Prostor pro oboustrannou výměnu názorů. *Rozvoj, týdeník pracujících okresu Semily*, 30. 11. 1989, č. 48, roč. 38.

²⁸⁴ Rozhovor autorky s doktorem Miroslavem Holubem dne 17. 10. 2019.

²⁸⁵ MUDr. Miroslav Holub se narodil roku 1953 v Ostroměři. V roce 1977 vystudoval Lékařskou fakultu Univerzity Palackého Olomouc. O rok později nastoupil na chirurgické oddělení nemocnice v Semilech, avšak již od roku 1982 působil na ambulancním rehabilitačním oddělení na poliklinice v Semilech a od roku 1992 ordinuje jako privátní lékař v Rehabilitačním centru v Semilech. V listopadu 1989 stál u zrodu Občanského fóra v Semilech a i okresního Občanského fóra. V únoru 1990 se Holub stal ředitelem

demonstrace následovně: „Účast byla velká, náměstí bylo vždy zaplněné minimálně z poloviny. V době konání generální stávky bylo náměstí zcela zaplněné. Tehdy přijeli i studenti z Prahy, kteří nás podporovali. Atmosféra byla vždy spontánní a úžasná, přestože bylo často horší počasí. Vládlo všeobecné nadšení.“²⁸⁶

V pondělí 27. listopadu od 12 hodin byla vyhlášena generální stávka především na podporu požadavků Občanského fóra. Ve 12 hodin zahoukaly sirény a lidé se vydali ze závodů a institucí v průvodech na náměstí, kde vystoupili nejen představitelé Občanského fóra, kteří představili své požadavky, ale i studenti z Prahy. Na náměstí byly k vidění zdravotníci studentů ze semilského gymnázia, zaměstnanců z Technometry, Kovozávodů, truhlářů a tesařů OSP Semily a jiných organizací ze Semil, Slané, Košťálova, Jesenného a Tatobit. Bylo zdůrazněno, že nikdo nemá zájem na tom, aby bylo poškozeno národní hospodářství, proto budou dvě zameškané hodiny plně nahrazeny. OF podněcovalo především k řešení místních problémů a také k tomu, aby ti, kteří již nemají u občanů důvěru, odstoupili ze svých funkcí. Stávkového shromáždění se také účastnil Ivan Hlas, který ho jménem pražských umělců pozdravil.²⁸⁷ Po půl druhé odpoledne zazněla státní hymna, čímž byla stávka ukončena. I v jiných městech okresu probíhala generální stávka, např. ve Vysokém nad Jizerou se sešlo přes 900 obyvatel, v Rovensku pod Troskami asi 200 či v Harrachově přes 450 lidí.²⁸⁸

8. 3 VZNIK A ČINNOST OBČANSKÉHO FÓRA V SEMILECH

Podle kroniky došlo v sobotu 25. listopadu v kavárně hotelu Okresní dům k ustanovení semilského Okresního fóra za účasti celkem 20 lidí. O tři dny později, tedy 28. listopadu, byl ustanoven desetičlenný koordinační výbor OF.²⁸⁹ 8. prosince pak proběhla ustanovující schůze okresního Občanského fóra, na které byli mimo jiné zvoleni mluvčí.²⁹⁰ MUDr. Holub zavzpomínal následovně: „*Občanské fórum začalo se svou činností velmi brzy. V Praze bylo ustaveno 19. 11. 1989 ve 22 hodin, v Semilech*

OÚNZ a po jeho rozpadu ředitelem semilské nemocnice do roku 1995. Je aktivní jako člen zastupitelstva v obci Chuchelna, rád cestuje a o svých cestách pořádá přednášky, zároveň přednáší i o celostní medicíně. Také publikuje v odborných lékařských časopisech, vydal několik cestovatelských, ale i kuchařských knih.

²⁸⁶ Rozhovor autorky s doktorem Miroslavem Holubem dne 17. 10. 2019.

²⁸⁷ KLIKAR, Luboš. Prostor pro oboustrannou výměnu názorů. In: *Rozvoj, týdeník pracujících okresu Semily*. Semily, 30. 11. 1989, č. 48, roč. 38.

²⁸⁸ *Rozvoj, týdeník pracujících okresu Semily*. Z okresu. Číslo 48, ročník 38, 30. listopadu 1989.

²⁸⁹ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily, 1989, s. 28, 29. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.

²⁹⁰ Státní okresní archiv Semily, nezpracovaný fond Občanské fórum Semily, OF Semily, 1989 – 1990.

asi do dvou týdnů.²⁹¹ Velké množství materiálů, různých písemných dokumentů, ale i videokazet dostávalo OF z Prahy, takže vždy měli velmi aktuální informace. Členové Občanského fóra v Semilech se scházeli podle potřeby, ze začátku častěji a později 1x týdně. Místem setkávání se stala místnost v 1. patře v Lidové škole umění, která jim byla nabídnuta. Svou činnost řídili podle pražského OF a přizpůsobovali ji místním podmínkám, pořádali shromáždění s občany, oslovovali aktivní občany z okolních vesnic, kteří je mnohdy kontaktovali i sami.²⁹²

Na podatelně MěstNV zřídilo OF každý den stálou službu pro občany, kteří se na ni mohli v případě potřeby obracet, k čemuž se v rozhovoru vrátila Alena Bochová²⁹³: „První stůl a hlavně telefon mělo OF na radnici v ústředně, kam byl přidán jeden stůl pro OF. Sloužilo se tam od rána do čtyř odpoledne, služba brala telefony, zapisovalo se tam, podávaly se informace. OF Semily dostalo i přímou linku.“²⁹⁴ Později se tato služba přesunula do budovy bývalé LŠU, kde byl zřízen i sekretariát OF.

Členové občanského fóra se velice brzo po začátku revoluce vypravili do tehdejší budovy OV KSCČ, což je dnešní Waldorfské lyceum, aby mohli nahlédnout do dokumentů. Když do budovy vešli, čekalo na ně velké překvapení, nenašli jediný papír, vše bylo precizně vyklizeno. Dokonce se jeli podívat i na místa, o kterých se vědělo, že se tam dokumenty likvidují, ale nic už nenašli. Jedním z takových míst, kde se papíry pálily, byl lom za Semily.²⁹⁵

První okresní konference OF se odehrála 24. února v sále Kulturního domu v Semilech. Sjelo se na ni celkem 180 zástupců Občanských fór z celého okresu. Na této schůzi si volili radu okresního koordinačního centra, do které byli zvoleni MUDr. J. Soukup, PhDr. P. Křivka CSc., A. Samko, D. Weissova, V. Mizerová, MUDr. M. Holub, I. KUNETKA, V. KOVAL a K. BÁRTA.²⁹⁶

---

²⁹¹ Rozhovor autorky s doktorem Miroslavem Holubem dne 17. 10. 2019.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Alena Bochová se do Semil přistěhovala s manželem a dcerami v roce 1977 z Pardubic. Vystudovala obor zubní technik. V Pardubicích se s manželem profesionálně věnovali kanoistice, jejíž oddíl založili i v Semilech a spolupodíleli se na vybudování loděnic a areálu. V roce 1989 pracovala jako zdravotní sestra na dětském zubním oddělení v Semilech. Pro Občanské fórum pracovala, dnes bychom řekli, jako manažerka. Evidovala veškeré dokumenty, adresy, zařizovala a organizovala veškeré záležitosti, starala se o předvolební kampaň, připravovala veškeré podklady. Později si založila zubní laboratoř, kterou provozuje i dnes.

²⁹⁴ Rozhovor autorky s Alenou Bochovou dne 28. 9. 2019.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1990, s. 122. Dostupné z: <https://m.semily.cz/kronika-mesta-1990/d-1066>.

8. 4 POLISTOPADOVÉ ZMĚNY

Hlavním cílem Občanského fóra a nové doby se stala především výměna zkompromitovaných komunistů v orgánech města a okresu, o čemž vypovídají snad všechny zápisy ze schůzí OF. V těchto kooptacích se aktivně angažovali doktoři Miroslav Holub a Jiří Soukup, kteří se zúčastňovali veškerých jednání, plenárních zasedání ONV i MěstNV. Vždy zde vystoupili jako hosté a přednesli své požadavky za OF, jednalo se hlavně o odstoupení vedení těchto institucí. Zpravidla stačilo říci, že ten a ten člověk nemá jejich důvěru, a on již sám pod tlakem okolností odstoupil.²⁹⁷ Alena Bochová ke kooptacím doplnila následující: „*Důležité bylo mít lidi na obsazení všech funkcí, na dlouhé prověřování nebyl čas. Výhoda byla, že se všichni znali, takže o každém všechno věděli. Myslím, že jsme našli schopné lidi, dopředu jsme měli vytipované, kdo kde zůstane a kdo musí odejít. Místo těch, co šli pryč, jsme kooptovali naše lidi.*“²⁹⁸

Ke změnám docházelo na všech úrovních na MěstNV, na ONV. Probíhala jejich zasedání, která se nesla v bouřlivém duchu, členové Občanského fóra vystupovali s kritickými projevy. Odstoupily všechny kompromitované osoby včetně soudců, prokurátorů či příslušníků bezpečnostních složek. Jednalo se např. o předsedu okresního soudu v Semilech Bohuslava Černohouze, soudce, který v říjnu 1989 odsoudil Miroslava Matěchu a Josefa Šlapáka za rozšiřování letáku Několik vět, proto odvolání z funkce žádalo OF Semily.²⁹⁹ Takže je patrné, že OF vyžadovalo personální změny ve všech možných oblastech, jednalo se především o lidi, kteří se nějak během komunistického režimu zkompromitovali, a občané v ně neměli důvěru.

Ještě v pondělí 27. listopadu od 17 hodin probíhalo v sále Kulturního domu ROH Semily plenární zasedání MěstNV, jehož hlavním bodem programu bylo zdravotnictví. Podle zprávy Občanského fóra byla situace ve zdravotnictví velmi neutěšená, protože je nedostatek lékařů, chybějí léky a prostory. Už v průběhu generální stávky, která se konala téhož dne, byli její účastníci na náměstí vyzváni mluvčími k tomu, aby se tohoto zasedání účastnili a vyjádřili svou podporu, neboť měl vystoupit zástupce Občanského fóra v Semilech inženýr Zbyněk Zeller. Do kulturního domu dorazilo podpořit Zellera celkem 201 občanů, kteří se ani všichni nevešli do sálu, tudíž museli stát v předsálí. Zástupce OF vyzval přítomné k vedení oficiálního dialogu,

²⁹⁷ Rozhovor autorky s doktorem Miroslavem Holubem dne 17. 10. 2019.

²⁹⁸ Rozhovor autorky s Alenou Bochovou dne 28. 9. 2019.

²⁹⁹ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1990, s. 77. Dostupné z: <https://m.semily.cz/kronika-mesta-1990/d-1066>.

předestřel požadavky Občanského fóra a uplatnil je na poměry ve městě a okrese. Jeho projev měl v sále bouřlivý ohlas, avšak plenární zasedání ho netečně přešlo a dál pokračovalo v jednání, jako by se během uplynulých dnů nic zásadního v Československu nestalo a vnitropolitická situace nestála za řeč.³⁰⁰

Bylo také zapotřebí změnit názvy některých ulic a především náměstí. Bylo rozhodnuto, že se ve veřejné anketě posoudí návrhy na změnu názvu náměstí, které se jmenovalo Gottwaldovo. Návrhy byly následující: první, že se zachová název Klementa Gottwalda, druhý prosazoval změnu na náměstí Tomáše G. Masaryka a posledním návrhem bylo náměstí Františka Ladislava Riegra. K uzavření a vyhodnocení došlo 20. prosince, změnu názvu vyhrál třetí návrh, nově se tedy náměstí jmenuje F. L. Riegra. Celkem se do hlasování zapojilo 2370 občanů, z toho celkem 1753 lidí, tedy 74%, bylo pro název po F. L. Riegrovi, 462 občanů, což je 19,5%, hlasovalo pro prvního československého prezidenta T. G. Masaryka, 116 obyvatel si přálo zachování dosavadního názvu po Klementu Gottwaldovi a 39 osob hlasovalo pro jiné osobnosti, které nebyly v anketě navrženy.³⁰¹

Náměstí tedy nebylo jediné, které změnilo název, i ulice nesoucí názvy starého režimu si zasloužily změnu. Úpravy názvů ulic byly následující: Leninova na Luční, Budovatelská na Na Olešce, Kosmonautů na Pod Černým mostem, Rudé armády na Vysocká, Letenská na Letná I, Dukelských hrdinů na Letná II, Mírová na Letná III, Fučíkova na Letná V, Protifašistických bojovníků na Letná IV, Pionýrská na Nad Špejcharem, Mládežnická na Nad školami, Nejedlého na U pekáren, Lidových milicí na Jižní a Stalingradská na 28. října.³⁰²

Také bylo dohodnuto, že dojde k opětovnému umístění pamětní desky Tomáše G. Masaryka na radnici. K slavnostnímu odhalení desky Tomáše G. Masaryka, který Semily navštívil 17. září 1922, došlo 20. prosince 1989.³⁰³

Dne 28. listopadu se konalo na náměstí pravidelné shromáždění. Bylo zde oznámeno, že výsledky generální stávky jsou uspokojivé, proto se prozatím konání každodenních srazů ruší.³⁰⁴

---

³⁰⁰ KLIKAR, Luboš. Prostor pro oboustrannou výměnu názorů. In: *Rozvoj, týdeník pracujících okresu Semily*. Semily, 30. 11. 1989, č. 48, roč. 38.

³⁰¹ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1990, s. 22. Dostupné z: <https://m.semily.cz/kronika-mesta-1990/d-1066>.

³⁰² Tamtéž, s. 22.

³⁰³ *Rozvoj, týdeník okresu Semily*. Č. 52, roč. 38, 28. prosince 1989.

³⁰⁴ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1989, s. 29. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.

Dne 3. prosince vydalo Občanské fórum v Semilech stanovisko k současným událostem. Mimo to, že se staví za Programové prohlášení Občanského fóra, stanovilo si semilské OF i své specifické požadavky, některé bych ráda jmenovala. Žádali, aby se KSČ vzdala svého mocenského monopolu nejen na papíře, ale i reálně a na všech úrovních od ústředního výboru až po obce a podniky. Bylo prosazováno zrušení Lidových milic. Dalším specifickým požadavkem bylo, aby Ústav státu a práva ČSAV dostal k vypracování teoretický model československého státoprávního a legislativního systému, v kterém by byla zajištěna neprostá nezávislost moci zákonodárné, výkonné a soudní. Žádali přehodnocení událostí z roku 1968, odsouzení srpnové intervence a odvolání Poučení z krizového vývoje. Navrhovali, aby v souvislosti s připravovaným zákonem o státním rozpočtu na rok 1990 byl rozpočet na zdravotnictví posílen nejméně o 3 % národního důchodu. Tato cifra má být převedena ze složky, která je určena na armádu a vojenské výdaje. Stejně tak se to má týkat i školství a ochrany životního prostředí. S tím souvisí i pátý bod, kterým bylo, aby byly ještě před schválením rozpočtu zveřejněny jednotlivé položky, na jedné straně zdravotnictví, školství, ochrana životního prostředí, věda a výzkum, na straně druhé státní aparát, ozbrojené složky MV a vojenské výdaje. Následující požadavek se dotýkal zavedení progresivní daně ze mzdy, takto získané zdroje by sloužily na zvýšení přídatků na děti a důchodů. Dalším nárokem bylo zrušení finančních prostředků na civilní obranu, ideologickou a masovou politickou práci na okresní úrovni. Tyto prostředky se pak měly rozdělit stejnou měrou do oblastí zdravotnictví, školství a životní prostředí. Předposlední bod požadoval, aby se všechna politická školení a stranická shromáždění odehrávala mimo pracovní dobu. A poslední bod spočíval v nároku na doplnění MěstNV i rady ONV v Semilech o zástupce OF, alespoň jako pozorovatele.³⁰⁵

K obnovení manifestací došlo po jmenování nové vlády, které vyvolalo nespokojenost. V Semilech se konaly demonstrace 4. a 5. prosince. K uklidnění situace došlo až po jmenování nové vlády národního porozumění v čele s Mariánem Čalfou dne 10. prosince. Odstoupení Gustava Husáka z postu prezidenta znamenalo ještě větší upokojení situace.³⁰⁶

Budova OV KSČ byla předána na jaře ONV, který je následně předal OÚNZ Semily. OÚNZ dlouho v této budově nepobyl, protože nebyl zájem o práci v této

---

³⁰⁵ Státní okresní archiv Semily, nezpracovaný fond Občanské fórum Semily, OF Semily, 1989 – 1990.

³⁰⁶ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1989, s. 30. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.

budově, tak přešla do rukou školského úřadu. Dnes se zde nachází Waldorfské lyceum.³⁰⁷

Na 20. prosince připravilo semilské Občanské fórum v městském kině setkání obyvatel, na kterém se probírala aktuální témata. Občané mohli klást otázky vedoucímu funkcionáři OS SNB v Semilech majoru M. Sixtovi, podpraporčíkovi Z. Horákovi a kapitánovi L. Kubánkovi. Diskuzi tohoto večera řídil MUDr. M. Holub a ta byla velice bouřlivá, což plynulo z vyhýbavých a nekonkrétních odpovědí funkcionářů. Mezi lidmi jejich reakce vyvolaly živou a napjatou atmosféru. Občané se zajímali především o to, kdy dojde k ukončení činnosti ZO KSČ ve Sboru národní bezpečnosti, zajímali se osud tajných dokumentů Státní bezpečnosti, odposlouchávání, ptali se jich také na jejich osobní stanovisko k 17. listopadu 1989 v Praze atd.³⁰⁸ Doktor Holub na tuto akci vzpomínal následovně: *„Jako jedna z největších veřejných akcí, která se po revoluci uskutečnila, byla akce v malém sále kina, kam se ani všichni zájemci nevešli. Za předsednickým stolem seděl šéf kriminálky, šéf složky StB, šéf tehdejší VB. Jejich jména si bohužel už nepamatuji. Akci moderovali ti zkušenější z řad OF. Diskuze byla skutečně bouřlivá, ale vše probíhalo korektně na obou stranách. Před touto „velkou“ akcí jsem byl kontaktován jedním člověkem, se kterým jsem se dlouhou dobu znal, že má jeden ze šéfů bezpečnosti JUDr. Milan Sixta zájem se se mnou sejít. Pochopitelně jsem souhlasil, i když s určitými obavami. Na této schůzce jsme si vyjasnili naše požadavky a postoje OF, které budeme prosazovat. Na druhé straně byl cítit určitý strach. Ale nakonec došlo k vzájemné dohodě o korektnosti nejen vedení veřejné debaty, ale i prosazování změn v různých bezpečnostních složkách ve městě i na okresní úrovni.“*³⁰⁹

V lednu 1990 vznikl v Semilech Klub vojenské obrody, který shromažďoval všechny bývalé vojáky z povolání, občanské pracovníky vojenské správy a odbojáře z druhé světové války, kteří byli od února 1948 nějakým způsobem nespravedlivě postiženi, a hlavně ty, kteří byli po roce 1968 propuštěni z Československé lidové armády. Cílem tohoto klubu byla rehabilitace, k čemuž také zvolili na ustavujícím zasedání tříčlennou rehabilitační komisi.³¹⁰

V Semilech také došlo k obnovení skautingu poté, co 28. prosince 1989 ministerstvo vnitra a životního prostředí schválilo stanovy Junáka. V Semilech se o

---

³⁰⁷ Rozhovor autorky s doktorem Miroslavem Holubem dne 17. 10. 2019.

³⁰⁸ KLIKAR, Luboš, BAMBAS, Vlastimil: Stalo se v těchto dnech. In: *Rozvoj, týdeník okresu Semily*. Č. 52, roč. 38, 28. prosinec 1989.

³⁰⁹ Rozhovor autorky s doktorem Miroslavem Holubem dne 17. 10. 2019.

³¹⁰ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1990, s. 72, 73. Dostupné z: <https://m.semily.cz/kronika-mesta-1990/d-1066>.

obnovení Junáka zasloužil hlavně Josef Novotný a Marcela Plívová, kteří od února zajišťovali vytvoření střediska, jež bylo 31. března 1990 zaregistrováno, a 12. dubna se jeho členové poprvé sešli na schůzce ve škole v Podmoklicích, kde se seznámili se svými vedoucími. Vlčet se ujal učitel Pavel Bureš, světlušek pracovnice Městského muzea Alena Hovorková, junáků ředitel okresního archivu doktor Ivo Navrátil a skautek učitelka Jaroslava Votočková.³¹¹

Samozřejmě že Občanská fóra vznikala po celém okrese. Nejen v každé obci, ale i v závodech nebo i v rámci sdružení či profesních skupin. Myslím, že za zmínku stojí Občanské fórum učitelů ze Semil a blízkého okolí. Zástupci základních škol ze Semil, Jesenného, Libštátu a ZVŠ internátní v Semilech se na svém jednání 20. prosince 1989 dohodli na některých požadavcích a námětech, které je potřeba co nejrychleji řešit. Prvním požadavkem bylo zrušení odboru školství ONV Semily. Chtěli odchod zkompromitovaných zaměstnanců, požadovali zrušení činnosti a funkce okresních školních inspektorů, rozšíření činnosti obvodní pedagogicko-psychologické poradny, aby mohla provádět nápravy poruch učení. Pro odbornou a metodickou práci učitelů by zde byl Svaz učitelů, který by na určité období vybral v konkursu zkušeného pracovníka, který by vykonával poradenskou činnost ve vybraných dnech, jinak v těch zbývajících by byl zaměstnán jako učitel. K požadavkům OF učitelů také patřilo rozšíření pravomocí pedagogické rady tak, aby mohla ovlivňovat volbu pracovníků školy, zasáhnout v případech, kdy dochází k narušování výchovně vzdělávací práce jakýmkoli vnějšími činiteli, nebo aby mohla korigovat osnovy učiva v prokazatelně slabších třídách. Požadovali, aby ze škol zmizela veškerá byrokratická činnost, která zahlcuje ředitele i pedagogy, čímž jim ubírá energii a čas pro práci s dětmi. Dalším požadavkem bylo snížení počtu dětí ve třídách a vnější diferenciací žáků v paralelních třídách. Dalšími požadavky bylo zrušení branné výchovy a nahrazení zdravotnickou a dopravní výchovou, případně by se 1x ročně mohl provádět nácvik opuštění budovy. Dále chtěli posunout nástup do školy až na sedmý rok dítěte, u vyzrálějších dětí by se prováděla diagnostika a mohly by nastoupit již v šesti letech. Toto je jen výčet z navrhovaných požadavků, které učitelé měli. S podobnými požadavky a prohlášeními vystupovala všemožná Občanská fóra a chtěli dosáhnout změn.³¹²

---

³¹¹ Státní okresní archiv Semily. Votoček Václav, (1835) 1927 – 2006.

³¹² SKALICKÝ, B: Co se týká každého z nás. In: *Rozvoj, týdeník pracujících okresu Semily*. Č. 1, roč. 39, 4. ledna 1990.

8. 5 KOMUNISTICKÁ STRANA

Listopadové události znamenaly pro komunistickou stranu obrovský zvrát a rozčarování. V Semilech na manifestaci vystoupil tajemník OV KSČ Jaroslav Šelbický, který se ale ani nedostal ke slovu a byl okamžitě vypískán.³¹³ Dne 28. listopadu vydalo OV KSČ prohlášení, ve kterém vyjádřilo plnou podporu novému generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ Karlu Urbánkovi, zároveň prohlásilo, že je připraveno vést otevřený dialog na všech úrovních se semilským Občanským fórem, politickými stranami a společenskými a zájmovými organizacemi NF.³¹⁴

Velká změna se udála i v regionálním periodiku Rozvoj. Ještě číslo 18 vydávalo ONV společně s OV KSČ, avšak číslo 19 vydané 7. prosince 1989 se již obešlo bez OV KSČ jako spoluvydavatele.³¹⁵

9. prosince se odehrála mimořádná okresní konference KSČ, kde za bouřlivé diskuze padaly četné výčitky na hlavy funkcionářů, kteří podle nich jednali nečestně, obohacovali se, nereagovali na názory prostých lidí atd. I zde proběhly změny vedení, dosavadní předsednictvo OV KSČ odstoupilo, stejně tak vedoucí tajemník OV KSČ Jiří Klouček a jiní. Vedením okresního výboru komunistické strany byli pověřeni tajemníci Stanislav Ulvr a Josef Svoboda. Mimo těchto probíhalo mnoho dalších personálních změn nejen na OV KSČ, ale i na městské úrovni.³¹⁶

Ze závodů a podniků odešly závodní organizace, byly zrušeny milice, které odevzdaly své zbraně.³¹⁷ V okrese Semily měla komunistická strana koncem roku 1989 7 tisíc členů, do 15. května 1990 se měl snížit na 4 500 a k 1. říjnu 1990 na 3 000.³¹⁸

Na mimořádném sjezdu KSČ bylo vydáno Provolání delegátů, které politicky rehabilitovalo členy KSČ vyškrtuté a vyloučené v letech 1968 a 1969. Na to navazovali i komunisté v Semilech, neboť tamní OV KSČ vyzvalo tyto členy ke spolupráci a obrození okresní stranické organizace tak, aby organizačně a programově odpovídala demokratickému socialismu a názorovému pluralismu.³¹⁹

---

³¹³ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1989, s. 95. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.

³¹⁴ *Rozvoj, týdeník pracujících okresu Semily*. Stanovisko předsednictva OV KSČ ze dne 28. listopadu 1989. Č. 48, roč. 38, 30. listopadu 1989.

³¹⁵ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1989, s. 95. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.

³¹⁶ Tamtéž, s. 95.

³¹⁷ Tamtéž, s. 96.

³¹⁸ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1990, s. 124. Dostupné z: <https://m.semily.cz/kronika-mesta-1990/d-1066>.

³¹⁹ SVOBODA, Josef: Obrodit okresní organizaci KSČ. In: *Rozvoj, týdeník pracujících okresu Semily*. Č. 3, roč. 39, 18. ledna 1990.

8. 6 VOLBY 1990

Dál se konala setkání městského a okresního OF, ONV a MěstNV, řešily se dále personální, organizační a jiné záležitosti. Ovšem nyní se hlavním tématem především okresního OF staly volby. Naplno se začalo zabírat všemi stránkami voleb, jako např. volební komise, propagace (letáky, plakáty, televize, rozhlas, schůze na volebních obvodech, slogany, negativní inzerce protikandidáta), byl kladen důraz na to, že kandidát musí mít tvář, voliči ho musejí znát, dále propojení s jednotlivými OF, pořádání různých akcí a jejich harmonogram, volební manažer, průzkumy veřejného mínění, dobrovolníci, finanční zajištění volební kampaně. Alena Bochová v rozhovoru řekla následující: „*Nejdříve se v Semilech vytvořilo několik místních fór, nemocnice, poliklinika, sokolovna. Ale bylo všem jasné, že do voleb je nejpotřebnější celý okres, že do voleb musí jít jako celek, že si nemůžeme dovolit jedinou obec ztratit, proto jsme objížděli obce, kde ještě žádné OF nevzniklo. Hodně jsem jezdila s Mojmiřem Stuchlíkem, což byl později starosta. On uměl dobře mluvit a navíc ho lidi znali.*“³²⁰

Občanské fórum v Semilech volbám věnovalo velkou pozornost. Kampaň musela oslovit co nejvíce lidí, proto navštěvovali různé akce, kde se setkávali s lidmi, vysvětlovali jim své záměry a cíle, kterých chtějí společně dosáhnout. Volební heslem se stalo: „*Víme, chceme, dokážeme*“. OF i samo organizovalo různé besedy, přednášky a akce, velmi často v malém sále kina. Např. 1. května uspořádalo OF májové odpoledne na nádvoří zámku s dechovou hudbou. Vystupovali a hovořili kandidáti OF, mezi nimi i Petr Kučera zástupce z Prahy. Shromáždění pro občany uspořádalo OF ještě několik, buď na nich představovali své kandidáty, nebo informovali o tom, jak budou volby probíhat.³²¹

Postupně se do aktivit OF začali zapojovat i lidé, kteří se angažovali v roce 1968. Na jedné takové besedě vystoupil i Karel Hádek, který byl donucen emigrovat a žil v zahraničí. Zároveň semilské OF vyjíždělo do okolních vesnic a pořádalo předvolební besedy. Během voleb pak každý člen OF působil jako člen volební komise v některé z obcí.³²²

Na schůzi okresního OF byla vytvořena krajská kandidátka za OF se čtyřmi zástupci z okresu Semily. Do Československé národní rady byl navržen Vojtěch Dohnal, tajemník MěNV v Turnově, a inženýr Eduard Šubert. Do Sněmovny lidu

³²⁰ Rozhovor autorky s Alenou Bochovou dne 28. 9. 2019.

³²¹ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1990, s. 123. Dostupné z: <https://m.semily.cz/kronika-mesta-1990/d-1066>.

³²² Rozhovor autorky s doktorem Miroslavem Holubem dne 17. 10. 2019.

MUDr. Jiří Soukup z Jilemnice, dětský lékař a náměstek LPP OÚNZ, a do Sněmovny národů dr. Pavel Křivka CSc., který pracoval v manželské poradně v Semilech.³²³

Úspěšným kandidátem byl nakonec pouze MUDr. Jiří Soukup, který do roku 1992 působil ve Sněmovně lidu.

	Sněmovna lidu	Sněmovna národů	Česká národní rada
Občanské fórum	58,12 %	58,73 %	55,14 %
KSC	13,08 %	13,11 %	12,93 %
KSC	9,46 %	7,79 %	6,37 %

Tabulka 4: Výsledky voleb do České národní rady a Federálního shromáždění v r. 1990, první tři místa v Semilech.³²⁴

V podzimních komunálních volbách v Semilech bylo k dispozici celkem 25 mandátů do MěstNV. I tyto volby s velkým náskokem vyhrálo Občanské fórum, které získalo 11 mandátů a 44,9 % všech hlasů. Na druhém místě se umístila komunistická strana s 18,5 % a ziskem 5 mandátů. Po třech zástupcích měly Československá strana lidová a Československá sociální demokracie, dva Československá strana socialistická, a 1 mandát získal nezávislý kandidát Zdeněk Kodoň. Na ustavujícím zasedání městského zastupitelstva se novou starostkou stala členka Občanského fóra doktorka Jana Roušarová a místostarostou Mojmír Stuchlík, který od kooptace až do voleb působil jako předseda MěstNV.³²⁵

³²³ Rozvoj, týdeník okresu Semily. Zeptali jsme se. Č. 22, roč. 39, 31. květen 1990.

³²⁴ Volby [online]. [vid. 28. 4. 2020]. Dostupné z: www.volby.cz.

³²⁵ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1990, s. 28–30. Dostupné z: <https://m.semily.cz/kronika-mesta-1990/d-1066>.

9. KAPITOLA: JILEMNICE DO ROKU 1989

9. 1 JILEMNICE NA KONCI VÁLKY

Na konci války se v Jilemnici odehrálo velké povstání. V té době se povstalecká atmosféra šířila do dalekého okolí Semil, respektive Chuchelny, kde to celé začalo. Kousek od Jilemnice v Hrabačově byla po Mnichovské dohodě stanovena státní hranice. Ve městě byla aktivní odbojová skupina Obrany národa, napojena na jiné regionální skupiny. Do Jilemnice přišly zprávy o povstání v Chuchelně 3. května kolem třetí odpoledne. V ten den odpoledne vzniká v Jilemnici národní výbor v čele se štábním kapitánem Emrem. Jeho spolupracovníky jsou kapitán Antonín Wolf, poručík Josef Spanilý a příslušníci bývalého českého četnictva. Jejich cílem bylo, že s pomocí vyjednávání převezmou moc. Zvolili tuto cestu i proto, že neměli dostatek zbraní.³²⁶ Vyjednávání probíhalo vcelku úspěšně, zdejší posádka vydala většinu zbraní, avšak na oplátku chtěla od Jilemničanů závazek, že do příchodu spojenců zajistí bezpečnost posádky a pacientů lazaretu. Ale to už se mezitím skupinka asi 50 mužů vydala směrem k hrabačovské celnici, kde Němci odmítli vydat zbraně. Došlo ke konfliktu a zastřelení kominíka Jana Hanuše. Ostatní utekli, což nacistům dodalo odvalu, a zavolali si o pomoc do Vrchlabí, požádali o pomoc Volkssturm.

Z rozhlasu byla vysílána výzva, aby se na náměstí dostavilo tři sta mužů k obraně města před předpokládaným německým útokem. Velice ale chyběly zbraně, proto se vytvořily dvě čety, jedna byla vyslána k Hrabačovu a druhá k Horní Branné, odkud se očekával útok, který skutečně za soumraku přišel. Němci se pomalu dostávali k městu, přepadali domy a brali rukojmí, v noci již byli na jeho severním okraji. Ač byl odpor domácích silný, nestačil, Němci si byli vědomi své síly a odmítali i jakákoliv vyjednávání.

Po půlnoci došlo k velkému průlomů, když na radnici dorazil hrabě Kolovrat s dobře vyzbrojenou skupinou partyzánů. Kolovrata informovali o celé situaci a on začal okamžitě jednat, nechal se spojit s velitelem lazaretu Geislerem, kterého vyzval k zastavení útoku, a vyhrožoval mu, že pokud to neudělá, povolá velmi dobře vyzbrojený oddíl partyzánů. Poté přistoupil k vyjednávání. Po dlouhé debatě a zprávách, že se Němci stahují ze Semil, došly nakonec obě strany k dohodě, že se střelba okamžitě zastaví, jednotky Volkssturmu se stáhnou za hranici protektorátu a

---

³²⁶ SUCHARDA, Zdeněk. *Semilsko v květnu 1945: Průběh povstání a osvobození*. Brno, 2019. Bakalářská. Masarykova univerzita, s. 20, 21.

navzájem si vydají zajatce. V dalších dnech byl ustanoven skutečný místní a okresní národní výbor, který převzal moc. 8. května. Němci pak kapitulovali na zámku v Horní Branné.³²⁷

9. 2 VÝVOJ PO ÚNORU 1948

Po 2. světové válce v Jilemnici klesl počet obyvatel, protože jich mnoho vyrazilo osídlovat krkonošské vesnice a města, odkud byli odsunuti němečtí obyvatelé. I přesto se ale Jilemnicko začalo rychle vzmáhat, především podniky a živnosti. Ve městě měla být založena informační cestovní kancelář, která by pomohla s rozvojem cestovního ruchu.

Tomuto rozkvětu učinil přítrž únor 1948. Podnikatelé byli zlikvidováni, zanikla tak Mečřířova výroba lyží, Ryplova výroba zemědělských strojů, pivovar, zanikly domácí rukodělné tkalcovské výroby a mnoho jiných. Došlo k zestátnění spořitelny, která představovala centrum ekonomického života.³²⁸

I Jilemnicko poznamenaly perzekuce a vykonstruované politické procesy. Tento se konal 15. a 16. října 1952 v sále Národního podniku Technolen v Jilemnici, jednalo se o výjezdní zasedání Státního soudu Praha. Obžalováno a odsouzeno bylo celkem 11 lidí, kteří se měli spojit s agentem chodcem Josefem Zemanem, čímž se měli dopustit trestného činu vyzvědačství a velezrady.³²⁹ Někteří z nich se stýkali se členy ilegální skupiny označované jako Lampa Václav a spol. Trestní spis byl veden proti Pavlu Kašákovovi a spol., jednalo se především o představitele podkrkonošské podnikatelské elity, část odsouzených byla význačnými členy Československé strany národně socialistické. Pobývali ve vyšetřovací vazbě v Liberci, kde byli několik měsíců fyzicky a psychicky zpracováváni a připravováni k vystoupení před soudem, aby svou obžalovací řeč mohli odříkat z paměti. Za trestný čin velezrady bylo celkem jedenáct mužů odsouzeno k trestu odnětí svobody od 8 let až na doživotí, propadnutí jmění, ztrátě občanských práv a propadnutí věcí. Většina byla propuštěná v roce 1960 díky prezidentské amnestii a po pádu režimu byli rehabilitováni.³³⁰

---

³²⁷ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007, 71 s., [92] s. obr. příl. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7185-824-9, s. 42–44.

³²⁸ Tamtéž, s. 44.

³²⁹ VĚTRNÍK, ZPRAVODAJ MĚSTSKÉHO ÚŘADU VE VYSOKÉM NAD JIZEROU. *Opožděná spravedlnost – rehabilitace* [online]. 1991. [vid. 15. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.vysokenadjizerou.cz/assets/File.ashx?id_org=18830&id_dokumenty=3025.

³³⁰ Proces s velezrádci a špióny z Jilemnicka. In: *WIKIPEDIE - otevřená encyklopedie* [online]. Aktualizováno 21. 9. 2019. [vid. 15. 5. 2020]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Proces_s_velezn%C3%A1dci_a_%C5%A1pi%C5%A1ny_z_Jilemnicka.

Komunistický režim se zapsal také do podoby města. Starý střed města postupně chátral a ztrácel na kráse. Kvůli necitlivým rekonstrukcím zmizely členité klasicizující fasády, byla použita nevhodná moderní okna, střešní krytina atd. Kvůli silničnímu průtahu zlikvidovali skoro celou městskou čtvrť Za Vodou a s ní i velmi cennou Kuchařovu kovárnu z 18. století. Zaniklo mnoho roubených staveb, někdejší Harrachův parostrojní pivovar byl změněn k nepoznání. Zámek, park, úřednické budovy a jiné chátraly. Zásahy do rázu města byly plánovány mnohem větší, aby se mohl více rozrůst průmysl, avšak tyto záměry, jako např. zbourání části Kostelní, Harrachovy a Kavánovy ulice, přerušila sametová revoluce.

V tomto období se značně omezil spolkový život, jako téměř jediný přežil sport, především lyžaři, kterým se podařilo dál provozovat spolek Ski, který funguje dodnes.³³¹

---

³³¹ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007, 71 s., [92] s. obr. příl. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7185-824-9, s. 45, 46.

10. KAPITOLA: LISTOPADOVÁ REVOLUCE A POČÁTKY DEMOKRATICKÉ TRANSFORMACE DO ČERVNOVÝCH VOLEB 1990 V JILEMNICI

V Jilemnici se první náznaky nového vývoje začaly objevovat 21. listopadu, kdy přicházely zatím ojedinělé protesty. Informace o dění v Praze byly prozatím dostupné pouze ze zahraničních rozhlasových stanic. Noviny Lidová demokracie a Svobodné slovo se snažily přicházet s objektivnějšími informacemi než Rudé právo nebo média, ale několik dní byly zabavovány, aby se na venkov vůbec nedostaly.³³²

Je zajímavé, že každý člověk na události vzpomíná jinak. Pamětník Jiří Odvárko³³³ vzpomínal, jak to v Jilemnici celé začalo. Jako centrum společného odporu vnímá především spolkový život, konkrétně sbor dobrovolných hasičů. Aktivnější ze sboru se dohodli, že by měli na současnou situaci nějak zareagovat. Jiří Odvárko jakožto velitel měl podpisová práva, a proto mohl udělit povolení k využití spolkové techniky, kterou si vypůjčili a rozestavěli na náměstí. V té době pracoval v nemocnici na oddělení nukleární medicíny, kde měl k dispozici xerox. Díky němu byli schopní vyprodukovat relativně velké množství letáků, které vylepili po Jilemnici a v jejím okolí, a zvali občany večer na náměstí k diskuzi na téma aktuálního politického dění.³³⁴

Stejnou dobu jilemnický lékař Jiří Soukup³³⁵ vnímá odlišně: „*Druhý den měl jilemnický špitál schůzi k těm událostem. Já to považuji za začátek revoluce na Jilemnicku. Možná se pletu, možná se to dělo na více místech, ten začátek demonstrací a odporu. Ve velkém sále biografu seděl náš přednosta, jako ředitel špitálu, vedle byla*

³³² LUŠTINEC, Jan. Kronika města Jilemnice. Jilemnice, s. 189.

³³³ Jiří Odvárko studoval v letech 1967–1970 na jilemnickém gymnáziu. Doba Pražského jara na něj velmi zapůsobila a rád na ni vzpomíná. Na gymnáziu zažil generaci výborných učitelů, kteří během normalizace museli odejít. Po maturitě studoval vojenskou medicínu v Hradci Králové, kde vydržel 6 semestrů. Poté, co školu opustil, chtěl přejít na civilní lékařskou fakultu, ale to nebylo možné, bylo mu řečeno, že zradil socialistickou armádu, tak jaký může být lékař. Uznali mu střední zdravotní vzdělání, proto mohl nastoupit v nemocnici v Jilemnici na oddělení nukleární medicíny. V době revolučních událostí působil jako velitel jilemnických dobrovolných hasičů. Později své povolání změnil a šel pracovat do Cutisinu do středního managementu. Pán Odvárko sám říká, že za toto místo vděčil tomu, že uměl angličtinu, z níž maturoval. Takový maturitní předmět byl možný právě v období okolo Pražského jara.

³³⁴ Rozhovor autorky s Jiřím Odvárkem dne 5. 5. 2020.

³³⁵ MUDr. Jiří Soukup se narodil roku 1953 v Praze. V roce 1978 vystudoval obor pediatrie na Lékařské fakultě UK v Praze. Pak spolu s manželkou pracovali na dětském oddělení v jilemnické nemocnici. V listopadu 1989 stál u vzniku Občanského fóra v Jilemnici a zároveň se angažoval v okresním Občanském fóru. Ve volbách v červnu 1990 byl zvolen poslancem do Sněmovny lidu ze OF, dostal se do branně-bezpečnostního výboru. Působil v komisi, která měla za úkol reatestaci vojenské kontrarozvědky, jezdili po útvarech a snažili se prověřovat jejich členy. Ve Sněmovně lidu působil do dalších voleb v roce 1992. Zároveň byl také náměstkem ředitele OÚNZ Semily. Po ukončení poslanecké kariéry se dále věnoval lékařství, společně s manželkou vedli v Harrachově soukromou dětskou pohotovostní službu. Dnes jsou již oba v důchodu, ale nadále působí jako lékaři v Harrachově, Kořenově a Rokytnici nad Jizerou. Paměť národa. MUDr. Jiří Soukup [audio nahrávka]. Paměť národa, 23. 6. 2019.

předsedkyně místní organizace KSČ. Ta si vzala slovo a plamenně vykládala o tom, co se děje za hrůzy - imperialisté, reakce a kdeco. V jednu chvíli se v sále postavila primárka Kupková ... Ta se najednou vymrštila a prohlásila, že to tedy ne. Že naše děti nebudou žádní estébáci mlátit, a aby tady někdo nevykládal takové nesmysly, jako že se s tím musí něco udělat ... Po pár vteřinách se postavil náš přednosta a říká: ,To má tedy paní primárka pravdu. Není možné, abychom tohle tolerovali, a musíme s tím něco dělat. A tím to tedy začalo. Pak se začaly objevovat demonstrace na náměstích, vylepovaly se plakáty, které jsme vozili z Prahy různě."³³⁶ Avšak i Jiří Odvárko ocenil obrovskou roli lékařů, především Jiřího Soukupa, primáře chirurgie Sladkého, praktickou lékařku Sladkou či rentgenologa Kučeru a také řadu kantorů, kteří se angažovali v občanském fóru.

Podle kroniky se v Jilemnici první hlouček lidí sešel 24. listopadu. Na dalším velkém shromáždění 25. listopadu již byla účast vyšší a dosahovala i dvou tisíc osob, ozývalo se pískání, tleskání, zapalovaly se svíčky a nakonec zazněla i česká hymna. Na druhý den se manifestace opakovala.³³⁷

Stejně jako všude jinde, tak i v Jilemnici se 27. listopadu odehrála generální stávka, která odstartovala ve 12 hodin za zvuku zvonů a sirén. Občané přicházeli s vlajkami a transparenty ze všech stran. Střídající se řečníky poslouchalo na náměstí asi 6 000 lidí. Stejně jako na předchozích setkáních, tak i nyní se volalo především po zrušení monopolu komunistické strany a svobodných volbách. Po konci stávky ještě mladí lidé vytvořili živý řetěz a jako symbol jednoty oběhli město. I přes tuhé mrazy a chumelení se občané dál scházeli na náměstí.

Na začátku vznikající Občanské fórum s lidmi diskutovalo především na náměstí, po generální stávce se přesunulo do kulturního domu, kde se pokračovalo v diskuzích nad aktuálními tématy – většinou se jednalo o problémy a vize města, jeho řízení do voleb.³³⁸

Mnoho aktivních lidí si nebylo dlouhou dobu jistých, jak se bude situace dál vyvíjet, a báli se toho, co přijde, každý měl v paměti normalizační události. StB si všechny shromáždění tajně natáčela a fotografovala, Jiřímu Odvárkovi před domem stál dlouhou dobu tmavý automobil Fiat, který zničehonic najednou zmizel. Nevědělo se tedy, jak se bude celá situace vyvíjet, proto aktivisté z Jilemnice měli připravené jiné

---

³³⁶ Paměť národa. MUDr. Jiří Soukup [audio nahrávka]. Paměť národa, 23. 6. 2019.

³³⁷ LUŠTINEC, Jan. Kronika města Jilemnice. Jilemnice, s. 189, 190.

³³⁸ Tamtéž, s. 190.

řešení. Primář Sladký z jilemnické nemocnice byl zároveň i šéflékařem horské služby, s kterou měli ti neaktivnější jilemničtí občané domluvené, že v případě zatýkání by se sešli na Mísečkách, pěšky by přešli na Voseckou boudu a odtud by je rokytnická horská služba převezla na polskou stranu.³³⁹ O sledování shromáždění a i jiných věcech promluvil pan Soukup pro Paměť národa: „*Po tom 17. listopadu jsme věděli, že nás natáčejí a filmují a hlídají. Bylo to z vikýřů a z dálky a bezprostředně do kontaktu s námi se to nedostalo. Veškeré dění, které tenkrát tady probíhalo, už nezaznamenalo téměř žádný významný odpor ze strany bývalého režimu. Zřejmě si nás dokumentovali a počítali, že kdyby to náhodou spadlo a nevyšlo, tak že si to s námi potom vyřídí. K tomu ale nikdy nedošlo.*“³⁴⁰

Na demonstracích v Jilemnici byly k vidění i známé osobnosti - např. herec Miroslav Středa, který měl chalupu v Horních Štěpanicích. Později přijel i herec Stanislav Zindulka, jilemnický rodák.³⁴¹

Poté, co se Občanské fórum začalo scházet v sále kulturního domu, začalo řešit mnoho ožehavých otázek, např. dopravní průtah městem, výstavby, ochranu památek, vodovod atd.³⁴² Setkání se také účastnili někteří městští poslanci, kteří odpovídali na kladené dotazy, měli zde šanci promluvit o tom, co pro město vykonali. Doktor Soukup vyzval poslance, aby si zhodnotili, jak pracovali, co udělali, nebo neudělali, aby sami zvážili, zda mají přijít s návrhem na své odstoupení, nebo by měli působit dále až do svobodných voleb.³⁴³ Jedna z mých otázek se vztahovala ke komunistickým kádrům a dostala jsem následující odpověď: „*Vedení města zaujalo pozici mrtvého brouka, při jednáních se chovalo pasivně a bez problému došlo k výměně vedení - kromě předsedy MěstNV pana Čmucha, ten zůstal, pro podpisové právo či pro podobné právní úkony, navíc to byl mimořádně vzdělaný a vstřícný člověk, kterému se za starého režimu ledacos přičilo.*“³⁴⁴ Ostatní členové MěstNV rezignovali a jilemnické Občanské fórum na jejich místa koptovalo své lidi. Tyto změny šly velmi rychle, protože se navzájem všichni znali a byli tak vlastně prolustrovaní.³⁴⁵

V Jilemnici a okolí působilo mnoho jiných OF, např. v podnicích, ve školách, v nemocnici atd., samozřejmě ne všude měl vznik hladký průběh, nejinak tomu bylo i

³³⁹ Rozhovor autorky s Jiřím Odvárkem dne 5. 5. 2020.

³⁴⁰ Paměť národa. MUDr. Jiří Soukup [audio nahrávka]. Paměť národa, 23. 6. 2019.

³⁴¹ Rozhovor autorky s Jiřím Odvárkem dne 5. 5. 2020.

³⁴² LUŠTINEC, Jan. Kronika města Jilemnice. Jilemnice, s. 191.

³⁴³ MALÝ, E.: Občanské fórum. *Jilemnický zpravodaj, slovem a obrazem*. Únor 1990, roč. 12.

³⁴⁴ Rozhovor autorky s Jiřím Odvárkem dne 5. 5. 2020.

³⁴⁵ Tamtéž.

na Jilemnicku. Nynější tajemník města Jilemnice Petr Faistauer pracoval v době sametové revoluce jako programátor ve spotřebním družstvu Jednota. On a ještě další dva spolupracovníci hned první pracovní den po 17. listopadu založili podnikové Občanské fórum. Prvním cílem bylo sehnat co nejvíce podpisů na podporu studentů zbitých na Národní třídě v Praze. Setkal se se třemi skupinami lidí - ti, co podepsali, pak komunisté, kteří nepodepsali, a pak ti, kteří by sice podepsali a sympatizují, ale po zkušenostech z roku 1968 se báli. Nadřizený jim dokonce i vyhrožoval, že pokud s tím nepřestanou, přijdou o místo.³⁴⁶ O dalších událostech mluvil Petr Faistauer následovně: „*Vzpomínám, jak jedna kolegyně vedoucímu druhý den v úterý přinesla ukázat kalhoty, které jejímu synovi 17. listopadu roztrhali policajti při zásahu na Národní třídě. V následujícím týdnu jsem vystoupil na odborové schůzi Jednoty za účasti asi tak 100 lidí, kde mně už tehdejší komunistické vedení jako zástupci OF dalo ke konci slovo. Začátek schůze se nesl ještě v tradičním duchu, tj. vystoupeními začínajícími oslovením „Soudružky a soudruzi...“, pokračujícími konstatováními, jak prosperujeme a plníme všechny plány minimálně na 100 %. Když jsem pak přítomné oslovil „Dámy a pánové...“, nikdo to v té době ještě nečekal... Mluvil jsem o tom, že jsme na konci vlády jedné strany v celé zemi i na našem pracovišti a že teď bude mnohé jinak. Ke konci byl dlouhý potlesk, lidi se pomalu přestávali bát...“³⁴⁷*

10. 1 VOLBY 1990

Nyní už politiku a správu města měli na starosti nově kooptovaní členové MěstNV. Zraky všech se začaly upínat k prvním svobodným volbám po 40 letech. Občanské fórum v Jilemnici si jako svoje cíle vytyčilo přerušit vliv komunistů a jejich sympatizantů, seznamovat občany s volebními tématy a svou vizí, navrhnout na kandidátku kvalitní osobnosti.³⁴⁸ Jasným vítězem voleb v Jilemnici se stalo Občanské fórum, které do Sněmovny lidu, Sněmovny národů i České národní rady získalo přes 50 % všech hlasů.³⁴⁹

	SL	SN	ČNR
Občanské fórum	57,38 %	58,94 %	53,79 %
KDU	14,98 %	13,95 %	12,97 %
KSČ	8,59 %	8,67 %	8,29 %

³⁴⁶ Rozhovor autorky s Petrem Faistauerem dne 13. 5. 2020.

³⁴⁷ Tamtéž.

³⁴⁸ Rozhovor autorky s Jiřím Odvárkem dne 5. 5. 2020.

³⁴⁹ *Jilemnický zpravodaj, slovem a obrazem*. Jak volila Jilemnice. Zář 1990, roč. 13.

*Tabulka 5: Výsledky voleb do České národní rady a Federálního shromáždění v r. 1990, první tři místa v Jilemnici.*³⁵⁰

V komunálních volbách vyhrálo i v Jilemnici Občanské fórum, avšak zde již nebylo jejich vítězství tak velké. Do zastupitelstva bylo k dispozici celkem 17 mandátů. Občanské fórum získalo celkem 24 % hlasů, což bylo nejvíce ze všech, avšak získalo pouze 4 místa v zastupitelstvu. Nezávislí kandidáti obdrželi 23,7 % hlasů a pět mandátů, stejně jako Křesťansko – demokratická strana, která získala 20,9 % hlasů. Zbylé mandáty získaly Komunistická strana Československa a Československá strana zemědělská.³⁵¹ První polistopadovou starostkou se stala Mgr. Jaroslava Kunátová.³⁵²

---

³⁵⁰ *Volby* [online]. [vid. 17. 5. 2020]. Dostupné z: www.volby.cz.

³⁵¹ Tamtéž.

³⁵² Rozhovor autorky s Jiřím Odvárkem dne 5. 5. 2020.

11. KAPITOLA: TURNOV DO ROKU 1989

11. 1 TURNOV NA KONCI VÁLKY

Povstání se ze Semilská šířilo jako lavina a brzy došlo i do Turnova, kde byla nejpočetnější německá posádka z celého okolí. Občané 5. května začali sundávat a zamazávat německé nápisy, vyvěšovat československé vlajky, odzbrojovat nacisty. Při odzbrojování jeden z nich použil ruční granát, který jednoho z občanů Turnova Bubeníka těžce zranil. Druhý voják použil zbraň a zastřelil Josefa Rouse. Po tomto incidentu se lidé snažili najít úkryt, přitom našli smrt ještě další dva neozbrojení turnovští občané. Povstání pokračovalo dále na více místech, u hlavního mostu přes řeku Jizeru, u nádraží, u viaduktu, budovaly se zátarasy na silnicích, zapojili se partyzáni i obyvatelé Turnova. Německému autu s posádkou maximálně tří mužů bylo zabaveno několik zbraní. Němci město odstřelovali pancéřovými pěstmi a děly, probíhal velmi ostrý boj, který si vyžádal několik mrtvých. Ještě ten den byli uvězněni někteří zrádci a kolaboranti.

Před půlnocí začala střelba ustávat a do 6 hodin ráno bylo vyhlášeno příměří. V té době se s Němci vyjednávalo o odzbrojení a německá posádka se stáhla do kasáren. Jednání nakonec nebylo úspěšné³⁵³. Probíhaly ještě další boje, které si vyžádaly další oběti. 6. května svrhli nacističtí letci na turnovské nádraží pumu. Boje mezi partyzány, místními a Němci probíhaly i v dalších dnech, stejně tak odstřelování Turnova a okolních vesnic, což si vyžádalo další oběti, zároveň byli bráni rukojmí, mnoho lidí z Turnova uteklo do sousedních vesnic.³⁵⁴

7. května začali Němci opouštět město, co nemohli pobrat, spálili a v Turnově zůstala menší, ale ještě početná posádka. Obyvatelé byli vyzváni ke klidu a upozorněni, že za každého mrtvého Němce by bylo popraveno 10 Čechů.³⁵⁵ 9. května byla odzbrojena a zajatá německá posádka v kasárnách.³⁵⁶ Z 9. na 10. května dorazila do Turnova Rudá armáda, která byla s radostí vítána. V té době již byla německá kasárna v českých rukou a na svůj osud čekali němečtí zajatci a kolaboranti. Partyzáni v okolí pochytili německé vojáky jako rukojmí, sedm z nich přivedli do Turnova, kde byli popraveni.³⁵⁷

---

³⁵³ SUCHARDA, Zdeněk. *Semilsko v květnu 1945: Průběh povstání a osvobození*. Brno, 2019. Bakalářská. Masarykova univerzita, s. 30, 31.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 35, 36.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 36, 37.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 43.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 47.

11. 2 VÝVOJ PO ÚNORU 1948

Po únoru 1948 bylo zrušeno mnoho spolků - např. Sokol nebo Junák. Jako všude jinde, tak i v Turnově prosazovala komunistická strana moc svým obvyklým způsobem a mnoha lidem zničila život. Turnovští členové lidové strany³⁵⁸ byli odsouzeni pro trestný čin velezrady ve vykonstruovaném procesu a odsouzeni k mnohaletým trestům odnětí svobody. Podobný osud potkal i odpůrce kolektivizace a jiné.

Známý odpor komunistů k náboženstvím a církvím se podepsal i na františkánském klášteře v Turnově, který museli duchovní v roce 1952 vyklidit. Ve středu náměstí nemohla zůstat stát socha Panny Marie - o to víc, když se náměstí v roce 1953 přejmenovalo na Stalinovo.³⁵⁹

Během pražského jara v Turnově probíhaly obdobné události a aktivity jako jinde v zemi. Začaly se obnovovat zrušené spolky Junák či Sokol. Ve městě začalo fungovat 10 skautských oddílů, vznikl Klub 231, jako druhá v republice zde byla založená pobočka KAN především díky iniciativě JUDr. Václava Šolce.³⁶⁰ Město se v období uvolnění snažilo, aby se Turnov opět stal samostatným okresem s okresním městem Turnov.³⁶¹

Samotná okupace v Turnově byla výjimečná, neboť okupační vojska zaměnila Turnov a Trutnov, proto dorazila polská okupační jednotka až 23. srpna a nikoliv 21. srpna. Kolem jezdily tanky a obrněné vozy, ale do Turnova žádný dlouho nedorazil. Tato situace byla velmi znepokojující, protože panovaly obavy, že město bude vybombardováno.

Než Poláci dorazili do Turnova, sepsali turnovští vojáci prohlášení, které odsoudilo vpád vojsk Varšavské smlouvy. Tento dokument odvezli do Mladé fronty a 23. srpna ho otiskly Rozvoj i Pojizerské listy. Do kasáren se chodili občané dobrovolně hlásit na vojenské cvičení.

---

³⁵⁸ Jedním z těchto odsouzených byl mlynář z Ktové Vratislav Michal, který za války pomáhal rodinám zatčených a uprchlým zajatcům. Po válce se stal předsedou národního výboru, nebyl jím ale dlouho, protože ho komunisti všech funkcí zbavili. Navíc mu znárodnili mlýn a téměř 10 let prožil ve vězení. Krátce před smrtí v roce 1968 požádal o rehabilitaci, kterou mu zamítli. Viz COGAN, Miroslav a Bohumil JAKOUBĚ. *Turnov: Český ráj*. 2. aktualizované vydání. Železný Brod: pro Město Turnov vydalo Nakladatelství Jakoubě, [2018], 184 s. ISBN 978-80-87254-00-4, s. 59.

³⁵⁹ COGAN, Miroslav a Bohumil JAKOUBĚ. *Turnov: Český ráj*. 2. aktualizované vydání. Železný Brod: pro Město Turnov vydalo Nakladatelství Jakoubě, [2018], 184 s. ISBN 978-80-87254-00-4, s. 58, 59.

³⁶⁰ CHAROUSEK, Pavel. Ohlédnutí za 21. srpnem 1968 v Turnově i v České republice. *Turnovskovakci* [online]. 19. srpna 2018 [vid. 28. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.turnovskovakci.cz/zapisnik-vse/zapisnik/ohlédnutí-za-21-srpnem-1968-v-turnove-i-v-ceske-republice/>.

³⁶¹ BRUNCLÍK, Milan, HERTL, David. Srpen 1968 v Turnově. *Sever.rozhlas* [zvukový záznam online]. 21. září 2008 [vid. 28. 5. 2020]. Dostupné z: <https://sever.rozhlas.cz/srpen-1968-v-turnove-6833725>.

Když okupanti dorazili do Turnova, čekaly na ně hlavně tanků, kterými českoslovenští vojáci zatarasili brány kasáren. Polský velitel nechal postavit své tanky a obrněné vozy tak, jako by chtěl kasárna odstřelovat, žádal posádku, aby stáhla děla a odevzdala zbraně, což turnovská posádka odmítla.

Tuto odhodlanou bojovou atmosféru rázně ukončil projev Alexandra Dubčeka a prezidenta Ludvíka Svobody, kteří se vrátili z Moskvy a vybízeli ke klidu. Děla byla stažena, polská armáda si za městem vytvořila obří polní ležení. Českoslovenští vojáci dostali rozkaz opustit kasárna, aby je uvolnili přijíždějící sovětské armádě.³⁶² S odcházejícími vojáky se přišlo rozloučit celé město, děti a studenti vojákům přinesli květiny. Posádka se musela přesunout do Uherského Hradiště na Moravu.³⁶³ Sověti tak nahradili Poláky, kteří po dvou měsících opustili své ležení, kde pro zajímavost vydrželi po celou dobu bez latrín.

Sověti po svém příjezdu budili hrůzu a s mobilním odpalovačem raket najeli do domu, který pobořili.³⁶⁴

Po okupaci přišla doba perzekucí, cenzury, opětovné nesvobody. Během tohoto období se Turnov rozšířil o nová panelová sídliště a továrny, rozestavěl se průtah městem, který velice nešťastným způsobem přemostil židovský hřbitov, na náměstí mezi krásnými historickými fasádami vyrostla šedivá krychle obchodního domu.³⁶⁵

Perzekuce a odplaty se dočkali i vysoce postavení vojáci turnovské posádky. Major Bohumil Ištváněk, hrdina národního povstání v Plzni v roce 1945, byl degradován na vojína, zbaven všech vojenských poct po 22 letech služby. Pracoval jako traktorista, ale i po restauracích a jídelnách. O práci přišla i jeho manželka, která pracovala jako laborantka, musela se vyučit kuchařkou, aby směla být zaměstnaná ve výrobně polotovarů. Rehabilitován byl pán Ištváněk až po revoluci.³⁶⁶

---

³⁶² LÁNSKÝ, Tomáš. Okupanty v Turnově přivítaly houfnice, vojáci je nepustili do kasáren. *Idnes.cz* [online]. 23. srpna 2018 [vid. 28. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/turnov-v-roce-1968-neobsadili-okupanti-vojaci-je-nevpustili-do-kasaren.A180822_133914_liberec-zpravy_tml.

³⁶³ Československý rok 1968. *Náš Turnov*. Č. 36, červen 2008, s. 6.

³⁶⁴ LÁNSKÝ, Tomáš. Okupanty v Turnově přivítaly houfnice, vojáci je nepustili do kasáren. *Idnes.cz* [online]. 23. srpna 2018 [vid. 28. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/turnov-v-roce-1968-neobsadili-okupanti-vojaci-je-nevpustili-do-kasaren.A180822_133914_liberec-zpravy_tml.

³⁶⁵ COGAN, Miroslav a Bohumil JAKOUBĚ. *Turnov: Český ráj*. 2. aktualizované vydání. Železný Brod: pro Město Turnov vydalo Nakladatelství Jakoubě, [2018], 184 s. ISBN 978-80-87254-00-4, s. 60.

³⁶⁶ LÁNSKÝ, Tomáš. Okupanty v Turnově přivítaly houfnice, vojáci je nepustili do kasáren. *Idnes.cz* [online]. 23. srpna 2018 [vid. 28. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/turnov-v-roce-1968-neobsadili-okupanti-vojaci-je-nevpustili-do-kasaren.A180822_133914_liberec-zpravy_tml.

Během normalizace zůstaly aktivní alespoň nějaké zájmové spolky, sportovní oddíly a kultura. Loutkoherecký soubor Čmukaři se stal výjimečný pro svou originální dramaturgii. Na konci 80. let vznikl pěvecký sbor Musica Fortuna.³⁶⁷

---

³⁶⁷ COGAN, Miroslav a Bohumil JAKOUBĚ. *Turnov: Český ráj*. 2. aktualizované vydání. Železný Brod: pro Město Turnov vydalo Nakladatelství Jakoubě, [2018], 184 s. ISBN 978-80-87254-00-4, s. 61.

12. KAPITOLA: LISTOPADOVÁ REVOLUCE A POČÁTKY DEMOKRATICKÉ TRANSFORMACE DO ČERVNOVÝCH VOLEB 1990 V TURNOVĚ

O tom, co se stalo 17. listopadu v Praze, se někteří lidé v zemi dozvěděli z nelegálních rozhlasových stanic, jako byl Hlas Ameriky nebo Svobodná Evropa, a nejinak tomu bylo i v Turnově. Druhý den 18. listopadu se v libereckém divadle mělo konat představení, na které měli lístky i někteří obyvatelé Turnova, místo něj se ale diskutovalo o pražských událostech. Téhož dne se v Turnově odehrával country bál, na který později přišli i účastníci diskuze v divadle, a ostatní informovali o tom, co se dozvěděli. Pro mnohé v sále to byla úplně nová informace. Před půlnocí se za zbité studenty konala i minuta ticha.³⁶⁸

V sobotu 18. a neděli 19. listopadu se v podniku AVRO Příšovice vyrobilo 6 video magnetofonů, které byly odvezeny na Karlovu univerzitu. Zde sloužily k namnožení tisíců kazet s pravdivými informacemi z Prahy, které byly rozesílány na český venkov po celé republice.³⁶⁹

Už 21. listopadu 1989 vzniklo turnovské Občanské fórum, které bylo ještě ten den večer zaregistrováno v centrálním OF jako vůbec první mimopražské.³⁷⁰ K brzkému založení OF v Turnově velmi přispěl Ivan Kunetka³⁷¹, který tenkrát jel do Prahy a shodou okolností se dostal do Disku, což bylo studentské divadlo při DAMU. Zde se pořádalo shromáždění, kde o Občanském fóru slyšel poprvé, zároveň se zde mluvilo i o tom, že by se OF měla zakládat i mimo Prahu. Když se o půlnoci vrátil domů, zamířil do Šantánu, což byla taková poloilegální hospoda, kde v té době fungoval divadelní klub a scházeli se zde převážně divadelníci. Zde ještě ten večer založili turnovské Občanské fórum a ráno to zavolali do pražského OF.³⁷² Za vznikem turnovského OF stáli tedy hlavně divadelníci a lidé kolem nich, kteří se scházeli v Šantánu.³⁷³

Ještě o víkendu se začaly scházet hloučky lidí na tehdejším náměstí Pracujících v Turnově a zapalovali svíčky. K tomu v rozhovoru řekla zakládající členka OF Daniela

---

³⁶⁸ Soukromý archiv Ivana Kunetky. *Turnovsko v akci*. Č. 23, roč. 2009, s. 5.

³⁶⁹ Soukromý archiv Ivana Kunetky. 20 let od Sametu aneb cesta ke svobodě. *Ohlasy Turnovska*. S. 16.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 15.

³⁷¹ Ivan Kunetka vystudoval gymnázium, vysokou školu nedokončil. Před a během sametové revoluce pracoval v JZD. Poté se dostal ke kamenické práci a restaurování kamene, takže nyní pracuje jako kameník.

³⁷² Rozhovor autorky s Ivanem Kunetkou dne 29. května 2020.

³⁷³ Tamtéž.

Weissová³⁷⁴: „*V té době už jsme samozřejmě věděli, že nestačí sedět v soukromý hospodě a povídat si o tom, že je potřeba začít něco dělat. Nezávisle na nás se začali hnedka 18. listopadu scházet na náměstí lidi kolem Pavla Charouska, Václava Feštra a dalších lidí, brzy jsme tam začali chodit i my.*“³⁷⁵ Organizace shromáždění se brzy ujalo Občanské fórum, které mělo informace a materiály od vysokoškoláků z Prahy, kteří do Turnova jezdili.³⁷⁶

První větší manifestace se uskutečnila 21. listopadu a v dalších dnech pokračovaly za čím dál větší účasti. Řečníci se střídali na korbě multikáry, která sloužila jako improvizovaná tribuna. Vystupovali mimo jiných i pražští studenti či umělci z libereckého Divadla F. X. Šaldy.³⁷⁷ V Turnově pobývala velmi početná sovětská posádka, nejen organizátoři, řečníci, ale i účastníci měli proto velký strach z toho, co by se mohlo stát. Na tom se shodl Ivan Kunetka s Danielou Weissovou, která k tomu dodala: „*V té době vůbec nebylo jasné, co provede stávající moc od vedení města po vojáky v kasárnách. Všichni z vedení města byli kovaný komunisti, vymytý mozky. Navíc předseda Vlka byl bývalý lampasák, který vlastnil zbraň. Nebyly to žádné srandaakce. Kdyby Rusáci vyjeli z kasáren na náměstí, byly by to jatka. Báli jsme se, ale na náměstí nás bylo čím dál víc, což dodávalo odvalu. Samozřejmě že akce na náměstí monitorovali tajní. Ti, kteří se tam ocitali, by teoreticky byli následně perzekuováni, ale ta touha po změně a síla lidí byla tak velká, že zakládajícímu výboru OF dala obrovskou sílu.*“³⁷⁸

Důležitým krokem pro převrat bylo ovládnutí médií, toho se ujal novinář a mluvčí OF Turnov Milan Brunclík. Nejdřív byla komunistická rétorika vytlačena z rozhlasu po drátě, s kterým vstupoval do linek Československého rozhlasu. Na Vesecku byl umístěn televizní vysílač, na kterém sovětské velení vysílalo pro zdejší okupační posádku vlastní program. Velitel slíbil, že vysílač dají k dispozici, o čemž ale

---

³⁷⁴ Daniela Weissová se do Turnova přistěhovala v 70. letech. Je vystudovaná učitelka mateřské školy. V mateřské školce v Turnově pracovala 4 roky, ale kvůli ideologickému sporu s inspektorkou o existenci Ježíška, musela zaměstnání opustit. Poté působila v různých brigádách. Později začala pracovat na dětském oddělení v knihovně v Turnově. Po listopadu pracovala pro město jako tisková mluvčí do roku 1993. Chvilí podnikala v realitách, poté začala dělat noviny v kulturním centru a od roku 2012 pracuje jako dramaturgyně v Kulturním centru Turnov. Zároveň působí jako zdravotní klaun a hraje v loutkovém divadle.

³⁷⁵ Rozhovor autorky s Danielou Weissovou dne 3. září 2019.

³⁷⁶ Tamtéž.

³⁷⁷ Soukromý archiv Ivana Kunetky. *Turnovsko v akci*. Č. 23, roč. 2009, s. 5.

³⁷⁸ Rozhovor autorky s Danielou Weissovou dne 3. září 2019.

lhal, a urychleně ho převezli do Milovic. Tím se ale uvolnil jeden kanál, v Příšovicích proto sestrojili svůj vysílač, který vysílal z budovy učňovské školy v Turnově.³⁷⁹

Hlavním cílem bylo odstranění komunistických struktur z vedení města. V tom byl Občanskému fóru velmi nápomocný úředník Zdeněk Fišer, který jeho členy seznámil s tím, jak hierarchie vedení města vůbec funguje a co mají vlastně dělat, protože se doposud o tyto věci nikdo nezajímal a nic o nich nevěděli. Členové OF tedy začali s přesvědčováním komunistických představitelů, aby ze svých funkcí odstoupili.

Před chystanou generální stávkou zašla 26. listopadu skupinka lidí z Občanského fóra, mezi nimi i Daniela Weisssova, Ivan Kunetka či Milan Brunclík, na tajné zasedání rady národního výboru, o kterém jim řekl Zdeněk Fišer a zároveň je pustil do budovy. Nevěděli, jak celá tato návštěva dopadne a co od ní vlastně mají očekávat, proto nechali blízkým kontakty na spřízněné právníky, kteří pomáhali disidentům.³⁸⁰ Daniela Weisssová na tuto situaci dodnes s úsměvem vzpomíná takto: *„Jejich překvapení bylo obrovské, pro ně to by takový šok, seděli s otevřenou pusou a čuměli. Řekli jsme, že jsme Občanské fórum města Turnova a zastupujeme nespokojené lidi, kterých se čím dál tím víc schází každý den na náměstí. Jdeme jim oznámit, že bude generální stávka a doporučujeme vedení města, aby nepodnikalo žádné kroky proti tomu a aby to samé vzkázali do kasáren. Samozřejmě pokud chcete na náměstí také něco říct, tak můžete, prostor dostanete.“*³⁸¹

Generální stávka se odehrála nakonec bez zásahu bezpečnostních složek. Účastnilo se obrovské množství lidí, celé náměstí bylo plné. Na korbě multikáry se střídali řečníci, pár písní zahráli hudebníci, kteří nemohli vystupovat. Slovo dostal i tajemník města, který promlouval k obyvatelům těmito frázemi: *„ My víme, že jste se spletli“, „chápeme, že jste se nechali nachytat“, „stojíme o dialog s vámi“*, po prvních pěti větách ho lidé vypískali.³⁸² Během vystoupení zaznívaly takové požadavky jako respektování občanských práv, zrušení vedoucí úlohy KSČ, svobodné volby, demise vlády, přehodnocení zásahu vojsk v roce 1968 a jiné. Během proslovů seznámili studenti vysokých škol turnovské občany se situací v Praze. Na závěr zazpívalo asi 6000 přítomných demonstrantů státní hymnu, čímž stávku ukončili.³⁸³

---

³⁷⁹ Soukromý archiv Ivana Kunetky. 20 let od Sametu aneb cesta ke svobodě. *Ohlasy Turnovska*. S. 16.

³⁸⁰ Rozhovor autorky s Danielou Weisssovou dne 3. září 2019.

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² Tamtéž.

³⁸³ BURJÁNEK, Vladimír. Prostor pro oboustrannou výměnu názorů. *Rozvoj, týdeník pracujících okresu Semily*. Č. 48, roč. 38, 30. listopadu 1989.

V ten stejný den se od 16 hodin v turnovském kině konalo jedno z diskuzních shromáždění, která se pravidelně opakovala. Když se nepromítalo, tak se scházelo velké množství lidí. Na jevišti vždy seděl někdo z politické reprezentace a hovořilo se o tom, jaký bude další postup, co je potřeba udělat atd.³⁸⁴ „*Pamatuju si na soudružku Maierovou z bývalého vedení města, která se tam snažila obhajovat, že my vůbec nechápeme, co děláme. Těch pár lidí, co tam nastoupili na svou obhajobu, dostali svůj prostor a pak je lidi vypískali. To byly jejich poslední slova na veřejnosti,*“ doplňuje Weisssová.³⁸⁵

Po pádu komunistického režimu se muselo udát mnoho změn a lidé před sebou měli velký kus práce. Prvořadé bylo vyměnit vedení města, vznikaly různé komise, které se spolupodílely na jeho proměně. Muselo se postupovat kontinuálně a ne všechno zrušit a začít znovu. „*Vznikla pracovní skupina, která se zabývala estébákama a policií, a tam bylo potřeba postupovat velmi rychle, ale přes to přese všechno se to nepovedlo a oni spoustu materiálů stihli zlikvidovat,*“³⁸⁶ vzpomíná Weisssová. Novým předsedou MěstNV se stal JUDr. Václav Šolc, místopředsedou Josef Kunetka a tajemníkem Vojtěch Dohnal.³⁸⁷ Vojtěch Dohnal byl kooptován v únoru do České národní rady, kde působil až do řádných voleb v červnu 1990.³⁸⁸

Již bylo vícekrát zmíněno, že v Turnově pobývala silná sovětská posádka. Její odsun byl jedním z prvních cílů nového vedení města. 29. ledna 1990 od půl páté odpoledne se před budovou Čedoku začali scházet turnovští občané. OF svolalo manifestaci na pět hodin odpoledne, aby všichni společně dali najevo, že tu sovětské posádky nejsou vítány. Dav byl odhadován na počet pět tisíc a stále přicházeli další účastníci s lampiony, transparenty v češtině i azbuce. Sešli se lidé všech povolání a generací. Nejdřív k mikrofonu přistoupila Daniela Weisssová, která občany vyzvala k tomu, aby byli zdvořilí, jako by se s nimi třeba loučila nevíтанá návštěva tchyně. Po ní se slova ujal předseda MěstNV doktor Šolc, který přečetl výzvu k odchodu, se kterou se později účastníci průvodu vydali ke kasárnám a předali ji veliteli sovětské posádky.³⁸⁹ Delegace občanů šla s výzvou přímo k bráně kasáren, zatímco průvod za doprovodu kapely je obcházel a přicházel od parku. Nikdo nevěděl, jak budou Sověti reagovat. O to větší překvapení přišlo, když se po otevření železných vrat objevila vojenská kapela,

---

³⁸⁴ Rozhovor autorky s Danielou Weisssovou dne 3. září 2019.

³⁸⁵ Tamtéž.

³⁸⁶ Tamtéž.

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ Rozhovor autorky s Ivanem Kunetkou dne 29. května 2020.

³⁸⁹ STUDENÝ, Jirí. Ještě neodešli. *Rozvoj, týdeník okresu Semily*. Č. 2, roč. 39, 22. února 1990.

kteřá vyhrávala české písně a dokonce i hymnu.³⁹⁰ Před kasárnami čekal velitel, u něhož se průvod zastavil. Velitel prohlásil, že je voják, který musí poslouchat rozkazy, ale jakmile to půjde, udělá vše pro co nejpoklidnější odchod.³⁹¹

O jejich rychlý odsun se nejvíce zasloužil Josef Kunetka, tehdejší místopředseda MěstNV, který vše zajistil po úřední stránce, kontaktoval se s Michalem Kocábem, hlavním organizátorem odchodu sovětských posádek z republiky. Dal si velkou práci s důkladnou přípravou, což umožnilo, že sovětská posádka z Turnova odešla jako jedna z prvních.³⁹² Vojsko nakonec odešlo v květnu 1990, předtím již představitelé města a velitelé posádky jednali a sepisovali škody způsobené na turnovském majetku. Sovětské vojsko mělo přesídlit do Turkmenistánu, kde nebyly domy ani kasárna, vojáci si tedy odvezli vše, co naložili, dokonce i plechy a stará prkna.³⁹³

12. 1 VOLBY 1990

Brzy začalo i turnovské OF upínat svou pozornost k volbám, k čemuž Kunetka řekl následující: „*Když se vyřídily záležitosti města, začalo je jezdit do Semil na okresní Občanské fórum. Tady se centrálně připravovaly materiály k volbám, jezdilo se na výjezdy po okolí.*“³⁹⁴

Ze tří vybraných měst zaznamenalo Občanské fórum ve volbách v Turnově největší počet hlasů. Výsledky jak do České národní rady, tak do Federálního shromáždění přesáhly 60 %.

	SL	SN	ČNR
Občanské fórum	64,44 %	67,15 %	66,28 %
KSČ	10,40 %	9,46 %	9,49 %
KDU	7,32 %	4,58 %	4,08 %

Tabulka 6: Výsledky voleb do České národní rady a Federálního shromáždění v r. 1990, první tři místa v Turnově.³⁹⁵

V listopadových komunálních volbách Občanské fórum v Turnově potvrdilo svou silnou pozici. Celkem bylo volných 27 mandátů, z toho OF získalo 11 a 42,2 % hlasů. 4 místa v zastupitelstvu získali nezávislí kandidáti (14 % hlasů), tři komunistická strana (9,9 %), po dvou Československá strana lidová, Strana zelených a Klub angažovaných nestraníků, nakonec

³⁹⁰ ŠOLC, Václav. Konec sovětské armády v Turnově. *Náš Turnov*. Č. 21, prosinec 2000, s. 7.

³⁹¹ STUDENÝ, Jiří. Ještě neodešli. *Rozvoj, týdeník okresu Semily*. Č. 2, roč. 39, 22. února 1990.

³⁹² Rozhovor autorky s Ivanem Kunetkou dne 29. května 2020.

³⁹³ ŠOLC, Václav. Konec sovětské armády v Turnově. *Náš Turnov*. Č. 21, prosinec 2000, s. 7, 8.

³⁹⁴ Rozhovor autorky s Ivanem Kunetkou dne 29. května 2020.

³⁹⁵ *Volby* [online]. [vid. 31. 5. 2020]. Dostupné z: www.volby.cz.

po jednom mandátu Československá strana socialistická, Liberálně demokratická strana a Sdružení nezávislých kandidátů.³⁹⁶ Prvním polistopadovým starostou se stal JUDr. Václav Šolc a místostarostou Josef Kunetka.³⁹⁷

---

³⁹⁶ *Volby* [online]. [vid. 31. 5. 2020]. Dostupné z: www.volby.cz.

³⁹⁷ Rozhovor autorky s Ivanem Kunetkou dne 29. května 2020.

13. KAPITOLA: VÝSLEDKY VOLEB PRO CELÝ OKRES SEMILY

Je zřejmé, že ve všech zmíněných městech vyhrálo volby Občanské fórum. Nyní bych ještě pro úplnost doplnila výsledky voleb pro celý semilský okres.

	SN	ČNR
Občanské fórum	60,42 %	57,55 %
KSČ	10,19 %	10,01 %
KDU	9,09 %	9,08 %

Tabulka 7: Výsledky voleb do České národní rady a Sněmovny národů v okrese Semily, první tři místa.³⁹⁸

	SL
Občanské fórum	58,90 %
KDU	11,50 %
KSČ	10,40 %

Tabulka 8: Výsledky voleb do Sněmovny lidu v okrese Semily, první tři místa.³⁹⁹

Pouze ještě strana Spojenectví zemědělců a venkova získala více jak 5 % hlasů v okrese Semily, a to pouze do České národní rady.⁴⁰⁰

Celková účast dosáhla 84,2 % a volby se odehrály v 62 obcích, neuskutečnily se pouze ve dvou. V okrese bylo celkem 764 mandátů a většinu z nich získalo Občanské fórum, celkem 44,3 %. Dále 25,9 % Sdružení nezávislých kandidátů, 7,3 % Československá strana lidová, 7,3 % jednotliví nezávislí kandidáti, 6,6 % komunistická strana. Ostatní subjekty dosáhly výsledku nižšího než 5 %.⁴⁰¹

³⁹⁸ Volby [online]. [vid. 29. 5. 2020]. Dostupné z: www.volby.cz.

³⁹⁹ Tamtéž.

⁴⁰⁰ Volby [online]. [vid. 2. 6. 2020]. Dostupné z: www.volby.cz.

⁴⁰¹ VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1990, s. 28. Dostupné z: <https://m.semily.cz/kronika-mesta-1990/d-1066>.

ZÁVĚR

Konec 80. let znamenal v bývalých zemích východního bloku zásadní změny v politickém a společenském uspořádání, jež jsou spojeny s pádem komunistických režimů. Všechny socialistické země se potýkaly s velkými problémy, které působily na celou společnost, a ta postupně začala dávat najevo svou nespokojenost. Velkým mezníkem vedoucím k ukončení vlád jedné strany byl nástup reformního politika Michaila Gorbačova do čela ÚV KSS v roce 1985, jeho reformní přístup ovlivňoval situaci nejen v Sovětském svazu, ale i v sovětských satelitech.

Všechny země východního bloku se v 80. letech potýkaly s velkými ekonomickými problémy, které nebylo vedení států schopné uspokojivě řešit. Nejen hospodářské, ale i ekologické těžkosti a přístup komunistických funkcionářů k nim vyvolával čím dál větší nespokojenost občanů jednotlivých zemí. Československo nebylo výjimkou, lidé se začali více angažovat a aktivizovat. Svou nespokojenost projevovali v zakládání nezávislých občanských iniciativ, podpisových akcích či demonstracích.

V Československu se zlomový okamžik odehrál 17. listopadu 1989, kdy došlo k brutálnímu zásahu proti studentům na Národní třídě v Praze. Tato reakce na pokojný pochod městem vyvolala v dalších dnech velké demonstrace nejen v Praze, ale i v jiných městech pro celém Československu. Obrovské množství lidí již nechtělo snášet nesvobodu a útlak, proto se rozhodli vyjít do ulic a na náměstí a dát jako jeden národ najevo, co si myslí. S rostoucím počtem demonstrujících občanů se zvyšoval i tlak na odchod vládnoucí garnitury. Demonstrace, stávkové akce a mítinky probíhaly několik dnů především z iniciativy nově vzniklého Občanského fóra. To se ujalo vyjednávání s představiteli státu a dosáhlo toho, že po 40 letech v Československu padl komunistický režim. Tímto zlomovým okamžikem skončila vláda jedné strany. Postupně docházelo k velkým politickým a celospolečenským změnám, které vyvrcholily v červnových svobodných volbách.

Sametová revoluce otevřela cestu společenské a ekonomické transformaci, dala možnost občanům se realizovat, vycestovat, podnikat, svobodně vyjadřovat své názory aj. Umožnila, aby se Československu a později rozdělené České a Slovenské republice otevřely dveře k přeměně na demokratickou zemi a začlenila se mezi plnohodnotné evropské státy, které jsou dnes součástí NATO či EU.

Cílem práce bylo vylíčit situaci pádu komunistického režimu v okrese Semily v roce 1989 až do prvních svobodných voleb v roce 1990, konkrétně ve městech

Semily, Jilemnice a Turnov, na základě dostupných historických materiálů a vzpomínek pamětníků.

Bádání k tomuto tématu nebylo vůbec jednoduché, narazila jsem pouze na málo písemných materiálů, nedostalo se mi jich ani v archivu, ani ze soukromých sbírek. Nejvíce písemných materiálů jsem měla k městu Semily, a to především ze semilské kroniky a místního periodika Rozvoj, který je uložený v Státním okresním archivu v Semilech. V semilském archivu jsem nahlédla o do nezpracovaného fondu Občanského fóra Semily, který obsahuje především zápisy ze schůzí, na nichž se většinou jednalo o kooptacích. Materiály z Turnova měly být předány do semilského archivu či turnovského muzea, ale ani v jedné instituci se mi k nim nepodařilo dostat se zdůvodněním, že materiály nemají. V Jilemnici ani žádné dokumenty neexistují. Tato doba byla velmi hektická, rychlá a nejistá. Na všem se pracovalo za pochodu, takže nedostatek materiálů je pochopitelný. Navíc se ani nevědělo, jak se revoluční události budou vyvíjet. Mnozí nevěřili, že by režim mohl padnout, takže by jakékoliv materiály v rukou komunistického režimu mohly být velice nebezpečné. I to je důvod, proč je písemností málo, nebo vůbec. Jsou tu však pamětníci, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout a kterým jsem moc vděčná za jejich spolupráci a ochotu podělit se o své vzpomínky.

Volby ve všech třech městech ukázaly obrovskou převahu Občanského fóra a ještě větší v Turnově, což jen potvrdilo demokratické směřování společnosti. Avšak i komunisté měli stále svoji početnou voličskou základnu, v Jilemnici se umístili na třetím místě a v Turnově a Semilech na druhém za OF. V celém okrese, kraji i republice vyhrálo OF s neuvěřitelným náskokem, čímž byla nastartováno nové demokratické směřování státu.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY

Archivní prameny:

- Státní okresní archiv Semily, nezpracovaný fond Občanské fórum Semily, OF Semily, 1989 – 1990.
- Státní okresní archiv Semily, Votoček Václav, (1835) 1927 – 2006.
- VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1989. Dostupné z: <https://www.semily.cz/kronika-mesta-1989/d-1065>.
- VOTOČEK, Václav: Kronika města Semily [online]. Semily. 1990. Dostupné z: <https://m.semily.cz/kronika-mesta-1990/d-1066>.
- LUŠTINEC, Jan. Kronika města Jilemnice. Jilemnice.

Tiskem vydané prameny:

- BLAŽEK, Petr a BURSÍK, Tomáš. *Pražský proces 1979: vyšetřování, soud a věznění členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných: dokumenty*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010. 425 s. ISBN 978-80-7285-124-9.
- PAŽOUT, Jaroslav, ed. a kol.: *CD příloha - edice dokumentů VONS 1979–1989*. Praha: Academia, 2014. Historie. ISBN 978-80-200-2388-9.
- SUK, Jiří. *Občanské fórum: listopad - prosinec 1989*. 1. díl, Události. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, 238 s. Knihy, dokumenty. ISBN 80-85270-72-2.

Periodický tisk

- Jilemnický zpravodaj, slovem a obrazem. Jilemnice. 1990.
- Náš Turnov, časopis spolku rodáků a přátel Turnova. Turnov. 2000.
- Rozvoj, týdeník pracujících okresu Semily. Semily. 1989.
- Rozvoj, týdeník okresu Semily. Semily. 1989.
- Semilské noviny: informační měsíčník občanů Semilska. Semily. 2009, 2011.

Pamětníci

- Rozhovor autorky s Danielou Weissovou dne 3. 9 2019.
- Rozhovor autorky s Alenou Bochovou dne 28. 9. 2019.
- Rozhovor autorky s Miroslavem Holubem dne 17. 10. 2019.
- Rozhovor autorky s Jiřím Odvárkem dne 5. 5. 2020.
- Rozhovor s autorky Petrem Faistauerem dne 13. 5. 2020.
- Rozhovor s autorky Ivanem Kunetkou dne 29. května 2020.

- Emailová korespondence autorky s Janou Dědečkovou dne 29. 8. 2019.
- Paměť národa. *Jana Dědečková* [audio nahrávka]. Paměť národa, 5. 6. 2019.
- Paměť národa. *MUDr. Jiří Soukup* [audio nahrávka]. Paměť národa, 23. 6. 2019.

Osobní archivy

- Soudní dokumenty týkající se trestního stíhání Josefa Šlapáka, osobní archiv Josefa Šlapáka, uložený v Muzeu a Pojizerské galerii v Semilech.
- Soukromý archiv Ivana Kunetky. *Turnovsko v akci*. Turnov, roč. 2009, č. 23.
- Soukromý archiv Ivana Kunetky. *Ohlasy Turnovska, měsíčník pro Turnov a okolí*. Turnov, roč. 12, 2009, č. 11.

LITERATURA

- BÁLEK, Alexej. Czechoslovak Economy in 1980s. In: *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, 2007, č. 7, s. 45–54.
- BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Dominový efekt: opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2013, 423 s. ISBN 978-80-7285-166-9.
- BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK, ed. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7.
- BOUDOVÁ, Jarmila. *Transformace české ekonomiky po roce 1990*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita.
- BROD, Toman a Jiří VANČURA. *Proč jsme v listopadu vyšli do ulic*. Brno: Doplněk, 1999, 159 s. Knihy dokumenty. ISBN 80-7239-051-1.
- BUREŠ, Jan, Jakub CHARVÁT, Petr JUST a Martin ŠTEFEK. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8270-6.
- COGAN, Miroslav a Bohumil JAKOUBĚ. *Turnov: Český ráj*. 2. aktualizované vydání. Železný Brod: pro Město Turnov vydalo Nakladatelství Jakoubě, [2018], 184 s. ISBN 978-80-87254-00-4.
- FRIEDL, Jiří, Tomasz JUREK, Miloš ŘEZNÍK a Martin WIHODA. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 690 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8.
- *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. 2. díl, Období 1945-1992. ISBN 978-80-7239-228-5.

- CHVÁTAL, Tomáš a Ivo NAVRÁTIL. *Plíživá kontrarevoluce v Semilech 1968*. Semily: Muzeum a Pojizerská galerie Semily, p.o., 2018, 150 s. Paměť Semilska, 5. ISBN 978-80-905890-6-3.
- JAKL, Michal a kol. *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*. 1. vyd. Žehušice: Městské knihy, 2004. 263 s. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-86699-18-8
- JAKOUBĚOVÁ, Vladimíra, Jan MOCEK, Vratislav OUHRABKA, et al. *Semily: příroda, okolí, město, historie, současnost*. 3. vydání. Semily: Město Semily, [2017], 137 s. ISBN 978-80-904672-3-1.
- JAŠEK, Peter. Pád komunistického režimu na Slovensku (1989–1990). In: *Securitas Imperii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, roč. 2015, č. 1, s. 142–167.
- KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969–1993*. Praha: Academia, 2012, 396 s. Historie. ISBN 978-80-200-2043-7.
- KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinnosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5.
- KUČEROVÁ, Irah. *Střední Evropa: komparace vývoje středoevropských států*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, 232 s. ISBN 978-80-246-3067-0.
- KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019, 1109 s. ISBN 978-80-257-2848-2.
- LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007, 71 s., [92] s. obr. příl. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7185-824-9.
- MÁLKOVÁ, Žaneta. *Odbojová činnost v okrese Semily v letech 1939–1945*. Pardubice, 2009. Diplomová práce. Univerzita Pardubice.
- MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6.
- MOULIS, Vladislav, Jaroslav VALENTA a Jiří P. VYKOUKAL. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991.
- MRÁZOVÁ, Zuzana. *Vývoj města Turnov*. Liberec, 2011. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci.
- NAVRÁTIL, Ivo a Pavel JAKUBEC. *Semilsko*. Praha: Litomyšl, 2010, 76 s., [88] s. obr. příl. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7432-054-5.

- OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994, 124 s. *Historia nova*, Sv. 6. ISBN 80-85800-12-8.
- OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, 649 s. *Česká společnost po roce 1945*, sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9.
- PAŽOUT, Jaroslav: Vnitřní podoba Komunistické strany Československa v období tzv. normalizace. Pokus o základní charakteristiku. In: *Paginae historiae. Sborník Národního archivu*. Praha, 2019, sv. 27, č. 1, s. 723–735.
- PEČENKA, Marek a Petr LUŇÁK. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1995, 589 s. ISBN 80-85983-01-X.
- ROUBAL, Petr. *Starý pes, nové kousky: kooptace do Federálního shromáždění a vytváření polistopadové politické kultury*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2013. 109 s. ISBN 978-80-7285-169-0.
- RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: NLN, 2000, 508 s. *Dějiny států*. ISBN 80-7106-404-1.
- SEKANINA, Milan. UNFINISHED: Czechoslovak Economy in the Second Half of the Eighties in the Last Century. In: *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, 2007, č. 7, s. 45–54.
- SUCHARDA, Zdeněk. *Semilsko v květnu 1945: Průběh povstání a osvobození*. Brno, 2019. Bakalářská. Masarykova univerzita.
- SUK, Jiří, Jaroslav CUHRA a František KOUDELKA. *Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985-1990*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999, 143 s. *Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR*, sv. 33. ISBN 80-85270-88-9.
- SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Vyd. 2. Praha: Prostor, 2009, 507 s., [12] s. obr. příl. *Obzor*, sv. 76. ISBN 978-80-7260-219-3.
- SUK, Jiří. *Občanské fórum: listopad - prosinec 1989*. 1. díl, Události. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, 238 s. *Knihy, dokumenty*. ISBN 80-85270-72-2.
- ŠULC, Zdislav. *Stručné dějiny ekonomických reforem v Československu (České republice) 1945-1995*. 2. vyd, 1. vyd v nakl. *Doplněk*. Brno: *Doplněk*, 1998, 117 s. ISBN 80-7239-005-8.

- TOMEK, Prokop. V nepřístupné zóně. In: *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, roč. 7, 2018, č. 2, s. 104–113.
- URBAN, Jiří. Několik vět: Posledních pět měsíců komunistické diktatury petiční optikou. In: *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, roč. 4, 2010, č. 1, s. 20–45.
- VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Maxdorf, c1996, 170 s. Historia nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6.
- VILÍMEK, Tomáš. *Solidarita napříč hranicemi: opozice v ČSSR a NDR po roce 1968*. Praha: Vyšehrad, 2010, 383 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7429-030-5.
- VYKOUKAL, Jiří, Miroslav TEJCHMAN a Bohuslav LITERA. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6.
- WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-558-7.
- ZAVŘEL, Filip. *Výstava 100 let proměn hranic našich regionů*. Veřejná správa, 2018, 29 (21), s. 5. ISSN 1213-6581.
- ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2006. ix, 304 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-922-X.
- *Životní prostředí České republiky: vývoj a stav do konce roku 1989*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0292-8.

Internetové zdroje

- BRUNCLÍK, Milan, HERTL, David. Srpen 1968 v Turnově. *Sever.rozhlas* [zvukový záznam online]. 21. září 2008 [vid. 28. 5. 2020]. Dostupné z: <https://sever.rozhlas.cz/srpen-1968-v-turnove-6833725>.
- CHAROUSEK, Pavel. Ohlédnutí za 21. srpnem 1968 v Turnově i v České republice. *Turnovskovakci* [online]. 19. srpna 2018 [vid. 28. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.turnovskovakci.cz/zapisnik-vse/zapisnik/ohljedniti-za-21-srpnem-1968-v-turnove-i-v-ceske-republice/>.
- LÁNSKÝ, Tomáš. Okupanty v Turnově přivítaly houfnice, vojáci je nepustili do kasáren. *Idnes.cz* [online]. 23. srpna 2018 [vid. 28. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/turnov-v-roce-1968-neobsadili-okupanti-vojaci-je-nevpustili-do-kasaren.A180822_133914_liberec-zpravy_tml.
- Proces s velezrádci a špiony z Jilemnicka. In: *WIKIPEDIE - otevřená encyklopedie* [online]. Aktualizováno 21. 9. 2019. [vid. 15. 5. 2020]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Proces_s_velezr%C3%A1dci_a_%C5%A1piony_z_Jilemnicka.

- TOMEK, Prokop a Jaromír DUBSKÝ. *Skartace písemností Státní bezpečnosti v listopadu a prosinci 1989 - rozšířená verze* [online]. [vid. 31. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.policie.cz>.
- *Volby*. Dostupné z: www.volby.cz.
- VĚTRNÍK, zpravodaj městského úřadu ve Vysokém nad Jizerou. *Opožděná spravedlnost – rehabilitace* [online]. 1991. [vid. 15. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.vysokenadjizerou.cz/assets/File.ashx?id_org=18830&id_dokumenty=3025.
- VOŘÍŠEK, Michal. Richta Radovan. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. 8. 12. 2018 [cit. 26. 2. 2020]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Richta_Radovan.

PŘÍLOHA

Příloha 1: Memorandum Občanského fóra v Semilech vyzývající v decentralizaci role státu v oblasti kulturně-duchovní, právní a hospodářské.. Státní okresní archiv Semily, nezpracovaný fond Občanské fórum Semily, OF Semily, 1989 – 1990.

Příloha 2: Stanovisko Občanského fóra k současným událostem ze dne 3. 12. 1989. Státní okresní archiv Semily, nezpracovaný fond Občanské fórum Semily, OF Semily, 1989 – 1990.

Příloha 3: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na semilském náměstí. Autor Karel Bárta, uloženo ve Státním okresním archivě v Semilech.

Příloha 4: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na semilském náměstí. Autor Karel Bárta, uloženo ve Státním okresním archivě v Semilech.

Příloha 5: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na turnovském náměstí. Autor Josef Jansa, poskytl Muzeum Českého ráje v Turnově.

Příloha 6: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na turnovském náměstí. Autor Josef Jansa, poskytl Muzeum Českého ráje v Turnově.

Příloha 7: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na jilemnickém náměstí. Autor neznámý, poskytl Jilemnický zpravodaj.

Příloha 8: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na jilemnickém náměstí. Autor neznámý, poskytl Jilemnický zpravodaj.

Příloha 9: Transparenty z manifestací. Státní okresní archiv Semily, nezpracovaný fond Občanské fórum Semily, OF Semily, 1989 – 1990.

Příloha 10: Transparenty z manifestací. Státní okresní archiv Semily, nezpracovaný fond Občanské fórum Semily, OF Semily, 1989 – 1990.

Příloha 11: Volební plakát kandidátů Občanského fóra Semily do komunálních voleb, Státní okresní archiv Semily, nezpracovaný fond Občanské fórum Semily, OF Semily, 1989 – 1990.

Příloha 1: Memorandum Občanského fóra v Semilech vyzývající v decentralizaci role státu v oblasti kulturně-duchovní, právní a hospodářské.

M E M O R A N D U M

Občanského fóra v Semilech

Probuzení našich národů z letargické stagance bylo provázeno elementární vlnou euforie, která postupem času zákonitě přechází v dělné období formování nových životaschopných struktur, které budou nadlouho určovat naši budoucnost.

V takové situaci může dojít k tragickému běhu naprázdno tím, že v pravé chvíli nenajdou praví lidé na pravém místě nové, perspektivní, a tím i mobilizující ideje. Pak hrozí, že dojde jen k nostalgické snaze křísit minulost, nebo-což je jistě také třeba, ale jen jako spodní proud- pošilhávat k sousedům.

Historická zkušenost našich národů vyžaduje v dnešním apokalypticky zrychleném čase srdnatě skoncovat s navyklymi schématy, myšlenkovými stereotypy a dogmatickými idoly.

Hlavní dogmatickou zátěží zdravého uvolnění tvořivých sil společnosti, která jako balvan znemožňuje jejich přirozený růst, je přízrak monoliticky jednotného, hybridního státu, který už svou podstatou nivelizuje a birokratizuje i tam, kde to absolutně není namístě: ve sféře individuálních schopností jednotlivce a v oblasti hospodářského života. Ve skutečnosti tu přžívá balzamované Imperium Romanum, a to tak, jako by už dávno nenašel člověk sám sebe v renesanci a v reformaci a jako by nikdy nedošlo k technické revoluci s globálně rozvinutou ekonomikou na základě společenské dělby práce.

Kdybychom chtěli srovnávat (ne analogizovat) , mohli bychom říci, že v sociálních strukturách i vyspělých států dochází menší nebo větší měrou k podobné anomálii, jako kdyby v živém organismu jeden specializovaný orgán, např. srdce, přejímal i funkci mozku a ledvin. Právě tím, že funkce těchto tří orgánů působí ve své principiální odlišnosti paralelně a autonomně, mohou se vzájemně vyvažovat a korigovat, a tím uvádět organismus do stavu rovnováhy, kterou nazýváme zdravím.

Tak tomu dosud není v organismu společenském, kde stát se snaží "spravovat a řídit" i takové oblasti, které jsou nemyslitelné bez realizování zcela individuálních a ve své jedinečnosti nenahraditelných schopností člověka, tedy bez seberealizace jeho duchovní entity. Navrhujeme proto, aby všechny tyto oblasti byly vyčleněny ze správy státu formou odluky od státu a rozvíjely se zcela samostatně, na principu samosprávy jak horizontální

tak především vertikální až po jakousi střešní organizaci ("Kulturní rada"?). Živelný náběh v tomto smyslu (a to také dokazuje, že neteoretizujeme, nýbrž vycházíme z hlubšího poznání konkrétních společenských sil!) představoval např. Koordinační výbor tvůrčích svazů v r. 1968. Je bezpočet symptomů (od výroků kardinála Tomáška až po požadavky slovenských pedagogů), které mluví ve prospěch podobné autonomní samosprávy ve všech oblastech vědy, umění, náboženství, dokonce i sportu atd., především však školství, lékařství a soudnictví. Zvláště oblast školství a lékařství je klíčová, neboť zde se především nesmí byrokratizovat jako na berním úřadě, nýbrž je třeba tvořivě aplikovat celou pestrou paletu možností, která teprve člověka činí člověkem. Školy všech stupňů, tedy od mateřských až po vysoké, nesmějí produkovat šablonovité prefabrikáty, nýbrž svobodné a tvůrčí jedince. Celá sféra vyrůstající z individuálního nadání bude moci prožívat své vzkříšení z jalové ideologie a erarizace k životodárnému pulzování tvořivého ducha.

Na druhé straně musí ze sebe dosavadní zbytnělý stát vyloučit jakoukoliv vlastní hospodářskou činnost (viz. názory Ekonomického a Prognostického ústavu ČSAV !). V systému dělby práce v podstatě nezáleží na formě vlastnictví, nýbrž na právu, aby zdatní a odborně schopní jedinci nebo korporace mohly disponovat výrobními i kapitálovými prostředky ve prospěch celé společnosti, aby však toto dispoziční právo přešlo hned na jiné subjekty, jakmile by tato sociální účinnost zanikla. Místo fetišizace vlastnictví výrobních prostředků by měla probíhat jejich cirkulace, gravitující vždy k těm neschopnějším (viz níže). Současný systém dělby práce vyžaduje jako přirozený organizační princip sdružování. Hospodářské subjekty by však měly oproti dosavadním zvyklostem sdružovat výrobce spolu se spotřebiteli, aby trh jako objektivní ukazatel hodnot nepodléhal zbytečným výkyvům. - Hospodářský článek sociálního organismu, nemá-li stagnovat, se musí svou vlastní povahou rozvíjet dynamicky a oportunisticky, proto musí neustále vytvářet nerovnosti a v jeho koloběhu musí nutně všechno přijímat zbožní charakter. Tyto nerovnosti (podobně jako sociálně výhodnou velikost sdružení atd.) však může omezovat a regulovat vlastní demokratický stát vhodnou legislativou, nesmí však nikdy sám hospodařit. To, co se ve zdravém sociálním organismu nikdy nesmí stát zbožím, to je především lidská pracovní síla. Marxismus tento defekt sice diagnostikoval, ale v praxi jej ještě umocnil. Jednotliví lidé proto nikdy nesmějí být včleňováni do hospodářského procesu na základě námezdních, tj. v podstatě ekonomických vztahů, nýbrž výhradně na základě právních partnerských smluv. Naše " pracovní právo " není vlastně právem, tedy výrazem mínění všech dospělých občanů, nýbrž je výrazem manipulace státu

jako velkokapitalisty. S tím souvisí i otázka odměňování : mzda se nikdy nesmí stát platbou za prodanou pracovní sílu, nýbrž výrazem právně podloženého zakotvení v daném společenství. Nemáme zde, bohužel, možnost tyto aspekty dále rozvíjet, máme však dostatek návrhů a materiálů v zásobě, včetně návrhů na legislativní korigování nerovností, které v procesu úspěšně se rozvíjejícího hospodaření nutně a přirozeně vznikají. S takovou legislativou musí hospodářské subjekty počítat jako s něčím, co je pevně dáno, jako např. přírodní bohatství a zdroje. Celá hospodářská sféra, strukturovaná 'systémem sdružování, by mohla být zastřešena autonomním orgánem, např. " Hospodářskou radou ". I zde došlo v r. 1968 k živelnému náběhu, jenže ne-logickým nedomyšlením byla Hospodářská rada integrována do vlády.

Vlastní právní, přísně demokraticky spravovaný stát by se měl omezit jen na tu oblast, kde si jsou všichni dospělí občané naprosto rovni, neboť zde je nivelizace i určitý konzervativismus na místě. Jde o veřejnou správu, zastupitelské orgány, legislativu, bezpečnost, obranu atd. - V obou partnerských autonomních organizacích, tj. v kulturně-duchovní a v hospodářské sféře, však stát nesmí být sám činný, měl by jim však vytvářet vhodnou legislativní základnu ve smyslu demokraticky vznikajících požadavů rovnoprávných občanů. V první sféře může například pomocí zákonů zakázat propagaci militarizmu, nelidskosti apod., ve druhé sféře zajišťovat sociální působení hospodářských subjektů (viz výše). - Tím, že duchovní i hospodářské zájmy mají svou vlastní sféru působnosti, odpadá nezdravé vnášení ideologizace nebo ekologizace, včetně korupce, do zastupitelské a legislativní činnosti demokraticky volených orgánů. Politické strany tím ztratí půdu pro své skupinové egoizmy a mohou se případně změnit i v kluby, iniciativy apod., jejichž hlavním účelem by byla občanská profilace politiky aktivních osobností.

Letos jsme slavili dvousté výročí Velké francouzské revoluce. Navrhovaná " **trojčlennost sociálního organismu** " může poprvé v historii naplňovat její hesla, která se v dosavadním monolitním státě vzájemně rušila a deformovala:

- VOLNOST** - v kulturně-duchovní sféře
- ROVNOST** - v demokratickém právním státě
- BRATRSTVÍ** - v hospodářském sdružování

TO, co jsme tu mohli jen naznačit, můžeme konkretizovat, doplnit a podložit dnes už bohatou literaturou i konkrétními dílčími příklady praktické aplikace. Nemohli jsme se tu šířit zvláště o tak významných otázkách, jako je reálná a lidsky důstojná motivace práce, otázka odměňování a tzv. neutralizace zisku, otázka měny a úvěrového systému, otázka mezinárodních

vztahů, otázka havarijního stavu ekologie atd. Jsme však připraveni a máme zato, že jsme schopni eventuálně přizvat i kvalifikované zahraniční experty. Spíš jako jako zajímavou ilustraci uvádíme, že naše názory sdílí v NDR mj. i tak renomovaný zakladatel Nového fóra, jako je Rolf Henrich.

Jedno však doplnit musíme:

Nejde nám o třídění lidí do tří kategorií ve smyslu platónského nebo stavovského státu. Právě naopak: každý člověk, každý svobodný občan se zapojuje do všech tří autonomních systémů, i když různým způsobem podle svého založení a možností. On je tím spojovacím článkem, jemuž všechny tři systémy slouží v duchu moderních humanitních ideálů.

Ideu (tedy metodu, nikoli abstraktní model!) " **trojčlennosti sociálního organismu** " vytvořil Dr. Rudolf **Steiner** už na sklonku První světové války. Dosavadních sedm dekad vývoje ji až tragicky exaktně doložilo a potvrdilo. Objektivním historickým rozbořem je např. možno ukázat, že to právě bylo zhoubně nezdravé sřetěžení ideologických, státně-militaristických a hospodářských zájmů, co bylo vlastní příčinou obou světových válek. I v naší historii je příkladů dost adost, jen se je musíme učit symptomatologicky číst.

V jednom máme jistotu : dočká-li se idea " **trojčlennosti** " - Dreigliederung - své realizace, která je snadná už tím, že nepočítá s nějakým jednorázovým "zavedením" , nýbrž s postupnými kroky z jakékoli výchozí pozice, bude to vyzařovat i do okolí jako inspirující vzor. Podaří-li se to, vznikne poprvé v historii socialistická demokracie nebo demokratický socialismus bez deformací, který se bude jako každý živý organismus sám rozvíjet a bude schopen své přirozeně vznikající rozpory včas rozpoznávat a léčit.

V Semilech dne .....

Občanské forum
v SEMILECH

Příloha 2: Stanovisko Občanského fóra k současným událostem ze dne 3. 12. 1989.

- 3 -

Stanovisko Občanského fóra k současným událostem.

/stanovisko OF při ONV, němuž se připojuje OF Semil/

Dne 3. 12. 1989.

Kromě toho, že se stavíme za programové zásady OF publikované v denním tisku, vytyčujeme ještě tyto další specifické požadavky:

- 1/ Vítáme změnu ústavy, ale žádáme, aby se KSČ vzdala svého mocenského monopolu nejen na papíře, ale i fakticky a to na všech úrovních - od ÚV KSČ až po výbory v obcích a na závodech, aby byly zrušeny Lidové milice, ozbrojená opora moci KSČ /existence LM není právně zakotvena v žádném zákoně a nošení samopalu členem LM zakládá skutkovou podstatu trestného činu neoprávněného držení zbraně/. Jedině tehdy uvěříme, že to strana myslí doopravdy!
- 2/ Nesouhlasíme s novým složením vlády ČSSR. Je-li z 20 členů vlády 15 komunistů, dokazuje to, že KSČ se nevzdala svého faktického monopolu a nevystupuje jako rovnoprávný partner ostatních stran. Strana opět nedodrží své sliby!
- 3/ Žádáme, aby byl Ústavu státu a práva ČSAV zadán úkol vypracovat teoretický model čl. státoprávního a legislativního systému, aby v něm byla zaručena naprostá nezávislost moci zákonodárné, moci výkonné a moci justiční a propracované takové zpětnovazební mechanismy kontroly moci, které by zaručovaly, že nedojde opět k tomu, aby skupina lidí vládla proti vůli celého národa.
- 4/ Žádáme přehodnocení průběhu roku 1968, odsouzení srpnové invaze vojsk pěti zemí, která nastolila donedávna vládnoucí režim a odvolání Poučení z krizového vývoje.
- 5/ V souvislosti s připravovaným zákonem o státním rozpočtu na rok 90 žádáme, aby byla položka na zdravotnictví posílena nejméně o 3 % národního důchodu /minimálně na 8 %/ a žádáme, aby tato 3 % byla převedena z položky určené na armádu a vojenské výdaje. Rovněž žádáme, aby byly podobným způsobem posíleny položky na školství a ochranu životního prostředí.
- 6/ Dále žádáme, aby byly ještě před schválením rozpočtu zveřejněny jednotlivé položky /v proc. národního důchodu/, spec. položky na zdravotnictví, školství, vědu a výzkum a ochranu životního prostředí na jedné straně a na státní aparát, ozbrojené složky MV a vojenské výdaje na straně druhé a srovnání s analogickými položkami vyspělých záp. zemí. Rovněž žádáme, aby byly zveřejněny pravdivé a úplné informace o stavu zadluženosti země v tvrdé měně.

- 7/ Protože chceme, aby důsledky současné ekonomické krize nenesly sociálně nejslabší skupiny obyvatel, ale především ti, kteří berou nejvíc, žádáme zavedení progresivní daně ze mzdy. Např. tím způsobem, že by základní daň /sloupec 7 daňové tabulky/ stoupala od 5 000 na každý 1 000 o 3 % až do výše 50% /u příjmu 15 000 a více/. Takto získané zdroje žádáme věnovat na zvýšení přídatků na děti a důchodů.
- 8/ Podporujeme rolníky v jejich úsilí o založení rolnické strany, která by vyjadřovala jejich zájmy.
- 9/ Na okresní úrovni žádáme zrušit finanční prostředky na civilní obranu a na ideologickou a masově politickou práci a uvolněné prostředky rozdělit rovným dílem mezi sociální oblast, zdravotnictví, školství a ochranu životního prostředí.
- 10/ Dále žádáme, aby se veškeré politické školení /VUML apod./ a stranická shromáždění /od stranických skupin až po zasedání OV KSČ/ konala mimo pracovní dobu! Nechť se KSČ i v tomto vzdá svého výsadního postavení! Doporučujeme všem pracujícím, aby v okamžiku, kdy komunisté odejdou na skupinu, schůzi či výbor, rovněž přestali pracovat do té doby, dokud se komunisté nevrátí.
- 11/ Připojujeme se k návrhu koordinačního stávkového výboru z 1. 12. a doporučujeme všem občanům, aby na svém pracovišti přiměli ZV ROH k odstoupení, protože jejich volba probíhala podle nedemokratického volebního řádu a v tajných volbách zvolili z několika kandidátů nový ZV a zároveň delegáty na mimořádný sjezd ROH, který bude v lednu svolán koordinačním stávkovým výborem, nikoliv ÚRO!
- 12/ Kromě toho ještě žádáme, aby byly jak rada MěNV, tak rada ONV doplněny o zástupce Občanského fóra - alespoň jako pozorovatele!

Na závěr prohlašujeme, že se distancujeme od jakékoliv formy diskriminace. Každý komunista i antikomunista má stejné právo svobodně projevit svůj názor a lid sám rozhodne, s jakým názorem souhlasí a s jakým nesouhlasí. Nikdo nesmí být ze své názory napadán a postihován. Postihováni mohou být jen činy, nikoliv názory a jejich vyslovení.

Jakýkoliv projev diskriminace není cesta vpřed ke svobodě a demokracii, ale cesta zpět k násilí, zvláště a útlačku.

Občanské fórum Semil

Příloha 3: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na semilském náměstí. Autor Karel Bárta.

Příloha 4: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na semilském náměstí. Autor Karel Bárta.

Příloha 5: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na turnovském náměstí.

Autor Josef Jansa.

Příloha 6: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na turnovském náměstí.

Autor Josef Jansa.

Příloha 7: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na jilemnickém náměstí.

Autor neznámý.

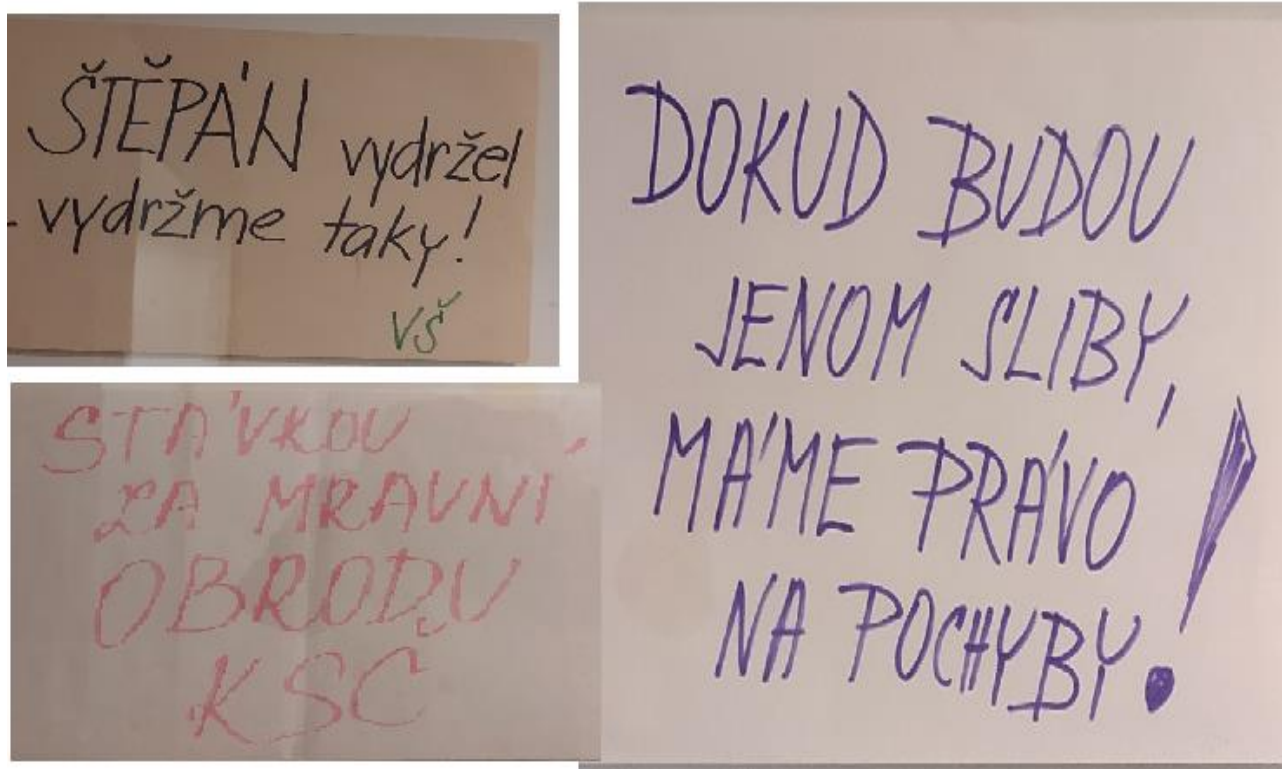

Příloha 8: Fotografie z generální stávky dne 27. 12. 1989 na jilemnickém náměstí.

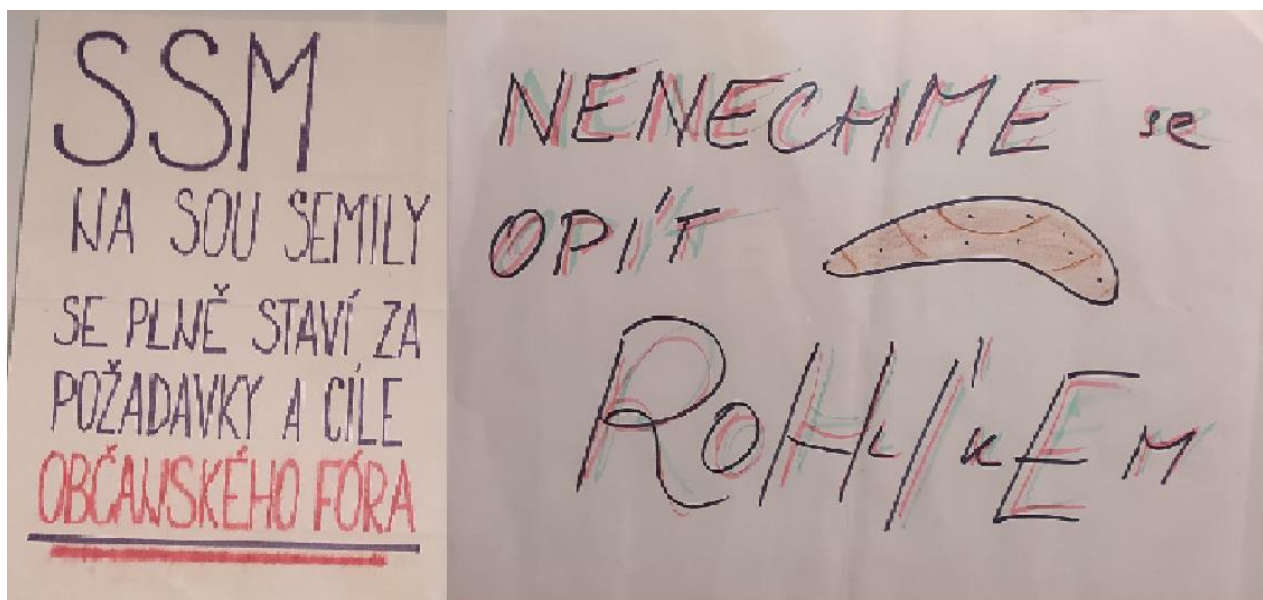
Autor neznámý.

Příloha 9: Transparenty z manifestací.

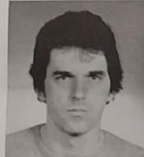

Příloha 10: Originální transparenty z manifestací.

OF SEMILY

Aby tady dobře bylo

 Pharm. Dr. ROUŠAROVÁ Jana 35 let, lékařka	 PAROUK Jan 47 let, vedoucí oddělení Tofa	 PLACHTA Miloš 49 let, ředitel gymnasia	 ZELLER Zbyněk 64 let, místopředseda ONV	 ZDRAŽIL Josef 45 let, ředitel Ústředního domova
 BÄRTOVÁ Věra 46 let, učitelka	 PĚNIČKA Stanislav 51 let, ředitel ZŠ	 STUHLÍK Mojmir 60 let, představitel MHNV Semily	 MALÝ Jaroš 51 let, stavební technik	 MUDr. SLAVÍK Jaroslav 40 let, ředitel nemocnice v pol.
 SRBOVÁ Milona 46 let, pracovníce národního muzea	 MUDr. VAVŘINA Jiří 35 let, lékař	 MACÁK Stanislav 47 let, technický pracovník Kolono	 TÁZLAR Ladislav 55 let, ředitel - opravář	 MISAŘ Josef 42 let, sládkář
 URBANOVÁ Libuše 38 let, referentka záborovně Tofa	 PROKES Miroslav 47 let, vedoucí provozu šumavských jehly	 MILDE Marcel 34 let, učitel	 WOHLMUTH Jan 38 let, ředitel Kolono Semily	 Ing. MOJŽIŠ František 43 let, vedoucí technického rozvoje Tofa
 MUDr. JONÁŠOVÁ Martina 38 let, lékařka	 KYAPIL Jindřich 41 let, úředník ONV Semily	 Ing. VATRAS Tomáš konstruktér Technometra	 Ing. HYKA Tomáš 36 let, úředník Komerční banka Semily	 HENDRYCH Adolf 43 let, záborovně Technometra

---

Nikomu křivdu, ale sobě své právo

Liberecké podniky, s. p., Liberec - provoz Tarnová